

FOREMOST FOUNDATION

CHILD EDUCATION IN 21ST CENTURY

Publisher :

FOREMOST FOUNDATION,
PAKISTAN, JUNE 2023 YEAR

Director:

Ashfaq Ahmed Langhah

Editor-in-Chief:

• Doc. dr Emina Škahić

Organizing Committee:

• Doc.dr. Emina Škahić , president

• Prof.dr. Muhamed Omerovic

• Doc.dr. Mirzeta Jahić

• Doc dr. Esma Hasanbašić .

• Doc.dr. Nermin Toromanović

Collaborator:

• Doc.dr. Edin Burkić

HEAD OFFICE:

+92 21 32783394

www.foremost-foundation.org

FOREMOST FOUNDATION
INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL (FFIIRJ)

Publisher will be: FOREMOST FOUNDATION

Direktor : Ashfaq Ahmed Langhah

Izdavač : FOREMOST FOUNDATION

Recenzenti: doc.dr. Emina Škahić
doc.dr. Nermin Toromanović
doc. Dr. Esma Hasanbašić
doc.dr. Edin Burkić
Prof. dr. Muhamed Omerovic

Urednik: doc.dr. Škahić Emina

Dizajn : Ashfaq Ahmed Langhah
doc.dr.Emina Škahić

BR. : FFIIRJ -003

Pakistan, jun 2023. godina

SADRŽAJ

	strana
1. Fikreta Ikanović, prof. LUTKA KAO NASTAVNO SREDSTVO U RAZREDNOJ NASTAVI	4
2. Doc.dr. Emina Škahić Senad Rehić, prof. Natalija Divković, prof. ODGOJ DJECE KAO IZAZOV U MODERNOM DRUŠTVU	42
3. Emira Ramić, prof. Doc.dr. Emina Škahić UTICAJ TEHNOLOGIJE NA ODGOJ DJECE	52
4. Doc.dr. Edin Burkić DUHOVNA DIMENZIJA BORBE PROTIV KORONA VIRUSA	59
5. Amira Ćosić, prof. NADARENA DJECA U ŠKOLI	65
6. Hadžiabdić Alma, prof. Radionica: UNAPREĐENJE POLOŽAJA ROMA U ODGOJU I OBRAZOVANJU	73
7. Armela Koca, prof. Samir Bajraktarević, prof. Radionica: RECIKLAŽOM MATERIJALA DO ZDRAVLJA	82
8. Doc.dr. Esma Hasanbašić KOMPETENCIJE SAVREMENOG NASTAVNIKA	86
9. Mr. Lejla Mujanović Dnevna priprema „JESEN“	108
10. Maja Mitevska – Poceva, prof. IGRATA – ZNAČAJEN FAKTOR VO SOVLADUVANJE NA MATEMATIČKITE OPERACI	119
11. Melika Suljagić, prof. STRATEGIJE UČENJA I FORMATIVNA PROCJENA RADA TEKSTA „VANJKA“	136

Fikreta Ikanović, prof.
JU OŠ “Dubrave” Dubrave
Bosna i Hercegovina

LUTKA KAO NASTAVNO SREDSTVO U RAZREDNOJ NASTAVI

Lutka ima veliku moć, čari, privlači pažnju učenika i promjenu pristupa. Nekada je dovoljno lutku pokazati, atmosfera u učionici se budi, oživi. Ova praksa je nastala nakon ovih saznanja. Sretna sam što sam odrasla u vremenu, imala djetinjstvo koje nije „pojela elektronika, savremena tehnologija“. Iz vlastitog iskustva sa djecom sam uočila da najbolje rezultate postizem ako učenike dobro motivišem i ako se nastava izvodi na zabavan način kroz igru. U današnje vrijeme, elektronskim medijima (svih vrsta), elektroničkih igara, Internet, lutka predstavlja veliko osvježanje u svijetu tradicionalne nastave. Moj stav je da se igra pokazala kao dobar saveznik u učenju. Lutka udovoljava kriterije igre, mašte, kreativnosti, odgoja i obrazovanja. Potiče maštu i stvaralaštvo koje je neophodno za djetetov dalji razvoj. Činjenica je da djeca vole igračke (a i lutka je igračka). Odlučila sam predstaviti „lutku“ i „lutkarske igre“ koje imaju veliku moć „nepresušnih ideja“, mjesto spajanja kreativnosti, mašte i stvarnosti. Istaknut ću inovativni pristup tehnikama i metodologiji podučavanja, koji zahtijeva visok stepen interakcije učenika u podučavanju. Lutka ima veliku moć i mjesta u Razrednoj nastavi kroz sve predmete i vannastavne aktivnosti. Dimenzije njene moći se ogledaju što je nastavno/edukativno, komunikacijsko, motivacijsko, terapijsko, ekološko sredstvo i može da se koristi u skoro svim dijelovima časa kroz sve predmete. Početkom rada, ja i moji učenici odlučili smo da kreiramo našu maskotu, lutku Nelu koja će biti savjetnica razreda, asistent, pomoći i rješavati naše probleme, savjest učenika, predlagati i iznositi ideje i izricati želje koje se djeca ne usuđuju reći. Jer lutkarska igra nudi mnogo kreativnih, zanimljivih, korisnih i djeci prihvatljivih načina usvajanja sadržaja predviđene Nastavnim planom i programom kroz sve nastavne predmete. Zato se zalažem da svaki nastavnik i učenici u Razrednoj nastavi imaju svoju maskotu. Tražila sam rješenja kroz lutkarske igre u skladu sa propisima Nastavnim planom i programom. Došla sam do saznanja da sama pojava lutke poziva učenike na kreativnu igru, razbuktava maštu i poziva na stvaralački čin. Uz to, bilo je neophodno da sve sadržaje prilagodim uzrastu. kreirali smo našu maskotu Nelu i kasnije lutka Sanija. Maskota, lutka Nela je savjetnica razreda, asistent, pomaže i rješava naše probleme, savjest je učenika, predlaže i iznosi ideje i izriče želje koje se djeca ne usuđuju reći. Uključujemo i druge učeničke lutke kako bih ispunili naše zadatke. Jer lutkarska igra nudi mnogo kreativnih, zanimljivih, korisnih i djeci prihvatljivih načina usvajanja sadržaja. Uključujemo je u sve aktivnosti na početku časa - uvodnom dijelu, glavnom dijelu i završnom dijelu. Tako smo došli do saznanja da se lutka može primjenjivati kao nastavno, edukativno, komunikacijsko, motivaciono, terapijsko i ekološko sredstvo. Sve ove uloge lutke ćemo prikazati kroz ovu praksu.

Istaknut će se inovativni pristup tehnikama i metodologiji podučavanja koji zahtijeva visok stepen interakcije učenika u podučavanju.

Prilog 1. Fotografije sa radionice „Izrada naše maskote, lutke Nele“

Prilog 2. Izvođenje lutkarske igre „Pozitivne i negativne osobine Pinokia“ u okviru obrade lektire „Pinokio“ Karlo Kolodi – Upoznavanje lutke Pinokia sa učenicima i prezentovanje datog zadatka urađenog pomoću metode T tabele.

Prilog 3. Izvođenje lutkarske igre u okviru nastavne jedinice „Glagoli“ (Bosanski jezik i književnost, 5. razred) – grupovođe lutkari prezentuju po grupama urađene zadatke. Gdje su lutke nastavna, edukativna, komunikacijska sredstva.

Prilog 4.: Realizacija posjete pozorištu i gledanje pozorišne predstave „Aska i vuk“. Kroz predstavu se prožimaju sadržaji vezani za scenu, kostimirane glumce gdje se posebno ističe „vuk, Aska“.

Prilog 5.: Realizacija lutkarske igre „Čarobni cvjetovi sa tajnovitim rješenjima“ u okviru nastavne jedinice „Pismeno množenje jednocifrenim brojem“ – gdje 4 lutkara prezentuju urađene zadatke po grupama i provjeravaju u „čarobnim cvjetovima“ pod njihovim laticama. Učenici stiču znanja o množenju jednocifrenim brojem.

Realizacija lutkarske igre „Izračunaj proizvod brojeva“ – gdje lutke rade i prezentuju date zadatke iz skrivenih polja a potom provjeravaju rješenja u drugim skrivenim poljima koja su prekrivei papirima različitih boja. Učenici stiču znanja.

Prilog 6.: Realizacija lutkarske igre „Put do rješenja“ u okviru nastavne jedinice „Usmeno oduzimanje brojeva“ – Motivacioni zadatak u kome je lutka ima ulogu kao motivaciono sredstvo u cilju učenja i razumijevanja postupka usmenog oduzimanja brojeva 246-132.

Prilog 7.: Realizacija lutkarske igre „Rubikova kocka do rezultata“ u kojoj dvije lutke u paru prezentuju i demonstriraju dati zadatak pomoću Rubikove kocke i objašnjavaju kako sabirati brojeve oblika $255+22$. Na taj način učenici stiču znanja o sabiranju trocifrenih i dvocifrenih brojeva.

Prilog 8.: Realizacija lutkarske predstave „Koliko je sati?“ u okviru nastavne jedinice „Mjerenje vremena satom“. Kroz lutkarsku predstavu dvije lutke razgovaraju i demonstriraju koliko je sati, pokazujući na velikom satu. Time učenici stiču znanja na koji način mjerimo vrijeme satom.

Prilog 9: Izrada lutki, ukrasa, vaza od recikliranog materijala povodom Dan planete Zemlje

Realizacija lutkarske igre u okviru nastavne jedinice „Recikliraj sa stilom“(Likovna kultura, 5. razred) učenici izrađuju različite likove u obliku „Dječak-Djevojčica“, ukrase od recikliranog materijala (plastične vreće, sokovi, deterdženti), povodom Dana planete Zemlje. Gdje je lutka ekološko sredstvo u cilju recikliranja za ukrase i time očuvanju planete Zemlje.

Prilog 10.: Lutkarska igra „Kviz pitanja”Moja okolina

Realizacija lutkarske igre „Kviz znanja“ u okviru nastavne jedinice „Atmosverske padavine“ – gdje maskota Nela kao učiteljica postavlja pitanja. U cilju sumiranja svih postignutih znanja o atmosferskim padavinama.

Prilog 11.: Lutkarska igra:„Značaj biljaka za čovjeka – Voće i povrće“

Realizacija lutkarske igre u okviru nastavne jedinice „Značaj biljaka za čovjeka – Voće i povrće“ (Priroda, 5. razred) Lutke recituju „Zlatne stihove o voću i povrću“ gdje su lutke nastavno, motivaciono i komunikativno sredstvo u cilju proširivanja znanja o voću i povrću.

Prilog 12.:T Lutkarska igra: „Prezetovanje T tabele“ iz predmeta Društvo

Realizacija lutkarske igre u okviru nastavne jedinice „Područje BiH u Austrougarsko doba“ (Društvo, 5. razred) Maskota Nela i lutak Sani prezentuju zadatak urađenog pomoću metode T tabele. Lutke su edukativno i komunikativno sredstvo gdje djecu uče o pozitivnim i negativnim karakteristikama Austrougraske vlasti u BiH.

Prilog 13.: Lutkarska igra„Brojalica“

Realizacija lutkarske igre u okviru nastavne jedinice „Brojalica“ (Muzička kultura, 5. razred) Maskota Nela i lutak Sani demonstriraju datu brojalicu u sredini kruga (učenici formiraju krug). Gdje su lutke nastavno, edukativno i komunikativno sredstvo.

Prilog 14 : Lutkarska igra „Maskota Nela kao muzikaš”

Realizacija lutkarske igre „Maskota Nela kao muzikaš“ u okviru nastavne jedinice „Muzikaš“, gdje maskota Ela pjeva solo a zatim učenici u horu i demonstriraju „Sviranje instrumenata“ (učenici formiraju krug, a maskota Ela se nalazi u sredini kruga).

Prilog 15.: Igra „Čučni-ustani“

Izvođenje vježbi „Čučni-Ustani“ (TiZO, 5. razred) Maskota Nela demonstrira i objašnjava kako se pravilno izvodi vježba. Gdje je lutka nastavno, edukativno sredstvo.

Prilog 16.: Izvođenje igre „Dan-Noć“

Izvođenje igre „Dan-Noć“ u uvodnom dijelu časa u učionici. Gdje maskota Nela demonstrira i vodi igru. Lutka je nastavno, edukativno sredstvo.

Prilog 17: Lutkarska igra „Igra gluvih telefona“

Izvođenje vježbe „Glavih telefona“ u kojoj dijete lutka stoji prva na početku vrste sa učenicima. Susjednom učeniku tihim šapatom izgovara neku riječ ili rečenicu, a on prosljeđuje dalje da drugi učenici ne čuju.

Prilog 18: Izrada skulpture „lutke djevojčice i dječaka“ (od glimanola).

Izrada skulpture „lutke djevojčice i dječaka“ (od glimanola) gdje su im lutke Nela i Sani uzor.

Prilog 19: Lutkarska igra „ Stop nasilju“

Realizacija lutkarske igre „Stop nasilju“ u okviru nastavne jedinice „Šta je nasilno ponašanje među učenicima?“. Posmatrajući i analizirajući lutkarsku predstavu, učenici uče kako i na koji je način najbolje prikazati rasplet nasilnog ponašanja dječaka prema djevojčici. Gdje lutke Ena i Deni kao korisna komunikacijska sredstva u cilju učenja imaju ulogu da predstave da se problemi, nasilje ne rješava na takav način. Već razgovorom, dogovorom i primjerenim ponašanjem.

Prilog 20: Lutkarska igra „Odjeća i obuća maskote Nele i lutka Sanija“

Realizacija lutkarske igre u okviru nastavne jedinice „Prateći dijelovi odjeće, vezanje kravate, marame“ (Kultura življenja, 5. razred) Učenici ukrašavaju lutke pratećim dijelovima odjeće (marame, naočale...) demonstriraju na lutkama. Gdje su lutke nastavno, edukativno sredstvo u cilju sticanja znanja o pratećim dijelovima odjeće.

Prilog 21: Lutkarska igra „ Nela i zdrava ishrana“

Realizacija lutkarske igre „Šta je zdrava ishrana?“ u okviru nastavne jedinice „Zdrava i pravilna ishrana“ – gdje kroz razgovor maskote Nela učenici stiču znanja o zdravoj i pravilnoj ishrani.

Prilog 1: Fotografije sa radionice „Izrada naše maskote, lutke Nele“

Prilog 2: Lutkarska igra „ Pozitivne i negativne osobine Pinokia...”“

Imamo dvije lutke (lutka Nela, lutak Sani). Posle mog datog zadatka, lutke Ćaka dolaze u klupe kad preznetuju dati zadatak.

Osobine Pinokia (zapis na tabli): nesrećan, radoznao, ne voli učiti, često laže, naivan, bezbrižan, voli da se igra, slabo cijeni tuđu dobrotu, želi postati dječak.

POZITIVNE OSOBINE	NEGATIVNE OSOBINE

ZADATAK: Zadatak je raĊen u paru, gdje se trebalo u T – tabelu da posle uviĊenih i zapisanih osobina lutke Pinokia razvrstaju na vrline (dobre osobine) i mane (loše osobine).

Sl. 1. T - tabela

Lutka Nela demonstrira pozitivne osobine, a lutak Sani negativne osobine. Lutke govore kako bi se ponašale u takvim situacijama u kojima se našao Pinokio, te zašto su izabrali baš taj naćin.

Prilog 3. Lutkarska igra „Glagoli“

Imamo četiri lutke (maskota Nela, lutka Sani, lutka Edo i lutka Lusi). Učenike dijelimo u četiri grupe. Grupe dobivaju različite zadatke i koverta sa papirićima sa glagolima (radnja, stanje i zbivanje). Po završetku zadatka grupovođe – djeca lutkari dolaze pred pano da prezentuju.

GLAGOLI

I grupa – LJUBIČICE	(trčim, ležim, pada)
II grupa – VISIBABA	(usisavam, sjedim, sija)
III grupa – JAGORČEVINA	(pletam, spavam, grmi)
IV grupa – KAĆUNAK	(peglam, boli, sijeća)

Na panou se nalaze slike vaze sa tri cvijeta sa po četiri latice.

PLAVI CVIJET - radnja

CRVENI CVIJET – stanje

SMEDI CVIJET - zbivanje

Grupovođe – djeca lutkari lijepe odgovarajuće papiriće sa glagolima na latice cvjetova.

Grupa koja prva tačno uradi zadatke je pobjednička.

Prilog 4: Lutkarska igra „Razgovor o pozorištu“

Trebaju nam dvije luke maskota Nela i dječak Sani i dvoje djece.

Dajem zadatak gdje maskota Ela i lutak Deni razgovaraju o posjeti pozorišu i gledanoj predstavi „Aska i vuk“. Igra je predstavljena kao uvodna aktivnost u realizaciju časa.

Nela: Vozdra! **(dolazi na scenu)**

Sani: **(stoji na sceni)**

Nela: Da li si kad bio u pozorištu?

Sani: Da. Da li si ti bila?

Nela: Da.

Sani: Koju predstavu si gledala?

Nela: Gledala sam „Asku i vuka”.

Sani: A, aaa...

Nela: pa i ti si bio. **(iznenađeno reaguje)**

Sani: Jesam. Odlična predstava. **(zbunjeno reaguje)**

(Uključujemo interakciju razreda) (Koje ste vi predstave gledali?) (Djeca odgovaraju)

Prilog 5: Lutkarska igra „Čarobani cvjetovi sa rješenjima zadataka“

Dijelim učenike u 4 grupe:

I grupa – Visibaba

II grupa - Ljubičica

III grupa – Jagorčevina

IV grupa – Kaćunak

Sve grupe imaju iste zadatke. Biraju se grupovođe – djeca lutkari. Grupe rade u dogovorenom vremenskom intervalu i potom grupovođe - lutke prezentuju urađene zadatke.

OPIS ZADATAKA

1. Izračunaj proizvod brojeva 141 i 3.
2. Proizvod brojeva 248 i 3 umanji za 385.
3. Zbir brojeva 167 i 76 utrostruči.

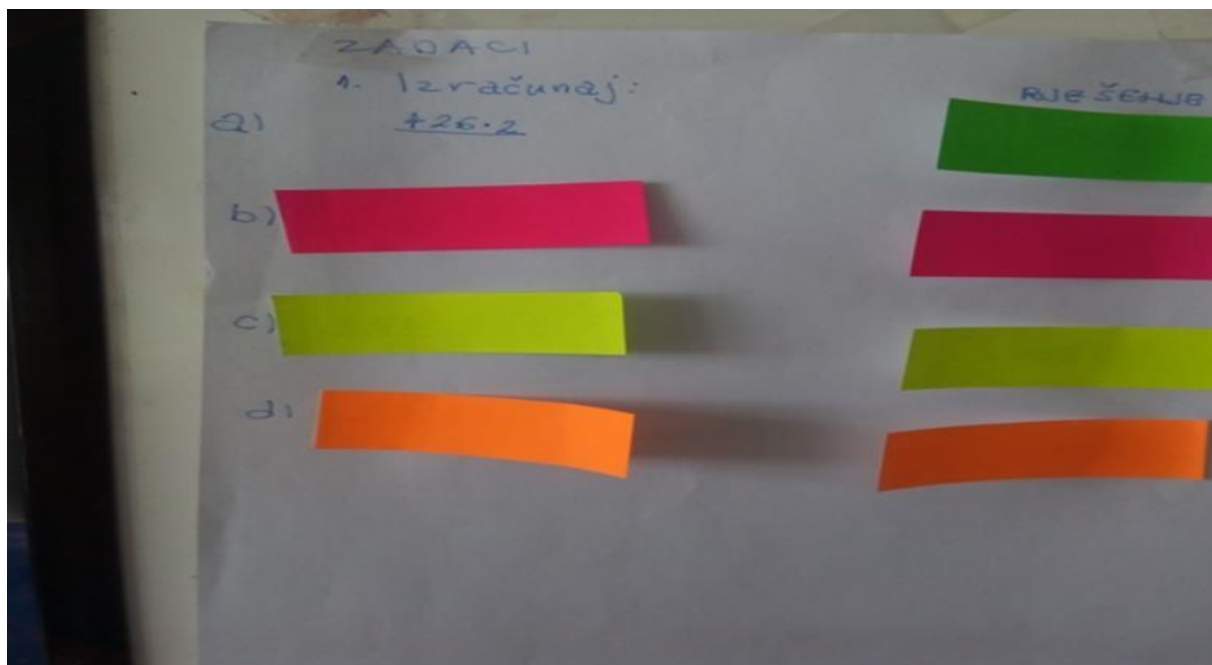
Rješenja zadataka se nalaze na panou slike vaze u 4 čarobna cvijeta. Gdje svaka grupa ima svoj cvijet sa po 3 različite boje latica ispod kojih se kriju rješenja datih zadataka. Grupa koja prva tačno uradi zadatke je pobjednička.

Prilog 5: Lutkarska igra „Izračunaj proizvod brojeva“

Trebaju nam dvije lutke, dječak i djevojčica. Dajem zadatke koji su zapisani na panou. Učenici rade zadatke individualno. Na panou se nalaze četiri zadatka sa rješenjima u različitim poljima, prekriveni papirima u boji (zelenom, crvenom, žutom, narandžastom). Tako da lutka dijete otkriva polje sa zadatkom, računa na tabli. Potom provjerava tačnost otkrivanjem polja sa rješenjem.

Prilog 6: Lutkarska igra „Put do rješenja...“

Lutkarska igra je kao motivacioni zadatak u kojoj dijete treba da se motiviše kako bi shvatilo šta će učiti na tom času. Lutka je u ovom zadatku motivacijsko sredstvo koje ima značajnu ulogu u nastavi Matematike. Trebaju nam dvije lutke dječaka i djevojčice i dvoje djece - dječak i djevojčica.

SITUACIJA: Imamo tri lutke. Lutka, maskota Nela stoji frontalno ispred table i izdvojena klupa pored koje stoje lutke. Dali smo im imena, npr. maskota Nela, Damir i Samra.

Samra j odlučila da kuha ručak i treba još mrkva. Brat Damir kupuje mrkvu.

Damir: Donio sam ti 246 grama mrkve.

Samra: Meni treba 132 grama mrkve.

Damir: Imaš dovoljno, a i više...

(Učiteljica Ela prekida igru uključujući interakciju sa razredom)

Učiteljica Nela: Koliko je ostalo mrkve?

$$\begin{array}{l} \nearrow \searrow \searrow \\ 264 - 132 = \end{array}$$

$$= 264 - 100 - 30 - 2 =$$

$$= 164 - 30 - 2 =$$

$$= 134 - 2 = 132$$

Na tablu zapisujemo brojni izraz ovog oduzimanja.

Prilog 7: Lutkarska igra: „Rubikova kocka i zadaci“

Trebaju ju nam dječak i djevojčica. Učenici su podijeljeni u parove. Dajem nekoliko zadataka sabiranja trocifrenog i dvocifrenog broja. Najavljujemo da posle zadavanja igre učenici razmjenjuju uloge.

ZADATAK: Imamo dvije lutke učenica lutka Nela i učenik – lutak Sani. Par koji prvi uradi izlazi i sjedaju frontalno u klupu pred razredom i prezentuje urađeno. Ostali parovi dalje rade druge zadatke.

$$459 + 74 = \underline{\hspace{2cm}}$$

$$764 + 68 = \underline{\hspace{2cm}}$$

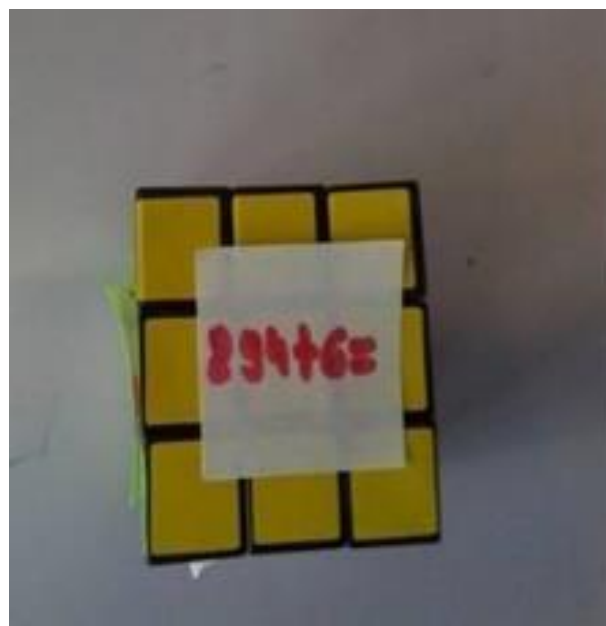
$$367 + 75 = \underline{\hspace{2cm}}$$

(Učiteljica Meri prekida igru uključujući interakciju sa razredom)

$$806 + 76 = \underline{\hspace{2cm}}$$

(Učenici se odgovaraju i vrše ispravke ako ima grešaka)

$$477 + 56 = \underline{\hspace{2cm}}$$

Prilog 8: Lutkarska igra „Koliko je sati?“

Trebaju nam dvije lutke i tri učenice. Gdje lutke Mia i Ena stoje frontalno ispred table i demonstriraju zadatak na plastičnom satu. Na moj dogovoreni znak, lutke počinju sa

lutkarskoigrom. Zadatak se igra u paru i lutke pokazuju koliko je sati. Jedna lutka pomijera kazaljke na satu i postavlja zadatak „Koliko je sati?“ za drugu lutku koja daje odgovor i obrnuto.

Prilog 9: Izrada lutki, ukrasa, vaza od recikliranog materijala povodom Dan planete Zemlje

Prilog 9: Izrada lutki, ukrasa, vaza od recikliranog materijala povodom Dan planete Zemlje**Prilog 10: Lutkarska igra „Kviz pitanja”**

Kratak opis situacije: Potrebna je jedna lutka (učiteljica – maskota, lutka Ela).

Pripremili smo četiri grupe učenika: 1. grupa „Kiša”; 2. grupa „Oblak”; 3. grupa „Mraz”; 4. grupa „Vjetar”. Učiteljica postavlja pitanja, gdje učenici usmeno odgovaraju i za tačan odgovor dobivaju poen. Poen se upisuje u kolonu tabele u grupu iz koje je učenik dao odgovor. Ukoliko je odgovor netačan, ponavljamo pitanja sve dok ne dobijemo tačan odgovor. Na kraju sumirati ukupan broj poena po grupama. Grupa koja je ima najviše poena je najuspješnija, pobjednička.

Zadatak: „Kviz pitanja”

Lutka - učiteljica Nela uključuje interakciju sa razredom. Posle svakog odgovora zaledi dalje ispitivanja, pojašnjava nejasnoće učenicima ako ima.

1. U atmosferske padavine (oborine) spadaju?

12. Koja je korist od snijega?

2. Šta su oblaci?
3. Kako nastaju oblaci?
4. Kako oblaci putuju i mijenjaju oblik?
5. Koja je najveća opasnost od kiše?
6. Šta je magla?
7. Šta je snijeg?
8. Kako nastaje snijeg?
9. Kakvi su oblaci snježnih pahuljica?
10. Zašto ljudi i djeca vole snijeg?
11. Kakva može biti opasnost od snijega?
13. Šta je rosa?
14. Kada se javlja rosa?
15. Kako nastaje mraz?
16. Zašto je mraz opasan?
17. Šta je grad?
18. Kako nastaje?
19. Koliko mogu biti velike kugle leda?
20. Zašto je grad štetan?
21. Zašto se ljudi brane

GRUPE			
Kiša	Oblak	Mraz	Vjetar

Prilog 11. Lutkarska igra: „Značaj biljaka za čovjeka – Voće i povrće“

Trebaju nam maskota, lutka Nela, lutka Sani i dva učenika. Gdje lutke Nela i Sani stoje frontalno ispred table i recituju u uvodnom dijelu časa „Zlatne stihove o voću i povrću“. Razgovaram sa učenicima o čemu su lutke recitovale. Lutke motivišu učenike za najavu glavnog dijela časa „Značaj biljaka za čovjeka“. Potom najavljujem glavni dio časa.

Prilog 12.:T Lutkarska igra: „Prezetovanje T tabele“ iz predmeta Društvo

Trebaju nam maskota Nela, lutka Sani i dvoje djece.

ZADATAK:

U završnom dijelu časa iz predmeta Društva, učenicima dijelim nastavne listiće sa T tabelom. Zadatak rade individualno, gdje na moj dogovoreni znak popunjavaju tabelu. Zadatak im je šta je pozitivno, a šta negativno donijela Austrougarska vlasta u BiH. Po završetku zadatka, učenici izlaze ispred table i postaju lutkari – Nela i Sani. Potom prezentuju urađene zadatke.

(-) NEGATIVNO	(+) POZITIVNO

(U toku prezentacije učenika lutkara uključujemo interakciju sa razredom. Gdje zaledim odgovore lutkara ako učenici ukažu na greške. Na T tabeli na panou zajednički upisujem ispravne odgovore učenika lutkara).

Prilog 13. Lutkarska igra „Brojalica“

SITUACIJA: Treba nam maskota, lutka Nela, lutak Sani i dvoje djece. Zamoliti nadareniju djecu.

ZADATAK: Učenici formiraju krug. Lutke Nela i Sani su u centru kruga i pjevaju, demonstriraju brojalicu Potom, idu od učenika u krugu i pjevaju, demonstriraju brojalicu. Slijedi proglašenje najuspješnijeg para.

Prilog 14 : Lutkarska igra „Maskota Ela kao muzikaš”

KRATAK OPIS SITUACIJE: Imamo jednu lutku, maskotu Nelu-solo glas i hor (ostali učenici). Zamoliti nadarenog učenika da pjeva, tj. Nela.

ZADATAK: Lutka Nela ima ulogu soliste-solo glas i hor (ostali učenici). Igra se nastavlja dalje.

Prilog 15.: Igra „Čučni-ustani“

Treba nam maskota Nela i jedan učenik. Učenici igraju štafetnu igru „Čučni-Ustani“. Na moj dogovoreni znak, učenici formiraju dvije kolone sa istim brojem učenika. Kolone stoje jedna naspram druge na udaljenosti do 2m. Lutka Nela stoji frontalno ispred kolona. Na njezinu

komandu „Čučni-Ustani“ učenici izvode date naredbe. Onaj učenik koji suprotno uradi, ispada iz igre. Sve to do kraja dok u jednoj ekipi ostane veći broj učenika u odnosu na drugu ekipu. Ekipa sa većim brojem učenika je pobjednička ekipa.

Prilog 16.: Izvođenje igre „Dan-Noć“

Treba nam maskota Nela i jedan učenik. Učenici igraju igru „Dan-Noć“ u učionici. Maskota Nela stoji frontalno ispred učenika. Na njezinu komandu „Dan-Noć“ učenici izvode datu naredbu. Onaj učenik koji suprotno uradi, ispada iz igre. Igraja traje sve dok ne ostane jedan igrač. Taj igrač je pobjednik date igre.

Prilog 17: Lutkarska igra „Igra gluvih telefona“

Djevojčica lutkar – Nela stoji prva na početku vrste sa učenicima. Susjednom učeniku tihim šapatom izgovara tajnovitu riječ ili rečenicu da drugi učenici ne čuju. Prosljeđuje tajnovitu poruku dalje do posljednjeg učenika koji glasno saopštava „poruku“ koju je čuo. U koliko je tačna, postaje dijete lutkar i igra počinje ispočetka

Prilog 18: Izrada skulpture „lutke djevojčice i dječaka“ (od glimanola).

SITUACIJA: Imamo dvije lutke (maskota Ela, lutak Deni).

ZADATAK: Pripremili smo četiri grupe učenika. Zadaci su isti za 1. grupu i 3. grupu - izrađuju skulpturu lutke Ele, a za 2. grupu i 4. grupu – izrada dječaka Denija.

Nakon završetka zadatka, grupovođe su prezentovale radove učenicima. Gdje su od izrađenih lutki „dječak i djevojčica“ od glimanola predstavili u paru iza kulisa, i odigrali lutkarsku predstavu „Mi smo drugari“.

U lutkarskoj predstavi su uključena interakcija razreda sa lutkama (postavljaju pitanja).

Prilog 19: Lutkarska igra „ Stop nasilju“

Trebaju nam dvije lutke, dvoje djece. Lutke su Ena i Meri.

SITUACIJA:

Početna scena je izgledala da je jedna lutka okrenuta ljutito ignoriše lutku koja dolazi. Dira je po kosi kao da je doziva.

Meri: Ena, Ena!

Ena: Ljutito stoji neokrećući se i ignoriše Meria.

Meri: Što si ljuta? Okrećeš glavu, ignorišeš me?

Eni: (povišenim tonom) Još pitaš? Neću da se družim sa tobom! (neokreće se)

Meri: Šta se dogodilo, šta sam ti uradila?

Eni: znaš ti dobro šta si uradila! Još pitaš? (ljutito odgovara , neokreći se)

Meri: (ljutito svađalački) Ma, znaš šta me briga što si ljut i briga me što nećeš da razgovaraš. Mogu ja i bez tebe. (odlazi)

Nakon lutkarske igre naša „maskota” Ela daje zadatke za grupni rad. Pripremili smo četiri grupe, i zadaci su isti za sve grupe.

ZADATAK:

1. Kako vam se dopada razvoj situacije, razgovor koji se vodi ?
 2. Da li je Meri dobro postupio prema drugarici Eni?
 3. Da li Ena pravilno postupio prema drugarici Meri?
 5. Kako biste vi postupili?
 6. Prikazati pravilan rasplet konfliktne situacije.
- Prezentovanje zadatka po grupama.

Prilog 20: Lutkarska igra „Odjeća i obuća maskote Nele i lutka Sanija“

Učenike razreda dijelim u dvije grupe sa različitim zadacima. Prva grupa ima zadatak da maskotu Nelu obuku u različitim odjevnim kombinacijama i obuću (ljetna, zimska, proljetna...). Druga grupa ima zadatak da lutka Sanija obuku u različite odjevne kombinacije i obuću (ljetna, zimska, proljetna, dnevna...). Po završetku zadatka, grupe demonstriraju odjevne kombinacije lutaka. Slijedi proglašenje pobjedničke grupe.

Prilog 21: Lutkarska igra „Nela i zdrava ishrana“

Treba nam maskota Nela i jedna djevojčica.

Postavlja zadatak za učenike sa tajnovitim prekrivenim posudama i različitim proizvodima za ishranu (voće, povrće, žitarice, mliječni proizvodi, meso, slatkiši). Gdje kroz razgovor sa učenicima otkrivaju jednu po jednu posudu uz objašnjenje. Tako da posle otkrivanja svih posuda Ela i učenici donose zaključak šta treba jesti i šta sačinjava zdravu ishranu (piramida ishrane).

Doc.dr.Emina Škahić, prof.razredne nastave¹
 Natalija Divković, prof. razredne nastave ²
 Senad Rehić, prof.engleskog jezika ³
 JU OŠ „Pazar“ Tuzla
 Bosna i Hercegovina

ODGOJ DJECE KAO IZAZOV U MODERNOM DOBU

Sažetak

Brojne su teorije o odgoju koje pokušavaju definirati srž pedagoške djelatnosti i modernih odgojnih zbivanja. Posebno danas, u vrijeme brzih globalnih promjena, razvoja tehnologije, krize identiteta, moralne krize, imperativ je odgoj preispitati i redefinirati s ciljem njegova aktualiziranja i razvoja, odnosno razvoja mlade osobe i društva u cjelini.

Stoga, u radu se promišlja o vrijednostima i odgojnoj dimenziji kurikula te suvremene škole, utjecaju aktualnih fenomena (globalizacija, digitalizacija i nesigurnost) na odgoj u školi. Kroz odgoj treba pomoći djeci i mladima osvještivati vlastite zadaće i odgovornost za život, sposobnost gledanja cilja, odnosno ispunjenje vrednota koje im se nude u njihovim konkretnim i specifičnim životnim okolnostima. Usmjeravati djecu i mlade da biraju življenje koje ima smisla, to je istinski odgoj, a on je odgovornost i škole.

Ključne riječi: odgoj, odgoj za smisao, škola, vrijednosti

Abstract

There are numerous theories about education that try to define the core of pedagogical activity and modern educational events. Especially today, in the time of rapid global changes, technology development, identity crisis and moral crisis, it is imperative to re-examine and redefine education with the aim of its actualization and development, i.e. the aim of the development of a young person and society as a whole. Therefore, the paper considers the

values and the educational dimension of the curriculum, the modern school, the impact of current phenomena (globalization, digitalization and insecurity) on school education.

Through education, children and young people should be helped to become aware of their own tasks and responsibilities for life, to develop the ability to see the goal or to fulfil values offered to them in their specific life circumstances. To guide children and young people to choose a life that makes sense is a true education and it is the school's responsibility as well.

Keywords: education, education for meaning, school, values

Uvod

Realnost odgojne dimenzije u školama odraz je šire društvene realnosti, kao potrebe odgovora na zahtjeve vremena, kulture, društva i problema u promjenjivim strukturama života, u kojima postoji rizik narušavanja temeljnih ljudskih vrijednosti.

Budući da je sustav odgoja i obrazovanja usmjeren na djecu i mlade, garancija budućnosti jednog društva, tim je više osjetljiv i složen rad u njemu te zahtjeva posebnu osjetljivost i preispitivanje pedagoške misli i nuđenje odgovora na konkretno povijesno vrijeme u kojem djeca i mladi odrastaju. Zbog toga je bitno traganje za novim izvornim idejama, objašnjenjima i ponudama odgojnih sadržaja i metoda.

Potreba je i obveza usmjeriti odgoj učenika na one vrijednosti koje osiguravaju otkrivanje i življenje vlastitog smisla života i odgovornosti jer čovjek se dobro osjeća tek kada prihvati svoj život kao zadatak i kada taj zadatak realizira.

Uticaj globalnih promjena, tehnologije i moralne krize na odgoj

Danas, u vrijeme brzih globalnih promjena, razvoja tehnologije, moralne krize, imperativ je odgoj, preispitati i redefinirati s ciljem njegova aktualiziranja i razvoja, odnosno razvoja društva u cjelini.

U današnje doba gdje je sve poprimilo obilježje „digitalnog“ i gdje tehnologija obuhvaća svaki aspekt života, svjedoci smo da egzistencijalno nezadovoljstvo i nesnalaženje u mnoštvu vanjskih sadržaja, nejasnih perspektiva, pravila i vrijednosti, nedostatka čvrstog oslonca, koju izražavaju djeca i mladi poprimaju sve alarmantnije dimenzije.

Svjedoci smo, kad vrijednosna i moralna kriza postane društveno očigledna, kao što je u suvremenom društvu, to se reflektira kao argumentacija da je pedagoška djelatnost zakašnjela, promašena ili neučinkovita. Stoga, svi nositelji odgojno-obrazovne djelatnosti trebaju preispitati odgojno-obrazovne vrijednosti (usp. Vican, 2018).

Vršnjačko nasilje, droga i samoubojstva očajnički su poziv iz unutrašnje praznine mladih koja može nastati iz kojekakvih razloga, ali pomanjkanje svrhe i smisla, prisutnost nesnalaženja u potrazi za perspektivom i krivih uzora iz virtualnog i stvarnog svijeta, glavni su uzroci koji traže žurne odgovore. Drugim riječima, poticaj povezivanju odgoja i smisla života očituje se u nemirima mladih, velikoj stopi samoubojstava (posebice mladih), stanju tjeskobe i brojnim drugim pokazateljima koji upućuju upravo na „apsolutni manjak vjere u konkretno i istinsko značenje vlastitog postojanja, kao i na sumnju koja često prelazi u najdublje razočarenje“ (Fizzotti i Gismondi, 1991, prema Fizzotti, 2011, 352).

Samo istinski odgoj i vrijednosti mogu pružiti djeci i mladima okvir kroz koji mogu gledati svijet i graditi smisao (usp. Rakić i Vuku- šić, 2010). treba ih naučiti da osjećaju odgovornost za život, da je život konfiguriran kao poziv, jedinstven i neponovljiv zadatak, na koji je svako ljudsko biće pozvano da osobno odgovori.

Talijanski pedagog i filozof Nanni (2014) koji konstatira da je danas teškoća odgajanja porasla iz više razloga, kao što su: utjecaj snažnog znanstveno-tehnološkog razvoja koji se uvijek ne uspijeva ravnati u humanističkom smislu.

Odgojne vrijednosti

U 21. stoljeću, kad se posebno ističe tehnološko-informacijski napredak čovjeka, a nedovoljno se ukazuje na moralne odlike ljudske osobnosti, upravo u takvim okolnostima posebnu pozornost treba pridati odgojnim vrijednostima, kontinuiranom i osmišljenom razvijanju vrijednosnog

sustava i njegovanju vrijednosnoga doživljavanja u procesu odgajanja kako u obitelji tako i u institucionalnom odgoju i obrazovanju.

Uloga vrijednosti u odgoju i obrazovanju je neosporna. One pokazuju ne samo kakvu djecu želimo nego i kakvo društvo želimo. Vrijednosti se prenose na mnoge načine, svjesno ili nesvjesno, namjerno ili nenamjerno.

Ta važna sastavnica odgojno-obrazovnih procesa, osobito u kurikulskom pristupu dobiva sve više na važnosti pa je odgoj bez vrijednosnih ciljeva kao aktivnost bez smjera.

Hentig (2007, 125) vrijednosti također stavlja u kontekst nastave pišući „(...) vrijednosti se pojavljuju svuda u nastavi“. Vrijednosti usmjeravaju odgojno-obrazovno djelovanje. One donose individualnu i društvenu dobrobit.

Istinske ljudske i moralne vrijednosti ne mogu se prenositi niti se tražiti od djece i mladih da ih usvajaju i poštuju bez osobnog svjedočenja učitelja. Stoga, učitelj ne može vjerodostojno učiti,

poučavati i razvijati ljubav prema znanju i učenju ako pokazuje ravnodušnost s obzirom na ono što govori, a još manje može odgajati.

Učitelj u izvornoj pedagoškoj paradigmi ima iznimnu ulogu u odgoju djece i mladih.

Pozitivno je što se djeci pruža mogućnost sudjelovanja u društvenom životu i isprobavanja vlastitih mogućnosti, ali nije dobro što im se nameće status socijalnog aktera i zahtjev samostalnog odlučivanja i djelovanja. Djeca ipak trebaju odrasle (usp. Bašić, 2009).

Govoriti o slobodi, odgovornosti i smislu, kako je pisao Frankl (2010), danas je pravi izazov.

Budući da je čovjek uvijek u potrazi za smislom, pitanja umijeća njegova otkrivanja jednako je i danas aktualno. Koliko je čovjek, pogotovo u ranim i mladenačkim fazama odrastanja, svjestan te svoje potrebe? Nije li na odraslima odgovornost da djeci i mladima osvještavaju tu temeljnu potrebu za smislom, potiču i podupiru njihov pojedinačni hod u traganju te usmjeravaju ih da

preuzmu odgovornost za pronalaženje pravog odgovora na izazove života i ispunjavanje zadataka koje život stavlja pred svakog pojedinca?

Znanje, odgovornost i solidarnost kao vrijednosti odgoja

Znanje je temeljna i razvojna snaga svakog pojedinca i cijelog društva. Odnosi se na kognitivni vid učenja, što također uključuje i znati učiti. Znanje kao vrijednost omogućuje osobi ostvarenje istine koja je po sebi vrlo važna vrijednost.

Identitet je vrijednost koja se odnosi na osobnu dimenziju u kojoj se uči kako izrasti u samostalnu i zrelu osobu tako da se bude dosljedan samom sebi, da se uvažava osobno dostojanstvo, razvija samopoštovanje te izgrađuje osjećaj sigurnosti u susretu s novim ljudima i iskustvima u širem socijalnom okruženju.

Solidarnost je vrijednost koja pretpostavlja sustavno razvijanje odlučnosti za uzimanja za opće dobro, tj. za dobro svih i svakoga jer smo suodgovorni za druge.

Odgovornost kao vrijednost operacionalizira se poticanjem aktivnog sudjelovanja u društvenom životu i promicanjem odgovornosti prema sebi, drugima, radu, općem društvenom dobru i prirodi (usp. NOK, 2011).

Kako pomoći djeci i mladima da ne postanu robovi kojekakvih ovisnosti, pa i onih najpogubnijih i za sam život? Nema druge do li istinskog odgoja kojeg im moramo i možemo dati. Jer, kako smatra već spomenuti filozof Polić (2006, 31) „Odgoj je emancipacija, svekoliko oslobođenje od svih oblika ovisnosti i podčinjenosti, (...), su-djelovanje zasnovano na uzajamnom poštivanju (...) drugog kao drugačijeg, samosvjesnog, autonomnog i slobodnog bića.“ A da bi to mogao postati potrebni su mu drugi koji će ga poticati i koji će ga u tome podupirati.

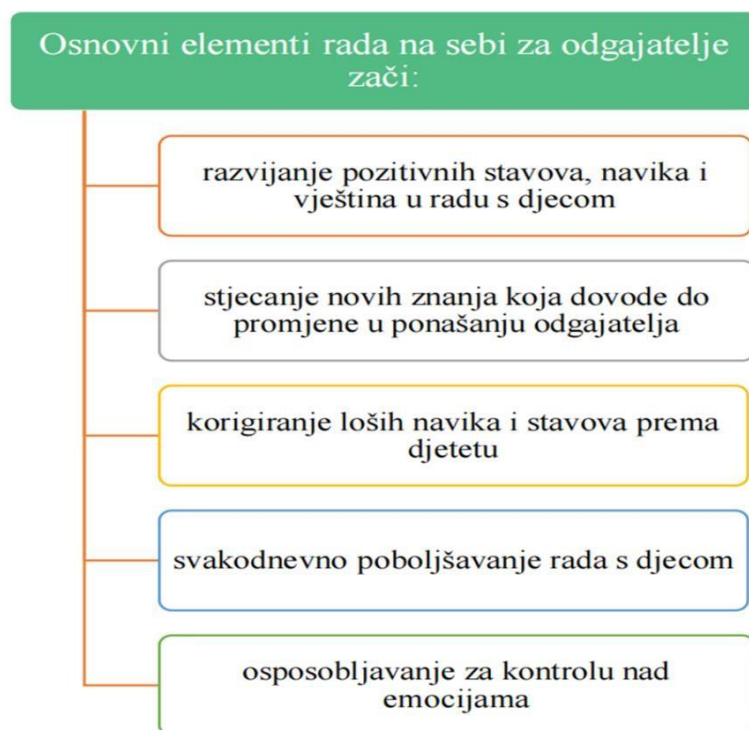
Znači, potreban mu je učitelj – odgojitelj. Učitelj je egzistencijalno i profesionalno uključen u svoju učiteljsku djelatnost u nastavnom procesu koji sve više poprima raznolike oblike.

Škola treba posjedovati senzibilnost za događanja djece i mladih u vremenu i okruženju u kojima žive, jer svako vrijeme ima svoje specifičnosti i zato potrebuje njemu primjereni odgoj.

Radi toga škola ne treba domišljati probleme djece i mladih. Ona ih samo identificira, prepoznaje, kritički propitkuje i nastoji, uz njoj specifične metode, ponuditi adekvatan odgovor koji će osvijetliti konkretnu i egzistencijalnu problematiku mladog ljudskog bića. Kroz odgoj treba pomoći djeci i mladima osvješćivati vlastite zadaće i odgovornosti za život, sposobnost gledanja cilja, odnosno ispunjenje vrednota koje im se nude u njihovim konkretnim i specifičnim životnim okolnostima. Usmjeravati djecu i mlade da biraju življenje koje ima smisla, to je istinski odgoj, a on je odgovornost i škole.

Sve je više roditelja koji ne znaju svojoj djeci reći NE jer se boje da će ih, ako to učine, manje voljeti. Jedan očit, ali težak način da se izbjegne štetna popustljivost je postavljanje čvrstih granica, što znači dati djeci čvrsta pravila i strukturu te ih se pridržavati. To uključuje i učenje djece prihvatljivim načinima pokazivanja i izbacivanja frustracije koju mogu osjećati. Kako dijete odrasta, važno mu je dopustiti da iskusi posljedice svojih pogrešaka. Današnji roditelji često uvjeravaju svoju djecu da, što god učine, nije pogrešno. Primjerice, brane svoje dijete koje je istuklo nekoga u školi ili oštetilo tuđi predmet, odbijajući prihvatiti odgovornost za to. Na taj način ne dozvoljavaju samom djetetu da nešto nauči iz određene situacije. U užurbanom ritmu u kojem živimo roditelji često znaju popustiti djetetu jer je to jednostavnije i brže za njih. No, to uzrokuje probleme kasnije, jer ako je djetetu jedan dan nešto dopušteno, a onda za isto to drugi dan bude kažnjeno, ono ne zna gdje su granice i do kuda može ići. Mnogi roditelji pogrešno smatraju da ne mogu biti bliski sa svojim djetetom i istodobno postaviti granice. To nije točno, štoviše, jasno postavljene granice i otvorena komunikacija održavaju odnos iskrenim i bliskim.

Slika 1. Osnovni elementi rada na sebi za roditelje i odgajatelja (Brajša i sur.,1999:11).

Savemena porodica u novom dobu

Roditeljstvo zahtijeva posvećenost djetetu te nije neobično da pojedinci ponekad nisu spremni na toliku odgovornost u kojoj će velik dio svog vremena biti primorani posvetiti razvoju i odgoju djeteta. Roditeljstvo se počelo doživljavati kao žrtvovanje komocije življenja što je posljedica vala emancipacije i modernizacije novog doba.

Djeca je potrebna podrška s obje strane te ukoliko ona izostane kasnije može doći do problema s koncentracijom, integracijom u društvo i razvojem neprihvatljivih i štetnih emocionalnih obrazaca i oblika ponašanja kod djece (Zbodulja, 2014).

Općenito globalna društvena klima ima veliki uticaj na porodicu koja se sve više prepušta uticaju okoline, brzom načinu života kao i podjeli odgovornosti. I status djece se promijenio te njihov odgoj više nije isključivo pod uticajem odgojnih metoda roditelja ili baka i djedova. Sve je veće

uključivanje institucija u odgoj što utiče na promjene stavova roditelja prema odgoju kao i na kvalitetu samog odgoja. U savremenim porodicama ne samo da su primjetne promjene u porodičnoj strukturi već i u odnosima između djece i roditelja. U savremenoj porodici dijete je ravnopravni član koji od porodice dobiva određene ideje, temeljna pravila ponašanja te ima pravo na vlastito izražavanje i djelovanje. U savremenoj porodici je naglašena orijentacija prema komunikaciji, brizi za dijete i uvođenju kvalitetnih životnih sadržaja.

Savremena porodica se ubraja u institucije koje su u zadnjih nekoliko desetljeća doživjele velike promjene. U njima se veća pažnja pridaje kvaliteti odlučivanja, nego samom procesu donošenja odluka. Navedeno znači da se porodica sve više smatra odgovornom za svoje odluke te stoga i pridaje važnost kvaliteti (Juul, 1996).

Zaključak

U radu se nije mogao izostaviti promišljanje o vrijednostima kurikula u funkciji odgojne dimenzije škole, čija je uloga u odgoju ključna uz obiteljsku. Iako barem kratko, bilo je potrebno spomenuti ljudsku slobodu te odgovornosti koja iz nje proizlazi kao bitne faktore u procesu odgoja uz neizostavnu ulogu odgojitelja, za odgajnika vjerodostojnog modela mogućnosti istinskog življenja i trajnog poziva traganja i otkrivanja vrednota i smisla.

Ovaj rad je usmjeren na promišljanja novih mogućnosti dopune smjernicama pedagoške misli za pedagošku praksu koja promiče načelo ljudske potrebe za odgojem i čovjekove odgojivosti, a samim time i djelatnosti koju zovemo odgojem, posebno odgojem za smislenim životom utemeljenim na vrijednostima, što je velika potreba današnje generacije djece i mladih.

Prva zajednica s kojom se dijete susreće je škola. Porodica bi trebala biti pozitivna zajednica jer je ona temelj djetetova života. Vidjeli smo da je porodica kroz historiju doživjela brojne promjene.

Razvoj društva kroz historiju donosi promjene u strukturama porodice. U savremenom društvu promijenila se funkcija porodice pa tako i roditeljske uloge. Od primarnih uloga roditelja jeste da pruže emocionalni, socijalni, intelektualni, morlani i tjelesni razvoj djetetu. Od bitnih karakteristika savremenih porodica jeste da njeni članovi imaju zdrav odnos pun ljubavi, aktivnog

slušanja i kvalitetne komunikacije. Pored toga savremene porodice su pred brojnim izazovima. Poznato nam je da djeca uče kako se ponašati posmatrajući svoje roditelje u njihovoj međusobnoj interakciji. Kad se roditelji dobro nose sa svim izazovima koji se stavljaju pred njih, oni postaju jači i samim time spremniji za donošenje odluka o svojoj djeci. Kada djeca vide ili osjete pozitivan odnos i komunikaciju u porodici osjećaju se sigurno.

Literatura

Bašić, S. (2009). Dijete (učenik) kao partner u odgoju: kritičko razmatranje. *Odgojne znanosti*, 11 (2 (18)), 27-44. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/48439> (21.1.2023.)

Bilić, V. (2012). Značenje nekih aspekata morala i moralnog opravdavanja u razumijevanju nasilja prema vršnjacima u realnom i virtualnom svijetu. *Nova prisutnost*, X (3), 459-476. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/93177> (21.1.2023.)

Damon, W., Menon, J. I., Bronk, K. C. (2003). The Development of Purpose During Adolescence. *Applied Developmental Science*. 7 (3) , 119-128.

Fizzotti, E. (2011). Viktor E. Frankl, prorok današnje prijeke potrebe za odgojem. Smjernice i prijedlozi za nadvladavanje egzistencijalne praznine.

Kateheza, 33 (4), 351-360. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/112474> (21.1.2023.)

Fizzotti, E. (ur.) (1992). „Chi ha un perche’ nella vita...” – Teoria e pratica della logoterapia, LAS: Roma.

Frankl, V. E. (2010). Čovjekovo traganje za smislom. Zagreb: Planetopija.

Frankl, V. E. (1993). Liječnik i duša. Temelji logoterapije i egzistencijalne analize. Zagreb:

Kršćanska sadašnjost.

Hentig, H. V. (2007). Kakav odgoj želimo. Zagreb: Educa.

König, E. – Zedler, P. (2001). Teorije znanosti o odgoju. Zagreb: Educa.

Nanni, C. (2014). Preventivni sustav danas. Zagreb: Salesiana.

Nanni, C. (1990). Leducazione tra crisi e ricerca di senso. Un approccio filozofico. LAS: Roma.

Polić, M. (2006). Odgoj i pluralizam. Filozofska istraživanja, 26 (1), 27-36. Preuzeto s [https://](https://hrcak.srce.hr/4592)

hrcak.srce.hr/4592 (21.1.2023.)

Vican, D. (2008). Društveno-kulturne i odgojno-obrazovne vrijednosti suvremenoga nacionalnoga kurikuluma. Lađa, (3), 18-27.

Ramić Emira, prof.razredne nastave¹
 Doc.dr. Emina Škahić, prof.razredne nastave²
 JU OŠ “Pazar” Tuzla
 Bosna i Hercegovina

UTICAJ TEHNOLOGIJE NA ODGOJ DJECE

Sažetak

Većina roditelja želi odgajati sretno dijete koje će kasnije biti sposobno za samostalan život.

Svako dijete se oblikuje prema svojim sposobnostima, a takođe djeca različito prihvataju i odgojne mjere. Modernizacija i ubrzan način života dovode do kratkog zajedničkog boravka roditelja i djece. Međutim, vrijeme koje se provede u porodici na odgoju djece mora biti kvalitetno i sa pozitivnim ishodima. Očekivanja roditelja ponekad djeca ne mogu sama ispuniti. U porodičnim životu je mnogo zastupljena tehnologija. Ona ima pozitivne i negativne strane. Pruža mnogo informacija, ali oduzima vrijeme komunikacije između roditelja i djece.

Ključne riječi : odgoj, roditelj, dijete, tehnologija

Summary

The majority of parents want to provide their children with a happy childhood and prepare them for the future and independent life. Every child is unique and requires a different approach of parenting. Modernization and a fast paced lifestyle leads to a shorter amount of time parents and children spend together. Even so, for a positive parenting outcome the quality of time spent is more important than the quantity of time. Sometimes children are not able to meet parental expectations alone. With modernization technology is evermore present in the family life. It has both positive and negative sides. It gives access to information like never before but with the social drawback of limiting face to face communication between parents and children.

Key words: parenting, parents, children, technology

Uvod

Razumijevanje današnje prirode djetinjstva zahtijeva razumijevanje roditeljstva u 21. stoljeću. Roditelji i staratelji u osnovi oblikuju dječje živote i svakodnevna iskustva, što ima veliki utjecaj na njihov kognitivni i emocionalni razvoj. Takođe imaju veliki uticaj na njihovo fizičko i mentalno zdravlje. Roditeljstvo je sada, kao i u prošlosti, izazovno i zahtjevno. Porodični život se mijenjao godinama, donoseći nove izazove za roditelje i pitanje treba li promijeniti i način na koji se djeca odgajaju. Nije iznenađujuće da mnogi roditelji nisu sigurni kako da savladaju roditeljski izazov. Danas se širok izbor usluga i informacija o roditeljstvu nudi i online (digitalne platforme, blogovi, kampanje, programi roditeljstva i druge usluge). Mnogi roditelji se okreću internetu ili knjigama o roditeljstvu i mogu se izgubiti i zbuniti zbog beskrajnog broja informacija.

Promjene u odgoju djece u 21. stoljeću

Tokom posljednjeg stoljeća svijet se iz temelja promijenio, uzrokujući promjenu u očekivanjima i iskustvima o tome kako roditelji odgajaju svoju djecu. U posljednje dvije decenije povećale su se stope razvoda i broj jednoroditeljskih domaćinstava. Istospolni brakovi postaju sve legalizovaniji u zemljama OECD-a. Posljedično, porodični oblici i životni aranžmani su se diverzificirali sa povećanjem broja nevjenčanih ili razvedenih porodica, samohranih i istopolnih roditelja. Većina djece, kako unutar zemalja OECD-a tako i šire, živi sa dva roditelja (bilo biološki, usvojitelji ili hranitelji, oženjeni ili nevjenčani), pri čemu je u prosjeku 17% djece mlađe od 18 godina živjelo s jednim roditeljem u 2017. Kako se stabilnost porodice smanjila, mnoga djeca doživljavaju različite porodične životne aranžmane tokom svog djetinjstva i mnoga djeca se redovno sele iz jednog domaćinstva u drugo zbog zajedničkih aranžmana o starateljstvu. Roditelji su često stariji, bolje obrazovani i obično imaju manje djece. Više majki radi dok odgajaju svoju djecu. Migracije su dovele do neviđene etničke, kulturne i vjerske raznolikosti u mnogim društvima. U modernizovanim društvima mnoge porodice se osjećaju odvojeno od svojih susjedstava i zajednica. Ovo je oslabilo neformalnu socijalnu podršku i sigurnosnu mrežu za mnoge porodice,

zahtijevajući da više porodica preuzme punu odgovornost za odgoj svoje djece, umjesto da se oslanja na širu porodicu i zajednicu u cjelini, da se pridruže nadzoru, zaštiti i njegovanju djece.

Globalizacija i tehnologija su povećale konkurenciju i neizvjesnost na tržištu rada. Tehnologija je uvela dalje promjene u porodični život, mijenjajući način na koji članovi porodice komuniciraju. U digitalnoj eri, roditelji mogu lakše nego ikad tražiti i razmjenjivati podršku i informacije. Čini se da milenijumski roditelji više vole da konsultuju internet i društvene mreže prije nego što vide profesionalca van mreže ili pitaju članove porodice ili komšije. Međutim, kako se sve više roditelja okreće digitalnim platformama, chat grupama i drugim manje reguliranim kanalima kao primarnim izvorima informacija i podrške, pojavljuju se novi izazovi. Roditelji, posebno nesigurni roditelji, oduvijek su bili laka meta za dezinformacije i manipulacije i dok su lažne i izmišljene informacije daleko od nove pojave. Nije iznenađujuće da roditelji sve više prijavljuju da pate od takve svere informacija. Čini se da je gotovo nemoguće izbjeći javne rasprave o relativnim koristima i štetama različitih pristupa roditeljstvu.

Knjiga „21st Century Parenting“ Rick Capaldi, PhD kao vodič odgoja

Budući da djeca danas imaju toliko mogućnosti da se odvrte od izazova odrastanja, roditelji moraju obratiti pažnju na pravi način. Učiniti previše za djecu može biti jednako loše kao i ne dati smjernice i može objasniti zašto toliko mladih danas pati od anksioznosti ili depresije. Istina je da se djeca danas suočavaju s više izazova nego ranije generacije, ali to je sve više razlog da roditelji moraju dati smjernice. U nekim slučajevima, ovi mladi ljudi pokazuju depresiju, anksioznost ili napade panike, upuštaju se u samopovređivanje ili donose loše odluke koje utiču na njihov uspjeh; ovo je prvenstveno zato što roditelji nisu bili uključeni na početku i tokom njihovog života, usmjeravajući ih, modelirajući i podučavajući ih od ponekad negativnih alternativa kojima su se sada okrenuli. Ova knjiga uči roditelje da rano prepoznaju izazove i mogućnosti s kojima se djeca suočavaju.

Roditeljima je potrebno znati i usmjeriti se na sljedeće:

- Naučiti čitati okolinu svog djeteta, prepoznati izazove, sukobe ili prilike sa kojima se njihova djeca susreću, znaju ko i šta utiče na njih i kako sve to utiče na njihov učinak.
- Pomagati u regulaciji i razvoju emocionalne kontrole svoje djece. Podučavajući emocionalnu kontrolu, roditelji mogu naučiti kako djeca upadaju u stanja negativnog raspoloženja koja ako se ne kontroliraju, mogu utjecati na njihov uspjeh, kao i odluke koje donose i ponašanje koje pokazuju, kao i odgovore koje mogu tražiti u svom svijetu.
- Preusmjeriti ponašanje svog djeteta u cilju postizanja pozitivnih ishoda, pomažući svojoj djeci da ostvare relevantne ciljeve koji dovode do pojačanog osjećaja vlastite vrijednosti, samopouzdanja i motivacije za njihova sadašnja i buduća nastojanja.

Danas se djeca suočavaju s izazovima i opasnostima o kojima većina nas nije ni sanjala dok smo odrastali. Predatori na mreži, internet trendovi, internet maltretiranje i tako dalje može dovesti do konfuzije, anksioznosti, depresije, problema s performansama i negativnim mislima. Osim toga, provode više vremena gledajući u ekrane nego što možemo ikada zamisliti, upijajući nevjerovatne količine informacija izvan naše kontrole. Posljedice ovih utjecaja, kao i društveni pritisak, utiču na njihov svakodnevni život.

Roditeljski pristup odgoju djece

Roditeljstvo je složen zadatak koji uključuje mnoge specifične radnje koje u kombinaciji sa i pojedinačno utiču na razvoj djeteta. Veliki dio naučne literature, međutim, sugerira da su specifične akcije roditelja općenito manje važne od općeg pristupa roditeljstvu u predviđanju ishoda djeteta. Imajući to na umu, istraživanja su se decenijama fokusirala na globalne, dosljedne i stabilne pristupe odgoju djece u različitim situacijama i domenima, umjesto da se bave specifičnim ponašanjem. Stoga su ovi pristupi izgradili centar roditeljskog okvira. Dva pristupa se

mogu široko razlikovati: kategorički pristup koji kategorizira roditeljske pristupe u različite stilove i dimenzionalni pristup koji opisuje roditeljske pristupe po različitim dimenzijama.

Kategoričan pristup

Vrlo popularan pristup kategorizira roditeljstvo u različite stilove. Daleko najutjecajniji ostaje model koji opisuje stilove roditeljstva kroz dvije ortogonalne dimenzije:

- Roditeljski odgovor opisuje kvalitet interakcije roditelja i djeteta kao prihvaćanje, podršku, osjetljivost i toplu.
- Roditeljska zahtjevnost, s druge strane, karakterizira kvalitet roditeljske discipline i kontrole kao dosljednu i zahtjevnu zrelost djece.

Sa dvije dimenzije odzivnosti i zahtjevnosti roditelji su kategorizirani u četiri roditeljska stila.

- **Autoritativni roditelji** su i zahtjevni i odgovorni. Oni postavljaju jasna, razumna pravila i direktive koje su u skladu sa dječijim sposobnostima. Iako čvrsti u svom provođenju, autoritativni roditelji objašnjavaju svoje stavove i voljni su razgovarati o očekivanjima. U isto vrijeme, topli su, puni ljubavi i odgovaraju na potrebe djece.
- **Autoritarni roditelji** su zahtjevni, ali ne i odgovorni. Očekuju poslušnost visokim standardima i strogim pravilima bez obzira na potrebe djece. Autoritarni roditelji imaju tendenciju da budu kruti i nefleksibilni. One obeshrabruju svaki interaktivni dijalog i imaju prilično udaljene, hladne odnose sa svojom djecom.
- **Popustljivi roditelji** su odgovorni, ali nisu zahtjevni. Ovi roditelji su srdačni i obično veoma prihvataju impulse svoje dece i prilagođeni njihovim potrebama. Oni postavljaju malo zahtjeva, daju malo smjernica i smjernica i često ne očekuju usklađenost s pravilima ili standardima.
- **Zanemarljivi roditelji** (koji se ponekad nazivaju i neuključeni roditelji) nisu ni zahtjevni ni odgovorni. Često su odvojeni od života svoje djece, nemaju očekivanja od ponašanja svoje djece i nude malo nadzora, naklonosti i podrške.

Općenito se pretpostavlja da je autoritativno roditeljstvo najkorisnije za razvoj djeteta, dok se autoritarni kao i permisivni stilovi smatraju lošijim ishodima. Zanimljivo roditeljstvo se posebno smatra štetnim za djecu.

Dalje se raspravlja o tome nije li dimenzionalni pristup informativniji, tj. dekonstruiranje različitih stilova u njihove sastavne elemente kako bi se proučavali njihovi jedinstveni, nezavisni efekti na razvoj djeteta.

Dimenzionalni pristup

Dimenzionalni pristup koristi roditeljske dimenzije kao deskriptore roditeljskog pristupa. Za razliku od stilova roditeljstva, koji opisuju roditeljski pristup kroz različite dimenzije, a time i njihov kombinovani učinak na razvoj djeteta, dimenzionalni pristup omogućava identifikaciju specifičnog doprinosa individualnih roditeljskih strategija. Još jedna prednost je što se, umjesto podjele pristupa u različite kategorije, razmatraju sve varijacije duž roditeljskog kontinuuma.

Ključne dimenzije roditeljstva:

- **Roditeljska bliskost** opisuje interakcije roditelja i djece kao bliske, utješne i osjetljive.
- **Podrška roditeljskoj autonomiji** karakterizira stepen psihološke slobode koju roditelji dozvoljavaju svojoj djeci uzimajući u obzir njihovu perspektivu, pružajući izbore i ohrabrujući dječju inicijativu.
- **Roditeljska struktura** se odnosi na izražavanje jasnih očekivanja od ponašanja, dok istovremeno pruža podršku i pozitivnu, procesno orijentisanu povratnu informaciju kad god je to potrebno.

Digitalna tehnologija

Digitalne tehnologije su značajno promijenile porodični život širom svijeta. U digitalnim vremenima, roditelji treba da prate vrijeme djece ispred ekrana, osiguravaju sigurnost djece i reguliraju njihovo online ponašanje i aktivnosti. Roditeljske dimenzije i stilovi o kojima smo ranije govorili opisuju kako roditelji odgajaju i obrazuju djecu na mreži koliko i van mreže. Međutim, da

li roditelji pokazuju isti pristup roditeljstvu na mreži kao i van mreže, može, međutim, zavisiti od digitalnog znanja i vještina roditelja, kao i njihovog stava prema korištenju digitalnih tehnologija.

Roditelji također koriste tehnologiju da im pomognu u odgoju djece (tzv. elektronsko roditeljstvo). Kao takva tehnologija može ojačati postojeće roditeljske tendencije: Nova tehnologija nadzora olakšava pretjeranu zaštitu i kontrolu djece, a nova komunikacijska tehnologija omogućava roditeljima koji podržavaju da ostanu blisko povezani s djecom i da pokažu bliskost i naklonost kada nisu u blizini. Istovremeno, tehnologija može ometati roditeljske zadatke.

Zaključak

Zaključno, svako dijete je drugačije i svaki roditelj ima svoju metodu. Ne postoji „Jedan način roditeljstva“, ali kombinacija kolektivnog iskustva, vlastite prošlosti, zajednice i mnogo više faktora može dovesti do različitih rezultata. Potrebno je uraditi još studija, ali kako vrijeme prolazi, mijenjaju se definicije šta je dobro, a šta ne. Sa internetom nema kraja pristupu tuđim iskustvima i svaki roditelj mora sam istražiti sve moguće metode prije nego što počne odgajati svoje dijete.

Literatura:

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-author-speaks/201907/21st-century-parenting>

Hentig, H. V. (2007). Kakav odgoj želimo. Zagreb: Educa.

König, E. – Zedler, P. (2001). Teorije znanosti o odgoju. Zagreb: Educa.

Knjiga „21st Century Parenting“ Rick Capaldi, PhD

<https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP%282020%2910&docLanguage=En>

Polić, M. (2006). Odgoj i pluralizam. Filozofska istraživanja, 26 (1), 27-36. Preuzeto s [https://](https://hrcak.srce.hr/4592)

hrcak.srce.hr/4592 (21.1.202

Doc.dr. Edin Burkić, psiholog
Druga osnovna škola Zavidovići
Bosna i Hercegovina

DUHOVNA DIMENZIJA BORBE PROTIV KORONAVIRUSA

Sažetak

Koronakriza nažalost ne popušta. U vremenu smo pred invazijom novih sojeva koronavirusa, proizvodnja i distribucija vakcina su u ekspanziji, mnogi privatni poduzetnici i obrtnici nalazili su se i još uvijek nalaze se pred slomom, dok u pojedinim zapadnim europskim zemljama izbijaju sukobi i protesti zbog novih zatvaranja i ograničenja. Sve veći broj ljudi ostajao je i još uvijek ostaje bez posla i nalazi se u teškoj ekonomskoj situaciji, a neki su na rubu psihičkoga i duhovnoga sloma, kao što nekima, kada pandemija prođe, prijeti određeni oblik posttraumatskoga stresnoga poremećaja. Sve u svemu krizi uzrokovanoj pandemijom koronavirusne bolesti ne nazire se kraj.

Duhovna dimenzija predstavlja dragocjen doprinos u borbi protiv aktualne pandemije uzrokovane koronavirusom. Ona je također i putokaz kako postupiti u eventualnim budućim kriznim situacijama koje bi mogle pogoditi život čovjeka pojedinca, ali i ljudske zajednice u cjelini. Duhovna dimenzija borbe protiv pandemije koronavirusne bolesti bitno uključuje i ljubav prema bližnjemu. Bog nam nije dao upute da ljubimo jedni druge samo u povoljnim okolnostima, nego u svim životnim situacijama, a posebno u trenutcima kada su drugi u nevolji i poteškoćama.

Ključne riječi: ljudi, koronavirus, pandemija, kriza, duhovna dimenzija

SPIRITUAL DIMENSION OF THE FIGHT AGAINST CORONAVIRUS

Summary

Corona crisis unfortunately does not subside. In time we are facing the invasion of new strains of coronavirus, vaccine production and distribution are expanding, many private entrepreneurs and artisans have been and still are on the verge of collapse, while in some western European countries conflicts and protests erupt over new closures and restrictions. An increasing number of people have been and still are out of work, losing their jobs, and in a difficult economic situation, and some are on the verge of mental and spiritual breakdown, just as some, when the pandemic passes, are threatened by some form of post-traumatic stress disorder. Overall, the crisis caused by the corona virus pandemic is not over.

The spiritual dimension represents a valuable contribution in the fight against the current corona virus pandemic. It is also a guide to how to act in possible future crisis situations that could affect the life of an individual, but also the human community as a whole. The spiritual dimension of the fight against the corona virus disease pandemic essentially includes love of close ones. God has not instructed us to love one another only in favorable circumstances, but in all situations of life, and especially in moments when others are in trouble and difficulty.

Key words: humans, corona virus, pandemic, crisis, spiritual dimension

Uvod

Koronakriza nažalost ne popušta. U vremenu smo pred invazijom novih sojeva koronavirusa, proizvodnja i distribucija vakcina su u ekspanziji, mnogi privatni poduzetnici i obrtnici nalazili su se i još uvijek nalaze se pred slomom, dok u pojedinim zemljama Evrope izbijaju sukobi i protesti zbog novih zatvaranja i ograničenja. Sve veći broj ljudi ostajao je i još uvijek ostaje bez posla i nalazi se u teškoj ekonomskoj situaciji, a neki su na rubu psihičkoga i duhovnoga sloma, kao što nekima, kada pandemija prođe, prijeti određeni oblik posttraumatskoga stresnoga poremećaja. Sve u svemu krizi uzrokovanoj pandemijom koronavirusne bolesti ne nazire se kraj. Na koronakrizu nude se različiti odgovori, odnosno različite su dimenzije borbe protiv koronavirusa. Tako se od početka krize među najvažnijim akterima u borbi protiv koronavirusa ističu osobito epidemiolozi, infektolozi i farmakolozi, odnosno medicinske nauke, koje nastoje dati epidemiološki i farmakološki odgovor na izazov koronavirusa. Oni su i medijski najistaknutiji akteri. Tu su onda i političari koji ulaze u igru kao politički borci protiv koronavirusa. Osim medicinsko-farmakološke i političke dimenzije borbe protiv koronavirusa, svakako možemo istaknuti i sociološki vid borbe protiv koronavirusa, zatim ekonomsko-privredna nastojanja u toj sferi, kao i psihološko-psihoterapeutsku dimenziju borbe. U svemu tome psiholozi i psihijatri nastoje ljudima pomoći kako bi sačuvali mentalno zdravlje u situaciji u kojoj se nalazimo.

Religijski pristup u pandemiji

Duhovna dimenzija borbe protiv koronavirusa također je važna, ali je očekivano u svijetu, pala u drugi plan. Pandemija je naime dodatno ogoljela postojeće stanje savremenoga svijeta. U tom svijetu, u kojem se na egzistencijalna pitanja odgovori traže isključivo u horizontalnoj perspektivi: medicinskoj, političkoj, ekonomskoj, psihološkoj, a sve manje, nažalost, u duhovnoj, vertikalnoj. Tome se nije za čuditi jer već odavno smo svjedoci zaboravu Boga. Religije mnogima, u najboljem slučaju, služe kao ukras i izvanjska forma u važnim trenutcima u životu. Takva je pak vjera u ovakvim kriznim i egzistencijalnim situacijama onda, logično, sasvim neupotrebljiva i beskorisna. U ovom radu želimo donijeti neke vidove duhovne borbe protiv koronavirusa koji, mogu biti itekako korisni, blagotvorni i spasonosni.

Koronakriza kao nova mogućnost i blagoslov

Čovjek je na globalnoj razini u pandemiji uzrokovanoj koronavirusom iskusio vlastitu krhkost, ranjivost, nemoć i granice. Sve to međutim, gledano očima vjere, daleko je od tragedije. Štoviše, predstavlja novu mogućnost i priliku za novo rađanje, novi početak. Prilika je to da svijetu i prirodi pružimo priliku da ozdrave, prilika je za duhovno ozdravljenje suvremenoga čovjeka koji već odavno ozbiljno ne računa na Boga ili mu je vjera u Boga, kako rekosmo, tek izvanjski ukras u pojedinim trenucima života. Podsjetimo se kako kriza nipošto nije tek negativan fenomen. Svaka kriza naime uključuje uz muku i neizvjesnost također i priliku za novo pozicioniranje. Kriza uključuje i nove mogućnosti, priliku za ponovno okretanje onomu bitnomu. Kriza je uvijek i svojevrsna prekretnica te omogućuje da se krene drugim, boljim i kvalitetnijim putem. Kriza nas dovodi i do vlastitih granica te čovjeku nudi priliku da ponovno probudi i obnovi vjeru, da se ponovno okrene Bogu. Dobro nam je poznato, iskustvo historije tomu svjedoči, kako čovjek kad mu ide dobro, kada obiluje materijalnim dobrima, kada uživa u vanjskoj bezbjednosti i blagostanju, vrlo lahko zaboravlja Boga. Vjera u Boga slabi i čovjek se oslanja na ono vidljivo, materijalno, opipljivo, na sebe i na vlastit snagu. U tom smislu bilo koja kriza, pa i ova koronakriza, prilika je da se ponovno obnovi vjera i smisao vjere, da se čovjek ponovno okrene Bogu i osloni na Boga kao krajnje uporište i temelj vlastitoga života. U tom smislu, paradoksalno može zvučati, ali iz perspektive vjere, koronakriza može biti blagoslov, spasonosna situacija, poticaj na obraćenje i na vjeru. Ona je svakako nova mogućnost. Važno je naći smisao u životu, a pogotovo u iskušenjima.

Vjera daje smisao života u iskušenjima

Victor Frankl (Frankl, 1997) smatra da je pitanje smisla u životu primarno pitanje i ljudski motiv. Upravo je to pitanje ono što pokreće ljude, te ih razlikuje od ostalih, nižih bića. No, i ljudi se razlikuju po razini na kojoj osjećaju život kao smislen. Dokaze za svoja razmišljanja on uzima iz nacističkih koncentracijskih logora u kojima je proveo tri godine kao zarobljenik. Osjećaj smisla, kojeg je našao u patnji, pomogao mu je da izdrži, dok su mnogi radi nedostatka tog smisla pokleknuli.

Na temelju tih zapažanja, Frankl je osmislio logoterapiju, koju mnogi smatraju i trećim bečkim smjerom psihoterapije (uz psihoanalizu i individualnu psihologiju). Frankl smatra da za svakoga, u svakoj situaciji, postoji objektivni smisao koji međutim, ne zavisi o pojedincu, već postoji izvan njega. Pojedinač ga kroz život otkriva, više ili manje uspješno, što ovisi o njegovim karakteristikama (Frankl, 1997).

Irvin Yalom (Debats, 1996) o smislu u životu govori kao egzistencijalista. Egzistencijalisti smatraju da se pojedinac susreće sa četiri ultimativne datosti, a to su: smrt, sloboda, izolacija i besmisao. Psihopatologija se javlja kao rezultat neadekvatnog modela suočenja. S druge strane,

smisao u životu smatra se kreativnim odgovorom na apsolutni besmisao svijeta. Dakle, ljudi esencijalno izabiru i stvaraju svoj svijet, izvan kojeg nema objektivnih vrijednosti koje bi predstavljale smisao. Dakle, nema ultimativne svrhe svemira, iz čega proizlazi da je smisao u životu kojeg svaki pojedinac stvara zasebno, upravo nužna potreba za preživljavanjem u beznačajnom svijetu. Yalom (1980 prema Debats, 1996) govori da se smisao u životu može postići na mnogo načina, npr. putem kreativnosti, ili pak hedonizma. S obzirom da je većina pojedinaca svjesna da sami stvaraju svoj smisao, a to može dovesti do osjećaja izgubljenosti i straha od smrti i ništavila, kao i do pretjeranog osjećaja odgovornosti, potrebno je posvetiti se tom stvorenom smislu i biti dosljedan u težnji prema njegovom ispunjenju (Debats, 1996).

Dakle, postojanje smisla u životu nužno je za zdravlje svakog pojedinca, jer, kao što Yalom kaže: "Živjeti bez smisla, ciljeva, vrijednosti ili ideala utječe na nastanak stresa. U nekim oblicima to može dovesti do odluke o namjernom prekidu života (suicid). Mi trebamo apsolute, vrste ideale kojima možemo težiti, kao i okvire unutar kojih možemo smisleno živjeti" (Yalom, 1980 prema Debats, 1996, str. 6). Religiozni ljudi kroz duhovnu dimenziju su pronašli smisao svoga života tako da iskušenja poput pandemije koronavirusa, doživljaju kao jedno razdoblje gdje se duhovno obnavljaju i približavaju Bogu, trpeći trenutačno stanje porede sa stanjima iskušenja svojih uzora, svojih poslanika (proroka), Bogu odabranih ljudi.

Među duhovnim dimenzijama borbe protiv koronavirusa jest borba protiv straha. Upravo strah inhibira i koči ono najbolje u nama, našu kreativnost i energiju. Strah također nepovoljno djeluje na naše fizičko i psihičko zdravlje, te osim što sputava, može uzrokovati i razne bolesti. Mnogi ljudi su uslijed svakodnevne izloženosti vijestima o koronavirusu upravo blokirani, fizički i mentalno zatvoreni, u strahu. Sama vjera nipošto nije magični štapić, no pouzdanje i povjerenje u Boga zacijelo može pridonijeti oslobođenju od strahova, fobija i zakočenosti.

Religioznost, molitve i obredi kao psihoterapija u pandemiji koronavirusa

Poznato je da psiha posjeduje određene samoregulatorne procese za čuvanje vlastita integriteta. Kad to ne funkcionira, vjera i vjerski obredi, nerijetko, na umjetan i koncentriran način stimuliraju. Situacija je identična kao i pri organskim oboljenjima. Organizam proizvodi antitijela, sam se brani od bolesti. Ako to nije dovoljno, u organizam se moraju unijeti iste supstance u potenciranoj dozi.

Vjerski obredi (molitve) nisu ništa drugo nego primjena na potenciran i umjetan način onih prirodnih psihičkih procesa koji bi u normalnim uvjetima automatski branili psihi od dezintegracije. Kada se govori o terapeutskoj funkciji religioznosti, treba reći da u psihičkom funkcioniranju ljudskog bića religioznost, nesumnjivo, može pojačati određene prirodne procese. Szentmartoni kaže da je nekada dovoljno sjesti u mirnu crkvicu da bi se naš duhovni mir obnovio

i da se izlazeći iz crkve osjećamo obnovljenim, ojačanim i da s više snage i odvažnosti gledamo na životne poteškoće. Ta mirna crkvice u slučaju pandemija postaje naš dom.

Istinska molitva ide u dubinu duše i sastoji se od tri dijela:

- 1) traženja i pronalaženja sebe kao početne faze molitve,
- 2) svijesti o Božjoj blizini i prisutnosti i
- 3) izazvanih molitvenih osjećaja, misli i riječi.

Molitva nije samo jedna, postoji više vrsta. S obzirom na intenciju dijeli se na prošnje, hvalospjeve, kajanja, molitve za izlazak iz iskušenja i sl. Sa aspekta primijenjenih tehnika moljenja psiholozi razlikuju usmenu molitvu, razmatranje (meditacija), promatranje (molitva smirenja) i mistična molitva.

Rijetko ćemo naići na vjernika koji neće potvrditi pozitivan efekat molitve. Međutim, čini se da se psihologija malo aktivirala u potvrđivanju toga. Navest ćemo poglede nekih psihologa na učinke molitve. Breslin i Lewis u svojim su radovima i istraživanjima naveli različite načine na koje molitva može pozitivno utjecati na zdravlje. Primjera radi, molitva može utjecati tako da se molitelji ponašaju na način koji doprinosi zdravlju, rješavanju problema, zatim zajednička molitva može pružati socijalnu podršku koja se pokazala kao snažan faktor koji doprinosi zdravlju.

Edin, B. (2020) navodi da molitva može izazvati brojne emocije koje dovode do promjena u zdravlju tako što pozitivno utječu na imunološki i kardiovaskularni sistem. Ona može djelovati i kao placebo efekt, može skrenuti pažnju sa zdravstvenih problema, a također, u religijskom pogledu, molitva može doprinijeti zdravlju kroz Božju intervenciju. Szentmartoni, M. (2003) ističe da molitva osobi pomaže da bolje prihvati sebe, oplemenjuje i čisti je od negativnih osjećaja, čuva osobu od svih tvorevina suvremene neuroze, te ga liječi od depresije. Isto tako, ovaj autor ističe da meditacija čini tjelesne i psihičke funkcije uspješnijim, oslobađa čovjekovu psihu i čisti je, pokreće kreativne snage u osobi i pojačava senzibilnost.

Zaključak

Duhovna dimenzija, na tragu svega rečenoga, predstavlja dragocjen doprinos u borbi protiv aktualne pandemije uzrokovane koronavirusom. Ona je također i putokaz kako postupiti u eventualnim budućim kriznim situacijama koje bi mogle pogoditi život čovjeka pojedinca, ali i ljudske zajednice u cjelini. Duhovna dimenzija borbe protiv pandemije koronavirusne bolesti bitno

uključuje i ljubav prema ljudima u blizini. Bog nam nije dao upute da volimo i pazimo jedni druge samo u lijepim okolnostima, nego u svim životnim situacijama, a posebno u trenutcima kada su drugi u nevolji i poteškoćama.

Snažno svjedočanstvo ljubavi i solidarnosti prema bližnjima u potrebi imamo upravo u primjeru naših ljekara i medicinskih radnika koji se od prvoga dana koronakrize nesebično brinu i daju sve od sebe kako bi pomogli bolesnima. Strah od koronavirusa potisnut možemo u drugi plan, a u ljudima rasplamsati ljubav, solidarnost te iskreno saosjećanje i briga za drugoga.

Religijski odgovor na koronakrizu nipošto ne smije biti puka socijalna distanca, već djelatna pomoć, ljubav i blizina bolesnima i onima koji su u potrebi. U svakom slučaju, u sve religijske pravce utkana je vjera i nada u bolje sutra i dolazak olakšanja nakon iskušenja. Vjera u bolje sutra i vjerovanje da Bog uvijek sa nama i daje izlaz iz teških stanja je zapravo snaga vjernika i u vremenu pandemije uzrokovane koronavirusom. Ona baca novo svjetlo na krhkost i prolaznost zemaljskoga zdravlja i života te ispunjava božanskom nadom i snagom.

LITERATURA

1. Battista, J. & Almond, R. (1973). The Development of Meaning In Life. Vol.36, 409-427.
2. Debats, D. L. (1996). Meaning in life: psychometric, clinical and phenomenological aspects. Doktorska disertacija. Holandija: Univerzitet u Groningenu.
3. Frankl, V. (1997). Zašto se niste ubili? Uvod u logoterapiju. Zagreb: Provincijalat franjevac.
4. Fulgosi, A. (1997). Psihologija licnosti: Teorije i istraživanja. Zagreb: Školska knjiga.
5. Kalin, B. (1996). Povijest filozofije. Zagreb: Školska knjiga.
6. Petz, B. (1992). Psihologijski rjecnik. Zagreb: Prosvjeta.
7. Simmel, G. (2001). Kontrapunkti kulture. Zagreb: Zaklada Jesenski-Turk.
8. Burkić, E., (2020). Religioznost i zdravlje na stranicama psihologijske znanosti. Zavidovići.

Amira Ćosić, prof.razredne nastave
 JU OŠ “Pazar” Tuzla
 Bosna i Hercegovina

NADARENA DJECA U ŠKOLI

Sažetak

Nadareno dijete je dijete koje ima iznadprosječne sposobnosti i specifične osobine ličnosti. Važnu ulogu u rastu, razvoju, kao i odgoju nadarene djece imaju roditelji, odnosno obitelj nadarenog djeteta. Različito od nekih shvaćanja, nadarena djeca mogu biti rođena u svim obiteljima, bez obzira na nivo obrazovanja roditelja, socioekonomski status, (ne)nadarenost roditelja i slično. Ističe se potreba da roditelji pruže poticajno, stimulativno, obogaćeno okruženje svome djetetu kako bi razvilo svoje potencijale, ali i pozitivne osobine ličnosti, sliku o sebi, samopoštovanje. Nadareno dijete ima specifične karakteristike i osobine i zbog toga odgojno djelovanje roditelja može biti izuzetno teško i zahtjevno. Ozbiljan problem u vezi s nadarenima jest kako ih prepoznati, kako raditi sa njima u obitelji, odnosno, kakav roditelj radi sa (nadarenom) djecom.

Ključne riječi: nadarenost, samopoštovanje, roditelji

Summary

A gifted child is a child who has above average abilities and specific personality traits. Parents and the family of a gifted child play an important role in the growth, development and upbringing of the gifted child. Contrary to some understandings, gifted children can be born in all families, regardless of the parents' level of education, socioeconomic status, parents' lack of giftedness, and alike. A need arises for the parents to provide a stimulating and enriched environment to their child in order to develop their potential as well as positive personality, self-image and self-respect. A gifted child has specific characteristics and traits, and because of this, parenting can be extremely difficult and demanding. A serious problem regarding the gifted is how to recognize them, how to work with them in the family, and what kind of parent works with (gifted) children.

Keywords: giftedness, self-respect, parents

Uvod

Postmoderni pristup pedagogiji, izražen u pluralizmu i stavu da danas ne postoji „prava pedagogija, već da postoje različiti pedagoški koncepti (paradigme) koji se međusobno razlikuju po fundamentalnim konceptima, metodama istraživanja i posljedicama za praktično djelovanje, stvoriti sve snažniji "glib" u koji pedagogija zadire. Sve češće pedagogiju ne nazivaju svojim imenom, već drugi sa strane, nalazeći u njoj tlo za svoje uglove gledanja na obrazovna pitanja (razumijevanje uloge znanja i kreiranje vlastite budućnosti) po njenom „ekskluzivnom“. premjeravanjem“ i standardizacijom mnogih stvari koje se ne smiju mjeriti i zbuniti, guraju svoje nepromišljene teorije i nove koncepte i inauguriraju ih pod često nejasnim naslovima, pa čak sebi dopuštaju i promjenu imena.

Darovitost je jedna od ključnih riječi u projekcijama ljudskog postojanja u trećem milenijumu i preporukama o razvoju obrazovanja koje daju sve relevantne međunarodne institucije. Na početku 21. века darovitost se smatra društvenom i ličnom potrebom. Proučavanje razvoja darovite djece kao i stimulacije njihovih sposobnosti, interesovanja i talenata sve se više približava proučavanju razvoja odraslih stvaralaca. Pritom se velika pažnja poklanja kreativnosti (Grandić, 2009).

Značajno je zapažanje da se kreativnost danas sve više doživljava kao manifestacija nečije intelektualne aktivnosti koja je pod uticajem sredine, sredine u kojoj je pojedinac odrastao. Čini se da su društvene potrebe za kreativnim stručnjacima sve veće, a da je uloga predškolskih ustanova u obrazovanju djece sve manje jasna. Predškolska ustanova je, naravno, samo jedna od institucija koja može i treba da podržava i podstiče razvoj sposobnosti, interesovanja i kreativnosti kod dece i mladih, pored škole postoji i porodica i prijateljski krug. Ova tri socijalna okruženja mogu značajno stimulirati ili ograničiti svako dijete, posebno darovito. Zato o darovitosti možemo govoriti samo kada su porodica i škola isprepleteni na način da je moguć skladan razvoj.

Šta je nadarenost?

Nadarenost nije jednostavno definirati, jer ne postoji jedan (ispravan) odgovor što je nadarenost, već mnogobrojni i različiti odgovori koji uzimaju u razmatranje mnoge uvjete i kriterije (vrijeme

njenog javljanja, karakteristike ponašanja ili predviđanje budućeg ponašanja, vrstu ponašanja i slično). Smatra se da postoji čak 160 definicija nadarenosti, što dovoljno govori o složenosti ovog fenomena. Od definicije, odnosno razumijevanja nadarenosti zavise svi ostali koraci koji će se poduzeti, kao što su: prepoznavanje, identifikacija, odgojno-obrazovni rad i slično.

Rad sa nadarenom djecom

Rad sa nadarenom djecom podrazumijeva posebne programe i aktivnosti usklađene sa njihovim potrebama i potencijalima. Ali, osim redovnog školskog rada, nadarena djeca trebaju i pomoć, odnosno savjetovanje pri izboru karijere. Odabir i razvoj karijere je cjeloživotni proces koji zahtijeva realnu sliku o sebi, svojim sposobnostima, potencijalima i postignućima. Moderno savjetovanje u odabiru i razvoju karijere podrazumijeva pomoć i podučavanje učenika vještinama samospoznaje i donošenja odluka kako bi u budućnosti te odluke donosili samostalno i izgradili uspješnu karijeru.

Razumijevanje značenja pojma darovitost

Darovitost je različito shvatana i definisana u historiji obrazovanja. Kako se znanje o darovitosti mijenjalo i napredovalo, tako se mijenjala i njegova definicija. Darovitost se definiše i ističe kao "neko značajno postignuće pojedinca u nekoj aktivnosti, u nečemu", što ga odvaja od prosjeka, bilo na osnovu visoke intelektualne sposobnosti, velike kreativnosti, visoke specifične sposobnosti, kreativne sposobnosti, sposobnosti upravljanja. misaonim procesima ili kreativnim sposobnostima specifičnim za područje. Sagledavanje darovitosti zavisilo je od teorijskog pristupa i obrazovnih kriterijuma razumevanja suštine darovitosti (Nešković, 2005).

Darovitost se tumači kao kreativna sposobnost i nije odvojena od područja ljudske djelatnosti, od njegovih postupaka koji su novi, korisni i stalno superiorni, a to je kada su dostignuća dosljedno značajna u bilo kojoj potencijalno vrijednoj oblasti čovjeka. aktivnosti iu bilo kom društvenom pravcu. U prošlosti su naučnici opisivali djetetovu darovitost pomoću liste karakteristika, ali danas to nije dovoljno. Darovitost se posmatra sa veoma širokog konceptualnog nivoa. Definicija uključuje kvalitativne i kvantitativne aspekte. Naučnici su oprezni i kada to definišu, pokušavaju

da rasvetle razliku između genijalnosti, talenta, darovitosti i kreativnosti (kreativnosti) (Nešković, 2005).

Kreativnost se najčešće razmatra u kontekstu darovitosti i talenta, pri čemu se darovitost, talenat i kreativnost pripisuju osobama, ponašanjima ili proizvodima. Darovitost je najopštiji pojam koji se definiše na sljedeći način: (Maksić, 2006) kao osobina ličnosti – specifičan skup karakteristika, među kojima su najznačajnije visoke intelektualne sposobnosti, kreativnost, povoljno mišljenje o sebi, posjedovanje određenih osobina ličnosti, visoka motivacija i posvećenost određenoj oblasti ljudskih aktivnosti; kao ponašanje – aktivnost čiji je krajnji proizvod izuzetno dostignuće; a kao ostvarenje – proizvod koji je značajan za svog tvorca i njegovu okolinu (Maksić, 2006).

Mnogi autori pristupaju definiciji pojma "darovitost" sa različitih aspekata. Dok ga jedna grupa tumači kao osobinu, potencijal, sposobnost, kognitivnu komponentu, druge ukazuju na postignuća u određenim sferama ljudske aktivnosti. Zajedničko svim modelima definisanja darovitosti je da su izuzetne osobine ličnosti, natprosečne sposobnosti i kreativnost u osnovi svake darovitosti. Do sada je najprihvaćeniji model definisanja darovitosti dao Renzuli, predstavljajući ga kroz tri kruga, kao proizvod interakcije i međuzavisnosti tri elementa: natprosječnih sposobnosti, motivacije i kreativnosti.

Na dijagramu se odmah vidi da što je veći stepen preklapanja između ova tri faktora, to je veći nivo darovitosti, i obrnuto, ako nema preklapanja, nema ni darovitosti. Od ova tri sastavna elementa sposobnost je najmanje podložna promjenama, dok su kreativnost i motivacija uvjetovani nekim drugim faktorima i promjenama.

Preterivanja autora ovih skromnih razmišljanja o pitanju neuspjeha darovitih. Naime, u ranije objavljenim radovima navedeno je da je jedva oko 3% pojedinaca koji su tokom svog razvoja (u predškolskoj, školskoj - zapažanjima vaspitača, testovima, kao i na takmičenjima i sl.) evidentirani kao djeca sa visokim potencijalom i uspješna dostignuća, uspjela da, nakon deset-petnaest godina, ostvari ono što se očekivalo u ranijem periodu. U izvještajima o pomenutim istraživanjima traženi su faktori koji su uzrokovali neuspjehe. Opšti utisak, nakon pokušaja sinteze, ili bi se moglo reći metaanalize, mogao bi se odnositi na zaključak da dosadašnji metodološki pristupi nisu dovoljni

da objasne ova pitanja. Francois Gagne se u savremenoj literaturi često navodi kao autor koji je stvorio diferencirani model darovitosti i talenta, koji proces razvoja talenta posmatra kao transformaciju izuzetnih prirodnih sposobnosti, odnosno darovitosti u izuzetne, sistematski razvijene vještine koje definiraju stručnost ili talenat u određenom polju. U ovom tekstu ćemo sagledati nalaze istraživanja do kojih smo ranije došli sa stanovišta Ganjeovog modela pretvaranja darovitosti u talenat, jer imamo utisak da bi se neki od nejasnih momenata mogli detaljnije sagledati sa ovog modela, te dati pregled savremene literature o ovim pitanjima. Prvo će se u nekoliko redova dati stavovi drugih autora o ovom modelu, a zatim i sam model, odnosno šta Ganja pod njim podrazumijeva, da bismo ga kasnije koristili u razmišljanju o nalazima koji su indikativni za neuspjeh darovitih, odnosno faktori neuspjeha. Za pomenuti model Ganje, J.F. Feldhusen to smatra teorijskim i pokušava svoju poruku povezati s drugim tehničkim konceptima darovitosti i talenta.

Teorije o darovitosti

Veliki broj teorija i definicija ukazuje da se darovitost može odrediti na mnogo načina i da ima mnogo važnih karakteristika ili, barem, da još uvijek ne znamo dovoljno o odnosima među njima. Jednako prihvatljive su teorije i definicije koje se odnose na darovite pojedince, nadareno ponašanje i darovita postignuća. Neki autori tretiraju darovitost kao jedinstvenu pojavu, tvrdeći da postoje određene zajedničke karakteristike darovitih pojedinaca bez obzira na oblast u kojoj su nadareni, dok drugi autori govore o posebnim vrstama darovitosti kao što su intelektualna, akademska, umjetnička, kreativna, društvena i psihomotorike, ističući razlike među njima važnost tih razlika za suštinu darovitih postignuća u datoj oblasti. U svakom slučaju, darovitost se manifestuje kroz specifične oblasti ljudskog djelovanja (Maksić, 1998).

Sternberg je darovitost opisao kao izuzetnu neobičnu inteligenciju. Za njeno objašnjenje i razumijevanje dao je složenu teoriju koju je izveo iz svoje teorije inteligencije. Prema Sternbergu, darovitost nije jednodimenzionalno svojstvo, nije potpuno ista kod svih ljudi, kao što ni sama inteligencija nije ista. Prema Sternbergu, do darovitosti se može doći na različite načine i može se manifestovati u različitim oblicima. Kognitivni iskustveni i adaptivni aspekti intelektualne darovitosti objašnjeni su komponentnom, iskustvenom i kontekstualnom podteorijom. Prva

podteorija odgovara na pitanje kako su ponašanja inteligentna u bilo kojem okruženju, druga podteorija se odnosi na pitanje koja su ponašanja inteligentna za datu osobu, a treća podteorija objašnjava gdje su koja ponašanja inteligentna, odnosno za koga i u kom okruženju.

Sternberg razlikuje komponente usvajanja znanja, metakomponente i aktivne komponente, u zavisnosti od toga da li su to procesi koji učestvuju u učenju kako da se nešto uradi u stvarnom izvođenju zadatka. Metakomponente uključuju komponente višeg reda koje se koriste u planiranju, praćenju i donošenju odluka tokom rada na zadatku, dok se izvršne komponente javljaju prilikom primjene različitih strategija za izvođenje zadatka. Prema njegovim riječima, kreativnost se može smatrati dimenzijom inteligencije i vrstom darovitosti. Prvi pristup dominira u Sternbergovim ranijim radovima, a drugi u novijim radovima (Maksić, 1998).

Kreativnost

U literaturi postoji oko šezdeset definicija kreativnosti. ČudinaObradović objašnjava da se kreativnost često koristi u dva značenja: kreativnost kao stvaranje, tj. stvaranje novih i originalnih proizvoda u važnim oblastima ljudske delatnosti, ili kreativnost kao osobina ili skup osobina koje će omogućiti, potaknuti, izazvati kreativan proizvod [20]. Stojaković piše da je jedna od definicija koja se najčešće spominje u literaturi Torrensova definicija kreativnosti. Definirao ga je kao proces kojim osoba postaje svjesna problema, poteškoća ili nedostatka znanja, za koje ne može pronaći naučeno ili poznato rješenje. Ona traži moguća rješenja postavljajući hipoteze, evaluirajući, testirajući i modificirajući svoje hipoteze i saopštavajući rezultate.

Talent

Talentovanost se odnosi na darovitost u uskoj oblasti (matematika, muzika, slikarstvo). Nadaren i talentovan učenik, kao što se vidi iz gornjih definicija, nisu isto. Analizirajući odnos između ovih koncepata, Ganje napominje da oni dijele tri karakteristike: oba se odnose na ljudske sposobnosti, oba su normativna (u smislu da oba ciljaju na pojedince koji se razlikuju od norme ili prosjeka), a oba se odnose na pojedince koji su "ne". -standardni " " zbog svog ponašanja koje ih izdvaja iz

grupe. Prema Ganje, darovitost predstavlja izraženu natprosečnu kompetenciju u jednoj ili više oblasti sposobnosti (intelektualne, kreativne, socio-emocionalne i senzomotoričke), a izražena natprosečna kompetencija u jednoj ili više oblasti ljudske delatnosti je talenat.

Zaključak

Iako se čine zrelijim i odlučnijim od svojih vršnjaka, savjetovanje o odabiru i razvoju karijere neophodan je korak u radu sa nadarenim učenicima kako bi i oni donijeli odluke bazirane na potpunim informacijama i bili spremni donositi samostalne odluke i u budućem razvoju karijere.

Posebnu pažnju treba obratiti na one učenike koji su:

- nadareni ali ne postižu uspjehe – savjetodavni rad sa njima treba biti usmjeren na, otkrivanje razloga zbog kojih nisu motivirani za postizanje boljih rezultata,
- emocionalno nadareni i
- kreativni.

Nikad nije rano započeti razvijati sposobnosti djeteta. U tom smislu zaključujemo da su roditelji posebno bitni u razvoju nadarenog djeteta, jer su primarni faktori u životu djeteta i dijete, posebno u djetinjstvu, s njima provodi najviše vremena. Istraživanja su pokazala da roditelji vrlo rano mogu primijetiti da je njihovo dijete drugačije u odnosu na prosječnu djecu. Ovu snagu treba „iskoristiti” i pružiti roditeljima društvenu podršku organiziranjem pedagoško-andragoške ustanove u kojoj bi mogli potražiti odgovarajući savjet i dobiti potrebnu podršku, pomoć, informacije, iskustvo. U sklopu ove ustanove bi se mogla organizirati škola za roditelje unutar koje bi se organizirale i realizirale različite teme koje su u vezi sa rastom, razvojem, odgojem djece i neka specifična pitanja u vezi sa nadarenom djecom. Svako dijete zaslužuje posebnu brigu svojih roditelja, ali i društva, pa tako i nadareno dijete, koje je dijete s posebnim potrebama zbog svojih iznadprosječnih sposobnosti i specifičnih odgojno-obrazovnih (i svih drugih) potreba.

Izvori

<http://indigodjeca.blogger.hr/post/novi--klinci/58500.aspx>

http://www.mojakarijera.com/docs/mojakarijera_brocure_Nadarena_djeca.html

<http://www.nadarenost.net>

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.405.5835&rep=rep1&type=pdf>

Same age, different page: Overcoming the barriers to catering for young gifted children in prior-to-school settings, Walsh, Hodge, Bowes, & Kemp, International Journal of Early Childhood, 2004. godina

Hadžiabdić Alma , prof.razredne nastave
 JU OŠ „Pazar“ Tuzla
 Bosna i Hercegovina

RADIONICA: Unaprjeđenje položaja djece Roma u odgoju i obrazovanju

Sažetak:

Pitanje odgoja i obrazovanja Roma je pitanje na koje europski obrazovni sustavi neuspješno pokušavaju dati odgovor. U tom kontekstu škole igraju najznačajniju ulogu zato što su one mjesto ne samo obrazovanja romske djece, već i ono susreta samog obrazovnog sustava i romske zajednice. Kako bi se ostvario cilj poboljšanja položaja romske djece u obrazovanju, nužno je ostvariti ne samo komunikaciju, već i partnerstvo s roditeljima te djece i samom romskom zajednicom. Kulturalne kompetencije nužne za rad s romskom djecom su prisutne kod obrazovnih djelatnika, ali se naglašava potreba nadogradnje istih na višu razinu.

Ključne riječi: Romi, obrazovanje, partnerstvo, interkulturalizam, kompetencije

The advancement of position of Roma children in education

Abstract:

The issue of upbringing and education of Roma is that to which European education systems have yet to find a solution to. Schools play a role of utmost importance in that because they are not solely the place where Roma children are educated, but also the place where the education system and Roma community meet. To meet the goal of improving the position of Roma children in education, it is of utmost importance to establish not only communication, but also a partnership with their parents and the Roma community. Cultural competence needed for work with Roma children are present, but the need to elevate them is emphasized.

Key words: Roma, education, partnership, interculturalism, competences

Uvod

Dan Roma dan je proslave romske kulture i podizanja svijesti o problemima s kojima se Romi suočavaju. Obilježava se 8. aprila.

Prvi kongres Roma u Londonu rezultirao je proglašenjem službenog romskog jezika (romani chiba), kao i službenim prihvaćanjem naziva "Rom", što na romskom jeziku znači čovjek, usvojene su odluke o romskoj zastavi i službenoj himni. Romska zastava je u donjem dijelu zelene boje koja simbolizira zemlju, a u gornjem dijelu je plave boje koja simbolizira nebo. Crveni kotač, koji se nalazi u sredini zastave, predstavlja putovanja i migracije Roma.

Zadatak radionice :

U opuštenoj atmosferi učenici su kreirali su i ukrašavali, te ostavljali poruke koje izražavaju međusobno uvažavanje, razumjevanje i ljubav. Kroz te aktivnosti školu su doživjeli kao mjesto za druženje na kojem su se zbližili sa svojom djecom i drugim roditeljima i uvidjeli kolika je njihova međusobna sličnost u osjećanjima, problemima i načinu njihovog ispoljavanja. Svako je imao priliku da istakne svoju originalnost, kreativnost i vještinu. U toku radionice napravljen je plakat za izložbu izrađenih radova koja je ostala u holu škole prateći ostale aktivnosti koje su organizovane za 8.april Dan Roma.Aktivnostima kojim su se bavili u toku radionice deca su doživjela školu kao mesto koje im pripada i na kojem mogu da pronađu i izraze sebe na različite načine.

Cilj radionice:

Povodom Svjetskog dana Rom radionica je održana u školi, a organizovale su je učiteljice drugog razreda sa učenicima od prvog do devetog razreda sa učenicima romske populacije. Pokazalo se da takve aktivnosti utiču na stvaranje pozitivne atmosfere, postojeći konflikti se lakše rješavaju, ljudi se bolje razumiju, a samim tim stvara se pozitivan odnos djece prema učenju. Roditelji romske nacionalnosti su malo ili nimalo uzimali učešća u tim aktivnostima, pa je bio pravi izazov osmisliti i kreirati aktivnosti koje bi odgovarale njihovim potrebama i interesovanjima i koje bi i

ih animirale. S druge strane trebalo je stvoriti kontakt i ostvariti saradnju između roditelja učenika i nastavnog osoblja.

Bogata kulturna baština Roma

Romska himna

Službena romska himna temelji se na staroj romskoj pjesmi **Gyelem, gyelem** („Idem, idem”) koja priča priču Roma koji je na putovanju izgubio cijelu obitelj pronalasku plemena kojim dalje putuje u obećanu zemlju. Prije početka rada poslušali smo romsku himnu.

GYELEM, GYELEM

Gelem, gelem, lungone dromensa
 Maladilem bakhtale Romensa
 A Romale katar tumen aven,
 E tsarensa bahktale dromensa?
 A Romale, A Chavale
 Vi man sas ek bari familiya,
 Murdadas la e kali legiya
 Aven mansa sa lumniake Roma,
 Kai putaile e romane droma
 Ake vriama, usti Rom akana,
 Men khutasa misto kai kera
 A Romale, A Chavale

Idem, Idem

Putovao sam mnogim cestama i sretao sretne
 Rome
 Putovao sam daleko,
 širom svijeta i sretao sretne Rome
 O romski ljudi, o romska djeco, o Romi gdje
 god bili
 Sa svojim šatorima, duž sretnih putova.
 I ja sam jednom imao veliku obitelj,
 ali ih je crna legija umorila
 Pođite sa mnom, Romi svijeta
 tamo gdje su romski putovi otvoreni
 Sada je vrijeme, ustanite, Romi,
 uspjet ćemo u našim naporima

Glazba i ples

Romi imaju bogatu kulturnu baštinu u kojoj se najviše ističe glazba i ples. Romski ples se širio iz Indije prema Europi, putem skupljajući lokalne značajke te se tako prilagođavao lokalnoj kulturi. Najpoznatiji takav ples se razvio u Španjolskoj, poznat kao FLAMENKO.

AKTIVNOSTI PO CENTRIMA

Prvi centar:

CVJETNA LIVADA

Materijal koji su učenici koristili: hamer papir, papir u boji, ljepilo, makaze

Drugi centar :

SUNČANA ZAVJESA

Materijal koji su učenici koristili: hamer papir, papir u boji, ljepilo, makaze

Treći centar:

PROLJETNO DRVCE

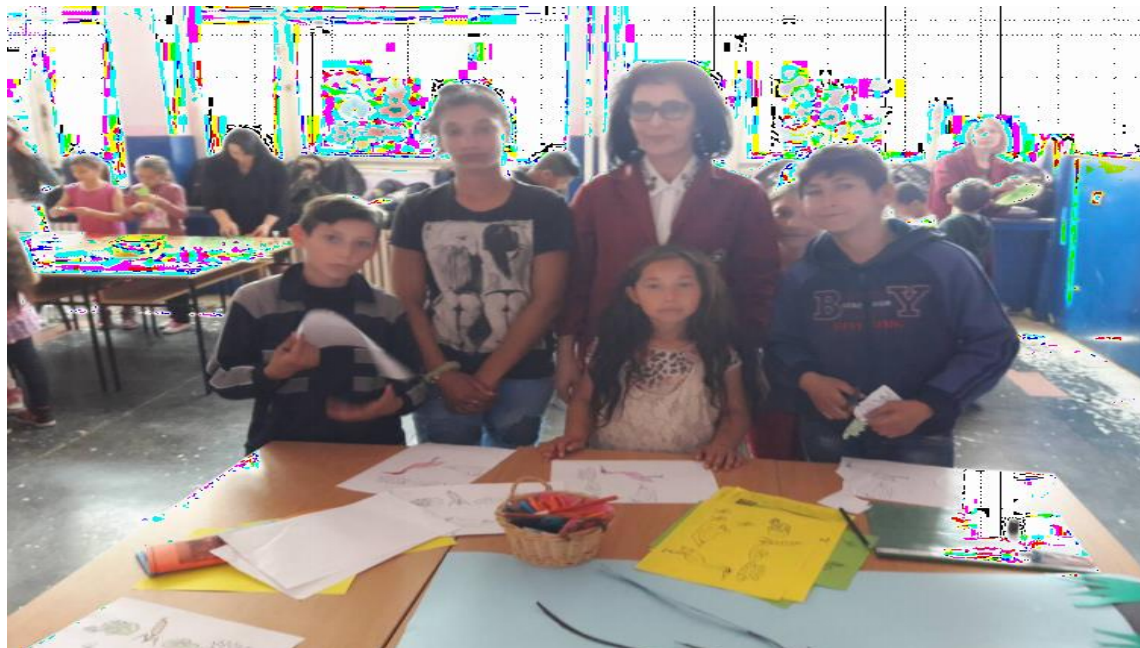
Materijal koje su učenici koristili: papir u boji, ljepilo, makaze

Četvrti centar:

DRVO BEHARA

Materijal koje su učenici koristili: hamer papir, papir u boji, kokice, ljepilo

Linkovi:

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/obrazovani-uspjesni-i-talentirani-prvi-romi-u-povijesti-koji-su-dobili-nagradu-hrvatskog-glumista---499128.html>

https://www.mnovine.hr/medimurje/aleksandru-kovacicu-tek-je-10-godina-a-vec-su-mu-likovni-radovi-bili-izloženi-u-lisinskom/?fbclid=IwAR0HI_xdb8NEI34iaaWLS7N2AYUjI85cliWIFV-xi_5fMk-OgR7jqPsN7wQ

<https://emedjimurje.rtl.hr/vijesti/sport/3249081/atleticar-mladen-ignac-tek-mu-je-17-godina-a-u-vitrini-vec-ima-puno-pehara-i-medalja/>

<https://srednja.hr/novosti/hrvatska/zahvaljujuci-prvoj-hrvatskoj-romkinji-s-diplomom-broj-obrazovanih-roma-je-u-porastu/>

<https://www.vecernji.hr/lifestyle/one-su-supjesne-studentice-i-ruse-sve-predrasude-prema-romima-1001675>

Izvori :

Romska knjiga - Homane paramiče (Romske priče)

Izvor za slike i za informacije o poznatim Romima:

<https://www.wikipedia.org/>

Samir Bajraktarevi, prof.geografije ¹
 Armela Koca, prof. geografije²
 JU OŠ “Pazar” Tuzla
 Bosna i Hercegovina

Radionica iz GEOGRAFIJE – RECIKLAŽOM MATERIJALA DO ZDRAVIJE OKOLINE

Razred i odjeljenje – 7¹, 7²

Nastavna oblast (tema/jedinica) – Evropski kontinent (Sjeverna Evropa) RECIKLAŽOM MATERIJALA DO ZDRAVIJE OKOLINE U BUDUĆNOSTI

Ciljevi i očekivani ishodi

Učenici su upoznati sa problemima koje nosi zagađenje životne okoline koje su danas uočljiviji svakodnevno u njihovoj sredini. Putem video linka aplikacije Microsoft Teams meeting učenici su bili u prilici da razgovaraju direktno sa Selmom Žilić (vodiocem-inženjerom labaratorijske kompanije Northvolt) sa njenog radnog mjesta iz labaratorije. Učenici su imali priliku se upoznati sa najsavremenijim metodama u proizvodnji „zelenih baterija”. Putem pitanja koja su učenici imali priliku postavljati gošći, mogli su saznati mnogo više o savremenim načinima proizvodnje, uopšte konceptom industrije u razvijenim zemljama Evrope. Nakon što je gošća održala prezentaciju onoga što radi iz labaratorije i predstavila učenicima što mogu očekivati u budućnosti na polju savremene industrije, proizvodnje „zelenih baterija”, učenici su imali dovoljno vremena da postavljaju mnogobrojna pitanja o svemu što ih je interesovalo i o tome su vodili bilješke.

Planiranje i tok radionice

Nakon što je ispunjen i realizovan plan i program iz geografije i sumirane ocjene iz prvog polugodišta, realizirana je radionica online tipa. Radionica je održana u opuštajućoj atmosferi uz čaj i kolače. Učenici su već ranije, na predhodnom času bili upoznati sa samim tokom radionice. Napravljen je uvod tokom pripremnog časa u kojem su sami donosili zaključke vezane za stanje zagađenja njihove neposredne sredine, odnosno kroz diskusiju sami su komentarisali šta je ono što oni percipiraju kao problem zagađenja u svojoj okolini.

Gost radionice: Selma Žilić – rukovodilac-inženjer labaratorijske proizvodnje kompanije Northvolt (Švedska)

Selma Žilić, rođena Tuzlanska koja je osnovno, srednje i visoko obrazovanje završila u Tuzli. Kao profesor hemije radila je na UNTZ kao asistent u nastavi, zatim stipendisra Češke vlade na Univerzitetu u Olomuc-u gdje i stiče zvanje magistra hemije. Nakon rada u SAD-u i Afganistanu odlučuje se svoj poslovni put nastaviti na Solarnom institutu u Lundu (Švedska) a zatim u kompaniji Northvolt na mjestu rukovodioca Labaratorija za proizvodnju cilindričnih „zelenih” baterija koje su budućnost čovječanstva.

Northvolt – o kompaniji (osnivanje, razvoj i tehnologije)

2017. grupa evropskih inovatora došla je na ideju da razviju bateriju koja će biti ekološki prihvatljiva za okoliš a ujedno će i zadovoljiti zahtjeve tržišta. U isto vrijeme u svijetu kako raste svijest o zaštiti okoliša, tako su se pronalazili izvori obnovljive energije. Električna vozila postaju konkurentni proizvod, nosilac ovih promjena su baterije. Vodeći se tom odlukom za razvoj ekološke litijum-jonske baterije, naučnici su mapirali tri ključna sektora primjene: električna vozila, pohrana energije i primjena u industriji. Northvolt je ponudio industrijskim koncernima mogućnost investiranja u njihovu labaratoriju, prva tehnološka kompanija koja je ušla u partnerstvo je bila ABB- Švedsko- Švicarska tehnološka kompanija. Nakon toga partneri postaju Scania, Siemens, BMW...

U avgustu 2018. Kompanija je isporučila partnerima svoj prvi proizvod. Pored partnerskih uloga bila je potrebna i zvanična, politička saglasnost EU tako da je Švedska Energetska Agencija odigrala ključnu ulogu sa svojim grantom od 13,6 miliona eura kao podrška Northvoltovom laboratoriju. Danas Northvolt je napravio „najzeleniju” bateriju sa najmanjim sadržajem ugljen-dioksida. 2019 Northvolt je pokrenuo program pod nazivom Revolt, koji predstavlja ključ ideje Northvolta da se u reciklaži dobije 80% novih baterijskih ćelija do 2030. Godine. Krajem 2020 otvorena je Northvoltova labaratorija u mjestu Västerås – Švedska.

Ciljevi i očekivani ishodi

Upoznati učenike sa problemima koje nosi zagađenje životne okoline koje su danas uočljiviji svakodnevno u njihovoj sredini. Putem video linka aplikacije Microsoft Teams meeting učenici su bili u prilici da razgovaraju direktno sa Selmom Žilić (vidiocem-inženjerom laboratorijske kompanije Northvolt) sa njenog radnog mjesta iz laboratorije. Učenici su imali priliku se upoznati sa najsavremenijim metodama u proizvodnji „zelenih baterija”. Putem pitanja koja su učenici imali priliku postavljati gošći, mogli su saznati mnogo više o savremenim načinima proizvodnje, viuzelno doživjeti sam izgled pogona u kojem se vrše laboratorijska ispitivanja. Nakon što je gošća predstavila učenicima sam svoj razvoj karijere koji je potekao iz našeg grada, zatim školovanja u Češkoj Republici kao stipendista njihove vlade, učenicima je istakla važnost obrazovanja i usavršavanja u toku njihovog školovanja. Zatim je održala prezentaciju o važnosti zaštite životne okoline u 21. vijeku, načinu razmišljanja i ponašanja građana u Evropi na ovom polju, što mogu očekivati u budućnosti na polju savremene industrije, proizvodnje „zelenih baterija”. Učenici su veoma aktivno učestvovali u samom edukativnom predavanju te o tome vodili bilješke.

Način motivisanja učenika

Učenicima, a naročito ovom uzrastu je interestantno da istražuju i zanimaju se za nešto novo, a tu ponajprije treba imati u vidu da su imali priliku putem video-linka da razgovaraju, pitaju, jednostavno, istražuju sve ono što ih je interesovalo.

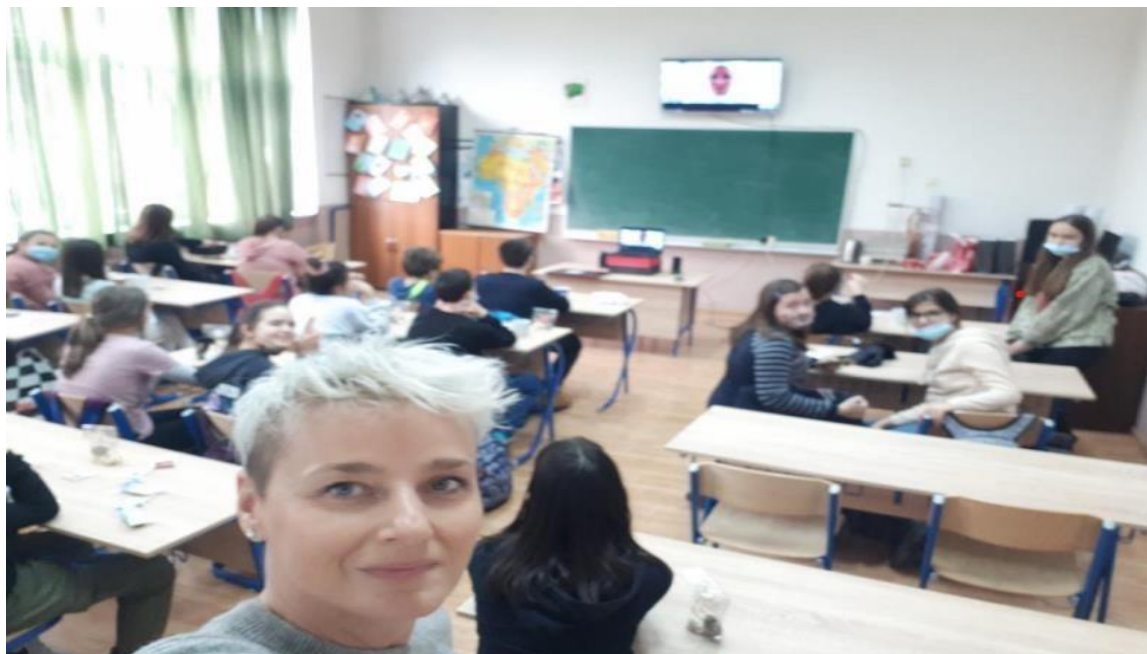
Tehničke mogućnosti u realizaciji radionice

Kako je škola opremljena stabilnom internet vezom, a uz određenu pomoć tehničke službe Telemach-a, uspjeli smo posjedovati stabilnu i dovoljno brzu internet vezu kako bi mogli ostvariti direktnu vezu sa Švedskom i nesmetano realizirati video-konferenciju. Naravno učionica je već imala LED TV, dovoljno velike dijagonale da su svi učenici mogli nesmetano pratiti video konferenciju.

Veličina ciljne skupine : 43 učenika – dva odjeljenja sedmih razreda (7¹, 7²)

Vrijeme trajanja

Radionica je trajala dva školska časa; počela je u 11:00 sati. (zbog epidemioloških mjera odjeljenja su zasebno održala video konferenciju)

Doc. dr. Esma Hasanbašić

Internacionalni univerzitet Brčko Distrikt

esma.hasanbašić@hotmail.com

KOMPETENCIJE SAVREMENOG NASTAVNIKA

Sažetak: U svijetu sve prisutnijih promjena u svim segmentima društva i odgojno-obrazovna djelatnost sa nastavničkom profesijom unutar nje, takođe se našla pred novim izazovima. Jedan od načina rješavanja navedenog problema svakako jeste jačanje nastavničkih kompetencija i njihov profesionalni razvoj. Kompetentnost nastavnika sve više postaje središnjom temom pedagogije, jer se pokušava istražiti, sagledati i doprijeti do što potpunijeg kompetencijskog profila savremenog nastavnika kako bi se maksimalno unaprijedila njegova uloga u odgoju i obrazovanju učenika. Višedecenijsko bavljenje problemima uloge nastavnika u društvu koje se stalno mijenja, govori da se veća pažnja posvećivala kompetencijama nastavnika vezanih za nastavni proces. Pomijeranjem djelatnosti škole sa dominantne obrazovne na odgojnu funkciju, otvara se pitanje novih i sve raznovrsnijih pa i složenijih kompetencija nastavnika za koje se ne pripremaju na odgovarajući način u toku školovanja. Cilj rada je ukazati na relevantna shvatanja nastavničkih kompetencija, sa naglaskom na potrebu uvažavanja pedagoško-didaktičkih kompetencija neophodnih u potpunom ostvarivanju zadataka školskog odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: nastavnik, škola, nastava, kompetencije, pedagoško-didaktičke kompetencije.

Summary

In the world of different changes we are facing with every day, teaching process has also experienced different challenges. One of the ways of solving the problem is making teacher's competences and professional development stronger. Teacher's competence is becoming the most important topic of pedagogy because it is trying to be examined, analyzed and reached until the most competent profile of a modern teacher in order to improve its educational role. More than ten years of researching problems of teacher's role in the changing society, it has been proved that the biggest importance was given to teacher's competence in teaching process. Changing school activities from the dominant educational to pedagogical function, a wide new range of different questions about the appropriate qualification of teachers has appeared. The point of this work is to show the relevant understanding of teacher's competences emphasizing the importance of pedagogical and didactic's competences.

Key words: teacher, school, teaching, competences, pedagogical and didactics' competences.

1. Uvod

Uz brojne zadatke i izazove koje današnji nastavnici trebaju svakodnevno ispuniti moraju posjedovati i niz kompetencija. Prema preporuci Europskog parlamenta i savjeta (2006) kompetencije se definiraju kao kombinacija znanja, vještina i stavova prilagođenih kontekstu, a ključne kompetencije su one koje su potrebne svim pojedincima za lično potvrđivanje i razvoj, aktivan građanski život, društvenu integraciju i zapošljavanje. Složenost i značaj nastavničke profesije za razvoj pojedinca i društva ogleda se u osposobljenosti za mobilizaciju, upotrebu te integraciju postojećih, ali i stjecanju i usavršavanju novih kompetencija (Jurčić, 2014). Kompetentnost nastavnika primarno podrazumijeva osposobljenost nastavnika za rad u nastavi, dakle za rad sa učenicima. Međutim, kompetentnost nastavnika uključuje i njegovu osposobljenost za saradnju sa roditeljima, kolegama, stručnim saradnicima, kao i neposredno djelovanje u široj društvenoj zajednici. Kompetentnost nastavnika sastoji se od stručnih, pedagoško – psiholoških i didaktičko – metodičkih komponenata.

Rad predstavlja prikaz kompetencijskog profila nastavnika u savremenoj školi koji se promatra s dvije razine. Prvu razinu karakteriziraju dimenzije pedagoške kompetencije (objedinjavaju strategije odgoja), a drugu dimenzije didaktičke kompetencije nastavnika (strategije obrazovanja). Završiti osnovnu, srednju školu i fakultet ponekad nije dovoljno kako bi se bavili profesijom koju želimo iako smo formalno kvalificirani. Potrebno je usavršavati vještine kroz praksu, pripravnički rad, stečeno znanje znati primijeniti i znati ga prenijeti drugima. Znanje samo po sebi nema vrijednost ukoliko se ne primijeni na ispravan način ili ne prenese drugima. Svrha rada je prikazati značaj pedagoških i didaktičkih kompetencija nastavnika neophodnih u potpunom ostvarivanju zadataka školskog odgoja i obrazovanja. Ukoliko izostane jedna od ove dvije kompetencije, stvorit će se disbalans i imat ćemo obrazovanog nastavnika bez pedagoških kompetencija, a u drugom slučaju didaktički lošeg nastavnika, pedagoški kompetentnog.

2. Definiranje osnovnih pojmova

U sistemu odgoja i obrazovanja veliki je broj odgovornih i sposobnih nastavnika koji u različitim materijalnim i tehničkim uslovima stavljaju svoja znanja i iskustva u korist razvoja svojih kompetencija kao i kompetencija svojih učenika kako bi što uspješnije ispunili ciljeve odgojno-obrazovnog djelovanja. Poznato je da najveći uticaj na ono što učenici nauče ima postojeće znanje i vještine njihovih nastavnika.

2.1. Pedagoško određenje pojma savremeni nastavnik

Nastava predstavlja osnovnu djelatnost škole, ali se u savremenim uslovima funkcija nastavnika očituje i u brojnim drugim aktivnostima u školi i izvan nje. Savremeni nastavnik je organizator i voditelj nastavnog procesa, koordinator i mentor, motivator, ravnopravni saradnik i dr. Njegova primarna uloga je da učenicima bude od pomoći u razvoju svih njihovih fizičkih i psihičkih potencijala te da im pomogne u dostizanju individualnog maksimuma.

Prema, Ćatić (1998) savremeni nastavnik, na osnovu Nastavnog plana i programa i postavljenog cilja odgoja i obrazovanja, samostalno određuje operativne ciljeve i zadatke svih aktivnosti, spretno odabira odgojno-obrazovne oblike i postupke, znalački upravlja elementima odgojno-obrazovnih situacija, podstiče aktivnost učenika i formira učenički kolektiv.

Jukić (2013.) navodi da je nastavnik osoba koja će svoje stručno pedagoško znanje, vještine i sposobnosti koristiti kao moćan alat za ispunjavanje ciljeva odgojno-obrazovnog djelovanja, ali i koji će ličnim karakteristikama (empatičnost, etičnost, emocionalna osjetljivost, uvažavanje, strpljivost, taktičnost, inicijativnost...) biti pozitivan model za identifikaciju svojim učenicima.

Poznato je da najveći uticaj na ono što učenici nauče ima postojeće znanje i vještine njihovih nastavnika. Baš zbog toga Cindrić, Miljković i Strugar (2010.) navode da je organizacija obrazovanja nastavnika ključno pitanje svih reformi sistema.

Posebno treba istaknuti svečanu izjavu nastavnika prilikom pristupa pozivu. Ovu svečanu izjavu za sve prosvjetne radnike u svijetu prema zamisli UNESCO-a napisao je 1966. godine R. Dottrens, koju bi svaki nastavnik trebao znati i često je kroz svoj rad i ponavljati, a to je: "Izvršit ću obavezu svjesno i ponosno. Moji učenici bit će ne samo učenici nego i djeca i neću nikad zaboraviti da za njihovu sudbinu i sam snosim dio odgovornosti. Sačuvat ću svim mogućim raspoloživim sredstvima čast nastavničkog poziva. Moje kolege bit će uvijek moji prijatelji. U saradnji s njima nastojat ću stalno usavršavati puteve kojima škola ide u smislu djelotvornog priznavanja svima prava na odgoj i socijalnu pravednost u obrazovanju. Ovo svečano obećanje dajem potpuno slobodno i časno."

Uloga nastavnika se mijenjala uporedo sa promjenama društva. Nekada je bilo dovoljno da učitelj pazi učenike i nauči ih da čitaju, pišu i računaju. Danas je uloga nastavnika dosta drugačija jer su postavljeni novi i složeniji zadaci pred nastavnike savremene škole.

Nastavnik ima veliki uticaj na učenike i njihov razvoj, bitno utiče na krajnje ishode učenja, reguliše socijalne odnose u grupi, inicira i podstiče razvoj njihovih mnogobrojnih individualnih karakteristika, podstiče i usmjerava aktivnost učenika u odgojno-obrazovnom procesu, brine o cjelokupnom razvoju učenika, kreira odgojne situacije i njima upravlja.

2.2. Pojam kompetencija/kompetentnost

Kada se govori o kompetencijama nastavnika neophodno je upoznati se sa pojmom kompetencija/kompetentnost.

Važno je naglasiti da se radi o vrlo složenom pojmu koji još uvijek u znanosti nije sasvim precizno određen te ga stoga definiraju gotovo svi autori koji se bave istraživanjem na ovom području (Đuranović, Klasnić, Lapat, 2013).

Pojam kompetencija javlja se u mnogim znanostima, a najčešće u ekonomskim, psihologijskim i u pedagoškim savremenim reformama obrazovanja. Iako autori pojam *kompetencija* različito shvaćaju i tumače, ipak u definicijama postoje brojna zajednička obilježja.

Riječ *kompetencija* izvorno je latinska riječ (lat. *competentia*) i znači mjerodavnost; sposobnost (ili: pouvanost) suca za suženje ili ocjenjivanje.

Riječ *kompetentan* (lat. *competens*) mjerodavan, formalno ili stvarno osposobljen (kvalificiran) za neki posao, sposoban (Anić, Klaić, Domović, 2002), a prema Anićevoj Velikom riječniku hrvatskog jezika (2006) kompetencija je priznata stručnost, sposobnost kojom tko raspolaže.

U literaturi se pod kompetencijom podrazumijeva: „*kombinacija znanja, vještina, stavova, motivacije i osobnih karakteristika koje omogućuju pojedincu da aktivno i efikasno djeluje u određenoj situaciji*“ (Piršl, 2012).

U engleskom jezičkom području riječ kompetencija (eng. *competence*) označava upućenost, stručnost ili mjerodavnost za neko područje, djelatnost ili poziv, što obuhvata primjerena znanja, sposobnosti, vještine, stavove i praksu (Bašić, 2008).

Pojam *kompetencija* definira se i kao sposobnost, odnosno sposobnosti pojedinca da aktivira, upotrijebi i poveže usvojeno znanje u složenim, raznovrsnim i nepredvidivim situacijama (Marentić-Požarnik, 2006). Mijatović (1999) *kompetencije* shvaća kao osobnu sposobnost da se čini, izvodi, upravlja ili djeluje na razini određenog znanja, umijeća i sposobnosti, što osoba može dokazati u svom radu.

Kompetencije, kao pojam osim znanja, vještina i stavova obuhvaća i sposobnost njihova aktiviranja te efikasnost iskorištavanja u određenoj situaciji, postaju veoma privlačne i edukatorima i poslodavcima jer ih je lako identificirati sa sposobnostima, kvalifikacijama i stručnošću (Ćatić, 2012).

Gotovo svi aurori i znanstvena istraživanja slažu se da pojam kompetencije nije definiran isključivo uz postojeća znanja i vještine, nego uključuje i njihovu uspješnu primjenu. Tako autori zaključuju da se „kompetencije mogu mjeriti isključivo na temelju rezultata praktičnog djelovanja, a ne samo puke provjere teorijskog znanja“ (Klieme, 2003).

3. Kompetencije savremenog nastavnika

Specifična i ključna uloga nastavnika u savremenoj školi u odnosu na ostale profesije jest da nastavnik priprema učenika, mlade za permanentno obrazovanje. Nastavnik svojom obrazovnom, a još više odgojnom funkcijom doprinosi izgradnji pozitivnih stavova kod učenika, razvija stalnu potrebu za obrazovanjem, osposobljava učenike za samostalan rad, samoobrazovanje.

Nastavni (odgojno-obrazovni) proces smatra se danas zajedničkom aktivnošću njegovih sudionika, što ima značajne implikacije i na određivanje samih etapa nastavnog procesa. Danas je škole postala ustanova u kojoj učenik znanje stiče i gdje uz pomoć nastavnika (saradnja i partnerstvo) razvija svoje sposobnosti, formira ljudske vrijednosti, izgrađuje se.

Posao nastavnika zahtjevan je i odgovoran, s toga je razumljivo da su mu potrebne mnogobrojne kompetencije, koje se stječu u početnom obrazovanju te kasnije profesionalnim usavršavanjem koje se temelje na načelima cjeloživotnog obrazovanja, a koje obuhvaća formalno i neformalno učenje (Jurčić, 2012).

Kompetentnost nastavnika primarno podrazumijeva osposobljenost nastavnika za rad u nastavi, dakle za rad sa učenicima. Međutim, kompetentnost nastavnika uključuje i njegovu osposobljenost za saradnju sa roditeljima, kolegama, stručnim saradnicima, kao i neposredno djelovanje u široj društvenoj zajednici.

Kompetencijski profil savremenog nastavnika u školi možemo promatrati s dvije razine. Prvu razinu karakteriziraju dimenzije pedagoške kompetencije, a drugu dimenziju didaktičke kompetencije nastavnika. Tako školski profesionalni lik savremenog nastavnika, njegov kompetencijski profil objedinjava strategije odgoja i strategije obrazovanja.

Strategije odgoja obuhvaćaju metode, postupke i načine aktiviranja učenika u razvoju njihove socijalizacije i individualizacije, a strategije obrazovanja obuhvaćaju metode, postupke i načine aktiviranja učenika: u učenju – zasnovanu na zakonitostima spoznajnog procesa; u vježbanju – zasnovanu na zakonitostima psihomotornog procesa te u stvaranju zasnovanom na inspiraciji i komunikaciji (Bognar i Matijević, 2002).

3.1. Dimenzije pedagoške kompetencije nastavnika

U odgojno-obrazovnom procesu dimenzije pedagoške kompetencije nastavnika dolaze do izražaja u dinamičkoj kombinaciji s dimenzijama didaktičke kompetentnosti. Ključne su u svakom dijelu odgojno-obrazovnog procesa.

Pedagoške kompetencije nastavniku omogućavaju fleksibilno prilagođavanje zahtjevima raznovrsnih visokostručnih poslova. S njima on produbljuje i širi uspješnost i efikasnost – kvalitetu u svim područjima nastavnoga rada. Pedagošku kompetenciju nastavnika moguće je svrstati u osam dimenzija: lična, komunikacijska, analitička (refleksivna), socijalna, emotivna, interkulturalna, razvojna i vještine u rješavanju problema.

3.1.1. Lična kompetencija

Lična kompetencija nastavnika zauzima značajno mjesto u odgoju učenika, jer odgajati učenika znači usmjeravati i regulirati njegov razvoj. To je proces koji zahtijeva drukčije pristupe prema svakom pojedinom učeniku. Potrebno je uvijek iznova uvažavati individualne osobine učenika-pojedinca i oprezno ih interpretirati što je temelj za pravovremenu podršku njegovu razvoju (Oswald i sur., 1989).

Složenost u usmjeravanju i reguliranju učenikova razvoja (odgojnom djelovanju) ogleda se u temeljnim faktorima lične kompetencije nastavnika: u empatičnosti, uvažavanju učenika, razumijevanju, fleksibilnosti, susretljivosti, brižljivosti, entuzijazmu, profesionalnom etosu (spremnost za preuzimanje odgovornosti za uspjeh svakoga učenika), dobrom raspoloženju, smirenosti, strpljenju, pravednosti, objektivnosti, dosljednosti te u sposobnosti odabira

odgovarajućega ponašanja u određenoj situaciji. Učenike je potrebno promatrati u raznim nastavnim situacijama, s njima razgovarati i analizirati uočene posebnosti.

U većini osnovnih škola, već od petog razreda nadalje, posebno i u srednjim školama, primjetnija je obrazovna uloga nastavnika u odnosu na odgojnu, potiskuje se odgoj, a u prvi plan se postavljaju ishodi obrazovanja, važni za vanjsko vrednovanje (mjerenje znanja).

Uzroke slabljenju odgojnog djelovanja u školi moguće je sagledati i u pripremi budućih nastavnika, njihovom pedagoškom obrazovanju na nastavničkim fakultetima, jer je primjetno da ih se više priprema za predavačku funkciju – poučavanje u nastavnom procesu, a manje za odgojnu ulogu u užem smislu.

Zbog toga neki među njima veoma kompetentno realiziraju materijalne i funkcionalne zadatke nastave, a slabije njezine odgojne.

Tako se ostavlja prostora nekim drugim, sve brojnijim i sve moćnijim odgojnim faktorima (masovnim medijima, informatičkim mrežama) u savremenom svijetu da odgojno utiču (pozitivno ili negativno) na djecu i mlade.

3.1.2. *Komunikacijska kompetencija*

Nastavnikovo znanje, povezano s retorikom, dijalektikom i pedagoškom komunikologijom, a u odgojno-obrazovnom procesu iskazano tehnikom efikasnog govora i aktivnog slušanja i vještinom uspostavljanja iste u razrednom odjeljenju, objašnjava njegovu komunikacijsku kompetenciju. Ona uključuje skup socijalnih vještina započinjanja, uspostavljanja i održavanja dijaloga s učenicima u kojemu se informacije, mišljenja, stajališta i ideje međusobno dijele razmjenom verbalnih i neverbalnih simbola (Brooks i Heath, 1993). Komuniciranjem učenici vježbaju objasniti lične ideje, stajališta i mišljenja, procijeniti svoj rad, postignuća i ponašanja unutar razreda, razvijaju kreativno i kritičko mišljenje kao i valjano zaključivanje te razvijaju kulturu govora i slušanja.

Izuzetno je važno pronaći zajednički jezik sa učenicom, jer svaki je učenik individua i često nam je potreban drukčiji pristup. Moć upravljanja grupom, tj. razredom, pridobijanje njihove pažnje i podsticanja na aktivnost se ogleda u kreativnosti nastavnika, međutim kada se spusti na nivo roditelja ili prijatelja, tada isključivo briga, ljubav i razumjevanje mogu pomoći učeniku. Jezik govora mora biti prilagođen intelektualnom uzrastu i biološkom razvoju djeteta.

3.1.3. *Analitička kompetencija*

Ishodi analitičke kompetencije nastavnika očituju se u analizi toka nastavnoga sata – što i kako učenici shvaćaju, jesu li motivirani, teče li dobro realizacija, kakva je realizacija općih i posebnih ciljeva nastavnoga sata koji vode do kvalitete učenikova učenja (ishoda odgoja i obrazovanja), zatim u kontroli i razumijevanju procesa odgoja i obrazovanja viđena u njegovoj cjelovitosti te u analizi različitih aspekata nastavne situacije, posebno one koje se odnose na susretljivost i međusobne povjerljive odnose. Upravo takvi odnosi utiču na kvalitetu učenja. Uz to ako još dominira ohrabrivanje i priznanje za uloženi trud, tada nastaje veselje pri učenju (Juul, 2013).

Važno je spomenuti i Glasserovih šest uslova za kvalitetan rad: Razredna sredina mora biti ugodna i poticajna, od učenika treba tražiti da rade isključivo nešto korisno, od učenika tražiti da rade najbolje što mogu, od učenika se traži da ocjenjuju i poboljšavaju svoj rad, kvalitetan rad uvijek godi i kvalitetan rad nikad nije destruktivan.

3.1.4. *Socijalna kompetencija*

Pitanje vještine uspostavljanja odnosa s učenicima, roditeljima, kolegama i upravom škole, dopijeva u središte socijalne kompetencije nastavnika. Da bi se prepoznala kao izgrađena socijalna vještina, potrebno ju je utemeljiti na vlastitoj sposobnosti saradnje i timskoga rada, uljudnosti i ljubaznosti, sposobnosti svladavanja konflikta, toleranciji, autoritetu, pristupačnosti,

popularnosti, rješavanju zajedničkih problema i slično te na socijalno odgovornom ponašanju kakvo zahtijeva škola, a koje se odnosi na poštovanje i prihvaćanje pravila i običaja.

Riječ je o cijelom skupu nastavnikova znanja, sposobnosti i stajališta koja utiču na sticanje očekivanih učenikovih socijalnih kompetencija, na način da odrastaju u osobe koje se znaju brinuti o sebi i o drugima, slušati druge, razumjeti druge, sarađivati, doći do kompromisa, kontrolirati ljutnju, nenasilno rješavati sukob, sebe i druge uključiti u zajednički rad, primjenjivati pravdu i odgovornost, poticati druge na odgovorno i pravedno ponašanje, poticati prijateljske odnose i podizati sociometrijski status pojedinca u razrednom odjeljenju.

Svoju kompetentnost u razvoju učenikovih socijalnih kompetencija nastavnik iskazuje i pomoću organiziranja odgojno-obrazovnog rada: u kojemu su naglašeni kognitivni ciljevi koji ne zaklanjaju socijalne ciljeve i socijalno učenje općenito; u kojemu nema onih oblika komunikacije koji naglašavaju hijerarhijsku strukturu moći između učenika i nastavnika, već su naglašeni integrirani pristupi koji reduciraju nastavnikov monopol i pridonose saradničkom učenju; u kojemu nema krute podijeljenosti uloga kojom se ograničavaju kontakti učenika i nastavnika praćeni sindromom nadzora i udaljavanjem učenika od središta odgojno-obrazovnog procesa te u kojemu su posebno istaknuti socijalizacijski efekti saradničkog učenja, nastavnih metoda, socijalnih oblika rada, didaktičkih načela i savremenih didaktičkih sistema nastave, s ugrađenim elementima saradničkog učenja (Jensen, 2003).

3.1.5. Emocionalna kompetencija

Svoju puninu emocionalna kompetencija nastavnika dobiva u kvaliteti međuodnosa s učenicima i u kvaliteti razvoja učenikove emocionalne pismenosti. Ona je njegova sposobnost da svoje moguće životne ili profesionalne probleme ostavi iza vrata učionice, a da u učionicu ulazi vedrog i ugodnog izraza lica. Arnold (2008) ističe da je emocionalna kompetencija sposobnost pojedinca da osvijesti vlastite i tuđe emocije te da se može nositi s njima.

Slično objašnjava i Goleman (1996), on ističe da emocionalnu kompetenciju čini sposobnost pojedinca da se nosi s vlastitim teškoćama (samosvijest, samosvladavanje i motiviranost) i sposobnost ovladavanja odnosima s drugim ljudima (empatija i društvena umijeća).

Ćatić (2003) navodi da su emocije doživljaji našeg vrednovanja i subjektivnog odnosa prema stvarima, ljudima, događajima i vlastitim postupcima te dalje navodi da svi mi na intelektualnom planu slično doživljavamo objektivnu realnost, ali se u mnogome razlikujemo u našem odnosu i postupanju prema toj realnosti.

Laički rečeno, kada nastavnik kroči u učionicu, ostavlja sve brige, probleme, lijepe stvari ispred vrata, a pali prekidač za atmosferu koja ga čeka. Moramo imati u vidu da su nastavnici ljudi i da će ponekad doći u iskušenje da ih neka briga mori tokom držanja časa, ali u tome se ogleda sposobnost vladanja svojim emocijama i profesionalnost koju jedan nastavnik ima.

Učenici kao i nastavnik dolaze sa različitim osjećanjima u školu, dolasku taj dan možda je prethodila svađa u kući roditelja ili teško oboljenje nekog od ukućana, drugi pak žive siromašno pa gladni i potišteni dolaze u školu. Tu nastupa nastavnik, koji mora, pogotovo danas kada imamo sve više oblika vršnjačkog nasilja, da prepozna svoje učenike kada su sretni, tužni ili zabrinuti.

3.1.6. Interkulturalna kompetencija

U načinu rada u odgojno-obrazovnom procesu, koji je usmjeren prema učenikovom sticanju znanja i razvijanje sposobnosti upotrebe znanja o drukčijima, na temeljima razredne komunikacije, integracije i interkulturalne osjetljivosti kao temeljnih faktora interkulturalnih odnosa, nastavnik pokazuje svoju interkulturalnu kompetenciju. Načini i procesi rada u razrednim odjeljenjima utemeljeni na interkulturalnoj kompetenciji nastavnika pridonose razvoju razredne kulture (međusobno razumijevanje, poštovanje, sporazumijevanje i ravnopravno surađivanje) utemeljene na poznavanju i poštovanju drukčijih stilova života suučenika, njihovih vrijednosti, vjerovanja, tradicija, običaja, stereotipa, kulturnih elemenata kulturno drukčijih – sličnosti i razlike, na uljuđenoj komunikaciji i motivima kohezivnosti razrednoga odjela.

Kompetentni pristup interkulturalnom odgoju i obrazovanju polazi od pretpostavke razvijanja odnosa sudjelovanja i uključivanja kako bi učenici naučili živjeti zajedno, razumjeti jedni druge i pomagati jedni drugima. Biti interkulturalno odgojen znači razumjeti drugoga, shvaćati ga, pomoći

mu, biti otvoren i osjetljiv za drugo i različito te biti sposoban snošljivo komunicirati (Previšić, 2009).

Sve to ukazuje na važnost primjene nastavnih aktivnosti u razrednom odjeljenju koje pridonose razvoju tolerancije i međusobnog poštovanja, što je dobra pretpostavka međusobnom razumijevanju, sporazumijevanju i ravnopravnom sarađivanju. Interkulturalni odgoj i obrazovanje nezaobilazan je faktor u procesu međusobnoga upoznavanja, razumijevanja različitih kultura i uspostavljanja pozitivnih odnosa jer pojam interkulturalni odgoj i obrazovanje podrazumijeva odgoj i obrazovanje koje daje pravo na različitost, pridonosi ostvarivanju jednakih mogućnosti i priprema sve učenike za zajednički život u demokratskom društvu (Hrvatić, 2008).

Drugim riječima, interkulturalni odgoj i obrazovanje usmjereni su prema sistemu međuodnosa učenika u razrednom odjeljenju, pretpostavljaju mogućnost uspoređivanja različitih mišljenja, ideja i kultura, potičući na promišljanje o razlikama.

Prvenstveno polazeći od kuće, pa tek onda obrazovnih institucija, djecu treba učiti kako postoje ljudi koji ne izgledaju kao oni, ne misle kao oni, ne žive kao oni, ne jedu i ne piju isto što i oni, ne oblače se kao oni, ne vjeruju u ono što oni i njihovi roditelji vjeruju. Kada se stvori klima pogodna za razumjevanje i dijalog, dobit ćemo nove generacije koje će se međusobno uvažavati i okupljati oko univerzalnih vrijednosti.

3.1.7. Razvojna kompetencija

Vizija i misija razvoja vlastitoga zvanja (na istraživačkim podacima i činjenicama o ishodima poučavanja i učenja) bazira se na razvojnoj kompetenciji nastavnika. Kompetentan nastavnik ne ostaje na jednoj razini stečenog znanja, sposobnosti, vrijednosti i dosegnutoj motivaciji, već kritički sagledava svoju pedagošku i didaktičku efikasnost i uspješnost u odgojno-obrazovnom procesu. Svjestan je vremenskog ograničenja u kompetentnom potvrđivanju u radu s učenicima i ostvarenju ishoda odgoja i obrazovanja, objašnjenih u predmetnom kurikulumu, zato teži nadopuni svoje kompetentnosti novim znanjem, sposobnostima, vrijednostima i novom motivacijom stalnim

učenjem. Studijsko i radno osposobljavanje nastavnika, njegovo trajno uklapanje u racionalni stručno organizirani i koordinirani proces učenja, redovito praćenje novih pedagoških teorija i sadržaja iz mnogih drugih znanosti koje se bave čovjekom te usmjerenost prema novim spoznajama iz predmeta kojeg predaje, temeljna je pretpostavka za kontinuirani razvoj kompetencija neophodnih u neposrednom pedagoškom radu s učenicima i roditeljima.

To zahtijeva određeni napor i odricanje, stoga je obrazovno napredovanje nastavnika potrebno kontinuirano pratiti i, u skladu s tim, nagrađivati napredovanjem u viši položaj (mentor, savjetnik).

U tome posebnu važnost imaju nositelji zaduženi za stalno usavršavanje nastavnika u odgojno-obrazovnim ustanovama, prosvjetne vlasti, na lokalnoj i državnoj razini, ali i fakulteti u ulozi organizatora i koordinatora raznovrsnih oblika stručnoga usavršavanja nastavnika.

3.1.8. *Vještine rješavanja problema*

Usmjerenje prema pomoći u rješavanju problema na koje učenici nailaze u procesu odgoja i nastave utemeljeno je na sposobnostima i vještinama nastavnika, njegovom uspješnom i odgovornom korištenju problemskih rješenja u različitim nastavnim situacijama. Kad su još dopunjene smislom za šalu, pozitivnim stavom, realnim očekivanjima, priznavanjem pogreške, prepoznavanjem i reagiranjem na individualne potrebe učenika, poznavanju stilova i strategija učeničkog učenja, oblikovanje humane nastave pretpostavka je razvoju učeničkih kompetencija, tehničke i tehnološke kulture, moralne i duhovne stabilnosti, odnosno svega onoga da bi mogli živjeti, djelovati i uživati u zajednici (Previšić, 2001).

Primjerena šala umanjuje neugodne i teške situacije, a pozitivni stav jača učenikovo povjerenje u vlastite mogućnosti i uspjeh. Kada nastavnik pokazuje da vjeruje u njegov uspjeh, on će doista i uspjeti. Slikovito rečeno, ako je učenik zbog manjka prirođenoga talenta, a istodobno i zbog težine zadataka, na početku nastave matematike slabije motiviran za rad, u završnom će se stupnju to promijeniti ako se učenika prethodno motiviralo za rad kako pohvalama i ukazivanjima na jače

strane, tako i vježbanjem na lakšim primjerima s pomoću kojih će kasnije uspješnije i brže rješavati i teže zadatke.

Problem se može riješiti tek kada mu se priđe na ispravan način, odnosno, kad se otkrije uzrok i rješenje problema. Dakle racionalan pristup, kontrola emocija, otvoren dijalog i empatija su u rješavanju problema bitni elementi. Kreativnost i domišljatost pospješuju rješavanje problema. Znati riješiti problem na adekvatan način, pokazuje kako je nastavnik stasao za posao kojim se bavi.

3.2. Dimenzije didaktičke kompetencije nastavnika

Didaktičke kompetencije nastavnika iskazuju se kroz odabir i primjenu metodologije izgradnje predmetnog kurikulumu, organiziranje i vođenje odgojno- obrazovnog procesa, oblikovanje razredno-nastavnog okruženja, utvrđivanje učenikova postignuća u školi i u pogledu razvoja modela odgojnoga partnerstva s roditeljima.

3.2.1. Metodologija izgradnje predmetnog kurikulumu

Pojam kurikulum obuhvaća više komponenti kao što su: ciljevi učenja, sadržaj učenja, organizacija i metode poučavanja i učenja te vrednovanje, a te su kurikulumske komponente međusobno ovisne, tj. povezane i strukturirane u koherentni sustav te tu koherenciju omogućuju ciljevi kurikulumu (Baranović, 2015).

U metodologiji izgradnje kurikulumu nastave moguće je prepoznati procese koji podrazumijevaju planiranje, organizaciju, izvođenje i kontrolu. Kurikulum nastave, u širem smislu, obuhvaća sve pretpostavke ostvarenja odgoja i obrazovanja (kurikulumski krug), a u užem smislu to je plan didaktičkih ciljeva i sadržaja usustavljenih u programima odgoja i obrazovanja (Jurčić, 2012).

Kurikulumsko usmjeravanje nastave na učenika znači razumnu zastupljenost nastavnih metoda, socijalnih oblika rada, didaktičkih sistema nastave i didaktičkih načela s obzirom na sadržaj i ciljeve odgojno-obrazovnog procesa.

Predmetni kurikulum i njegova izgradnja danas je nova prilika za bogaćenje kreativnoga položaja učenika i nastavnika i inovativnog pristupa u odgojno-obrazovnom procesu.

Njegovu metodologiju moguće je utemeljiti na kurikulumskom krugu koji cjelovito zahvaća odgoj i obrazovanje, od definiranja: općih ciljeva učenja - odgojni, materijalni i funkcionalni te posebnih ciljeva:

- *kompetencije učenika* (naučiti učiti, vješto komunicirati, kritički misliti, biti informatički pismen, biti poduzetan, postavljati životne ciljeve, rješavati probleme, timski raditi i regulirati odgovorno ponašanje);
- *sadržaja učenja* (postavljeni na temeljnoj razini, interdisciplinarnoj, povezujućoj razini i na razini količine pojmova);
- *situacija i strategija poučavanja i učenja* (definirane metode, razumna umrežena kombinacija socijalnih oblika rada, didaktičkih načela i sistema savremene nastave)
- *te vrednovanja učenikova postignuća i samovrednovanja vlastitoga rada.*

Stoga predmetni kurikulum daje smjernice za svakodnevnu praktičnu didaktičku djelatnost u kojoj učenici uče aktivno, kreativno, partnerski, projektno, otkrivajućim načinom u okruženju prijateljskih odnosa (Previšić, 2005).

3.2.2. Organiziranje i vođenje odgojno-obrazovnog procesa

Svako ozbiljnije teorijsko razmatranje biti i smisla odgojno-obrazovnog procesa nužno se dovodi u vezu s kompetentnim organiziranjem i vođenjem.

Rosić (1999) pod *organiziranjem* smatra usklađivanje didaktičkih metoda, nastavnih sredstava i pomagala, socijalnih oblika rada, didaktičkih načela i nastavnih sadržaja s ciljevima i zadacima nastave, a pod *vođenjem* podrazumijeva koordiniranje ostvarivanja zadanih ciljeva i zadataka.

Vođenjem nastavnik određuje smjer, stanje i jasnu viziju odgojno – obrazovnoga procesa, koju će učenici slijediti u svakoj fazi i pomaže im da bolje razumiju njegovu ulogu u postizanju ciljeva odgoja i obrazovanja (Jurčić, 2012). Nastavnik je organizator i voditelj odgojno – obrazovnog procesa jer poznaje pedagogiju, didaktiku i metodiku u kojima je sistematizirano ljudsko iskustvo u vještini odgajanja i obrazovanja (Jurčić, 2012, prema Bognar, Matijević, 1993).

Uvođenje savremenih i djelotvornih strategija, metoda i tehnika učenja i organiziranja odgojno-obrazovnih procesa imperativ je vremena u kojem živimo (Cindrić, 2003). Kompetentnost nastavnika u organiziranju nastavnoga sata dopunjuje demokratski stil vođenja, utemeljen na međusobnom razumijevanju, poštovanju, sporazumijevanju, povjerenju i iskrenosti.

Kada nastavnik uzima u obzir učenikovo mišljenje i interese i ne nameće svoja pravila, uspostavlja komunikaciju na razini kulture razgovora, raspravi i povratnoj informaciji o postignuću, kada vlada svojom ulogom, osvještava svoje pedagoško ponašanje, unosi elemente koji uvažavaju izvorne potrebe učenika (vjerodostojnost učenja/nastave), suzuje prostor onome što ograničava stvaralačke mogućnosti i potrebe učenika.

Kompetentno organiziranje i vođenje odgojno-obrazovnog procesa obuhvaća uočavanje i detektiranje pedagoških okolnosti koje izazivaju učenikov bolji doživljaj i zadovoljstvo nastavom i nastavnikom te uočavanje krajnjih efekata nastave kao temeljne školske djelatnosti. Zatim obuhvaća ugodan predavačko-metodički takt, ispunjen didaktičkim alternativama u kojima dominiraju ueničke aktivnosti, njihova važnost i njihovo učenje.

Jurčić (2012) smatra da se kompetencije učitelja na području organiziranja i vođenja odgojno obrazovnoga procesa stječu i razvijaju učenjem i djelovanjem, prateći postupke poučavanja i napredovanja učenika u učenju. Prema istraživanju s tim se slažu i učitelji, budući da su najčešće navodili iskustvo i cjeloživotno učenje i usavršavanje kao nešto što doprinosi razvoju pedagoških kompetencija.

3.2.3. Oblikovanje razredno-nastavnog okruženja

Život i rad u razrednom odjeljenju obilježen je mnogim situacijama i događanjima, doživljajima i zadovoljstvom istima. Učenici su približne kronološke dobi, socijalne i emocionalne razvijenosti, zbog čega postoji mnoštvo pojedinačnih interesa, stavova, mišljenja, potreba, prava, želja, očekivanja i slično, koji mogu biti izvori radosti ili tjeskobe, ili nešto između. Što je više ugodnih i radosnih utjecaja to je stepen zadovoljstva učenika i nastavnika viši.

Ukupno stanje odnosa u razrednom odjeljenju u vrijeme odgojno-obrazovnog procesa sagledava se kao emocionalni ton u interpersonalnoj komunikaciji, koji djeluje kao opći prateći faktor u neposrednim odnosima između nastavnika i učenika te učenika međusobno (Jurić, 1993).

Ugodno, radno i podržavajuće razredno okruženje postoji u razrednom odjeljenju kada učenici i nastavnik međusobno komuniciraju, jedni druge podržavaju i međusobno pomažu, uzajamno prihvaćaju i uzimaju u obzir uzajamne potrebe i ciljeve. Cjelovitost razrednog okruženja zahvaćaju četiri temeljne dimenzije: *nastavnikova podrška* (poticanje i hrabrenje učenika, optimistična očekivanja, prihvaćanje individualiteta učenika, pokazivanje smirenosti i strpljenja, održavanje umjerene distance prema učenicima te iznošenje na vidjelo pozitivnosti i davanje prilika da se učenici „poprave”); *razredna kohezija* (obilježje razrednoga odjeljenja - motivi i potrebe učenika koji se mogu zadovoljiti u razredu); *ispitna anksioznost* (strah od ispitivanja - izaziva tjeskobu, uznemirenost, zabrinutost, strepnju, nelagodu, napetost i slično) te *opterećenje učenika* (izvanškolske i izvannastavne aktivnosti, uvjeti učenja u školi, uvjeti življenja u porodici, udžbenici i očekivanja roditelja i nastavnika).

Obilježja pojedine dimenzije koncipiraju razredno okruženje koje predstavlja ukupan život i rad u odgojno-obrazovnom procesu, u svoj njegovoj cjelini, odnosno kategoriju odnosa kao prirodu i intenzitet međusobnih odnosa nastavnika i učenika te kategoriju razvoja kao lično napredovanje učenika.

3.2.4. *Utvrđivanje učenikova postignuća u školi*

U postupku utvrđivanja učenikova postignuća u školi nastavnik prati, vrednuje i ocjenjuje učenika. Sistemskim promatranjem prati učenikov odnos prema školskim obvezama, proizašlim iz nastavnog predmeta i njegovo napredovanje, vrednuje razinu njegova postignuća u ostvarivanju ciljeva i zadataka odgoja i obrazovanja i na kraju dodjeljuje odgovarajuću ocjenu. Čini to na temelju usvojenih dimenzija, koje karakteriziraju vlastitu kompetentnost, a one su:

-razumijevanje školske ocjene (sadržaj pojedine brojčane ocjene, kao učenikovu uspješnost u učenju proizašlu iz pretpostavki za učenje, sposobnosti, motivacija, interes, radne navike, zalaganje, uvjeti učenja i slično);

-razumijevanje pojma znanje (s obzirom na stupnjeve i tipove znanja);

-primjena pravednog kriterija (ne prestrogi, ne preblagi kriterij, već uz objektivnost u oblicima i metodama provjere kvalitete učenikova usvojenoga znanja, sposobnosti i vještina); *-kontinuirana provjera*;

-ocjenjivanje javno i zajedno s razredom;

-objektivno interpretiranje rezultata učenikova postignuća (usmene i/ili pismene provjere ili praktičnog rada);

-umanjivanje učenikova straha od školskoga neuspjeha (uvažavanje načina učenikova reagiranja na ispitnu situaciju i jačanje emocionalne otpornosti na ispitnu situaciju) te

-razvoj ugodnog i ležernijeg okruženja u toku ispitivanja i ocjenjivanja (okruženje sigurnosti, bez mogućnosti ponižavanja, vrijeđanja, suučeničkog ismijavanja zbog načina reagiranja na ispitnu situaciju zbog slabije emocionalne otpornosti).

Postupak utvrđivanja učenikova postignuća u školi važno je pitanje u radu svakog nastavnika. Vlastitu jednačinu ocjenjivanja potrebno je analizirati, dograđivati i činiti ju motivirajućom u kontekstu kvalitete učenikova učenja. Njezina primjena mora biti jasan i precizan pokazatelj

učenikova znanja, općega školskog ponašanja, prilagođenosti školskim kriterijima te njegova zalaganja i razvojnih sposobnosti. Nadalje, ti su rezultati bitan pokazatelj koliko je činjenica i generalizacija učenik razumio, može li ih reproducirati, objasniti, obrazložiti i primijeniti, koliko je osposobljen za samostalno istraživanje, pronalaženje novih spoznaja i kritički ih promišljati te selektirati, usvajati ih s interesom kako bi mu poslužili u svakodnevnoj primjeni te predstavljali temelj za lično kreativno djelovanje i cjeloživotno učenje.

Jurčić (2012) smatra da je kompetentan onaj nastavnik koji na teorijskoj razini razumije i u svojoj praksi primjenjuje najznačajnije odrednice vrednovanja i ocjenjivanja učenika koje se odnose na: školsku ocjenu, stepen učenikova znanja, kriterij ocjenjivanja i objektivnost, kontinuitet i javnost, pisane bilješke kao pretpostavka brojčanoj ocjeni ili kao opisna ocjena; interpretacija rezultata učenikova postignuća na usmenoj, pisanoj provjeri ili praktičnom radu, uklanjanje učenikova mogućega straha od neuspjeha, neke posebnosti u procesu određivanja vrijednosti postignuća učenika u toku saradničkoga učenja te za učenike s teškoćama.

4.2.5. Razvoj modela odgojnog partnerstva roditelja i škole

U odgoju i obrazovanju djeteta sudjeluju i roditelji i škola. Dijete uz roditelje dobiva i razvija određena znanja, vještine, iskustva, stavove i ponašanja koja kasnije donosi u školu, gdje roditelji svoju ulogu počinju dijeliti s učiteljem. Maleš (2004) smatra da je potrebo mijenjati model formalne saradnje roditelja i nastavnika (bez jasno istaknutih ciljeva, zadaća i sadržaja saradnje) u model odgojnoga partnerstva. Kako bi se postigao cilj koji je na vrhu prioriteta svima onima koji su u odgojno – obrazovnom kontaktu s djecom (roditelji, nastavnici), a podrazumijeva stvaranje samostalne, savjesne, odgovorne i kozmopolitske ličnosti djeteta, neophodno je uspostaviti povezujuću kariku između roditelja i nastavnika, a ta karika upravo nosi naziv partnerstvo (Kosić, 2009).

Dakle, partnerstvom se smatra odnos u koji dobrovoljno ulaze i roditelji i nastavnici iz zajedničkog interesa kako bi omogućili svojom međusobnom i bezuvjetnom saradnjom unapređivanje okruženja u kojem će bolje razumijevati djetetove potrebe u moralnom, estetskom

i odgojno – obrazovnom smislu te unutar kojeg će pronaći adekvatno rješenje za daljnji razvojni put dotičnog djeteta (Kosić, 2009).

Potrebno je mijenjati model formalne saradnje, po kojemu su roditeljski dom i škola dva odvojena svijeta što ih spaja dijete, koje u svakom od njih provodi dio dana, u model odgojnoga partnerstva roditelja i škole (Maleš, 2004). Odgojno partnerstvo s roditeljima i ishodište odgojnoga partnerstva može se u osnovi jasnije odrediti u školskom razvojnom planu i planu razrednika, u kojima je vizija i misija (svrha i zadaci) odgojnog partnerstva utemeljena na kompetencijama nastavnika/razrednika. Posebno u pogledu pedagoškog obrazovanja roditelja i podizanje pedagoške kulture (po modelu pedagoških radionica, rada u grupama, individualnih savjetovanja, nudi stručne literature i slično), u smjeru razvoja sposobnosti roditelja za odgojno partnerstvo sa školom, u pogledu uključivanja u razredne i školske aktivnosti i/ili u školska upravna tijela, u skladu s obrazovanjem (prema rangu školskih aktivnosti) te u pogledu bolje uloge u odgoju djeteta u porodičnom domu.

Textor, (2004) smatra da je potrebno razvijati i obrazovno partnerstvo roditelja i škole, posebno u nižim razredima. Na način, npr. u poduci manjih grupa djece u radu na računalu ili nadgledanju određenih dječjih samostalnih aktivnosti te u ostvarenju projektna nastave. Roditelji u projektnoj nastavi mogu biti uključeni tako da sudjeluju u planiranju projekata, pri čemu mogu iznositi lične ideje i preuzimati zadatke. Npr. zadaci se mogu odnositi na prikupljanje knjiga, materijala, alata i na dogovaranje termina posjeta zanatskim radnjama, tvrtkama ili kulturnim ustanovama, roditelji se mogu kod kuće pozabaviti projektnom temom, produbiti je i proširiti te naposljetku roditelji mogu biti uključeni u evaluaciju projekta. Obrazovno partnerstvo roditelja i škole, dodaje Textor, donosi korist djetetu, roditeljima i nastavnicima. Roditelji na taj način u školu mogu unijeti svoje znanje, kompetencije, hobije i drugo te na taj način pomoći učenicima u svladavanju nastavne građe na lakši način (s tim i sličnim ulogama roditelji se osjećaju važnima i potrebnima u školi).

4. Zaključak

Nastavnička profesija izuzetno je odgovorna i zahtjevna te predstavlja osnovu budućnosti jednog društva. Položaj nastavnika u savremenoj školi danas je drukčiji nego u ranijim

razdobljima. Njihovo obrazovanju predstavlja otvoren, dinamičan i trajan proces. Sticanje kompetencija postaje osnova stručnog razvoja nastavnika u svim razdobljima njihove profesionalne karijere. Profesionalizam i nove kompetencije nastavnika vrlo je široka tema koja svojom aktualnosti zavređuje svakodnevnu pažnju.

Ovaj rad je skroman napor da se pogledaju neke strane savremenih društvenih kretanja te obrazovanje nastavnika za nove kompetencije kao temelj strukture kvalitete osnovnog obrazovanja u pogledu koncepta evropskih zemalja. U konceptu novih uloga i puteva poučavanja, kod učenika se razvija samopouzdanje, samopoštovanje, sigurnost, mogućnost zrelijeg promatranja današnjeg svijeta i lakše uočavanje promjena u svijetu koji nas okružuje.

Pitanje pedagoške i didaktičke kompetentnosti nastavnika trajna je preokupacija znanstvene i stručne javnosti, ali i učenika i njihovih roditelja lično motiviranih da odgojno-obrazovni proces protiče u humanom okruženju i ozračju te u saradničkim odnosima.

Međutim, činjenica je da odgojno-obrazovna praksa bilježi i primjere nedovoljno pedagoški i didaktički kompetentnih nastavnika te je obaveza fakulteta koji obrazuju nastavnike svih profila, Ministarstava obrazovanja, Pedagoških zavoda i sl. da planiraju, kreiraju, provode i evaluiraju programe permanentnog stručnog usavršavanja nastavnika s ciljem podizanja razine njihove pedagoške i didaktičke kompetentnosti. Kako bi bilo moguće izraditi primjerene programe koji bi na optimalan način odgovarali stvarnim potrebama savremenih nastavnika potrebno je istražiti pedagošku kompetenciju te locirati tzv. kritične tačke prema kojima je potrebno usmjeriti programe obrazovanja i osposobljavanja nastavnika.

Literatura

1. Babić, N. (2007). Kompetencije i obrazovanje učitelja. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku.
2. Bognar, L., Matijević, M. (2002). Didaktika. Zagreb: Školska knjiga.

3. Buljubašić – Kuzmanović, V. (2007). Kompetencije i kompetentnost učitelja: zbornik radova. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja 60 Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku.
4. Cindrić, A. (1999). Uloga učitelja u razrednoj nastavi. U A. Cindrić (ur.), Nastavnik – čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju (672 – 675). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci.
5. Ćatić, I. (2012). Kompetencije i kompetencijski pristup obrazovanju. Pedagogijska istraživanja, 9 (1 -2), 175 – 189.
6. Ćatić, R. (2003). Pedagogija i psihologija. Zenica: Pedagoška akademija.
7. Ćatić, R., Ramić, O. (1998). Osnovnoškolska pedagogija. Zenica: Pedagoška akademija.
8. Đuranović, M., Klasnić, I., Lapat, G. (2013). Pedagoške kompetencije učitelja u primarnom obrazovanju. Život i škola, 29 (1/2013), 34 – 44.
9. Glaser, W. (1999). Nastavnik u kvalitetnoj školi. Educa, Zagreb.
10. Hrvatić, N., Piršl, E. (2007). Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije učitelja. Pedagogijska istraživanja, 2 (2), 251 — 266. Pribavljeno 30.01.2018. s <http://hrcak.srce.hr/139325>
11. Jurčić, M. (2012). Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja. Zagreb: Recedo.
12. Jurčić, M. (2014) Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije. Pedagogijska istraživanja, 11 (1), 77 – 93.
13. Kosić, A. (2009). Roditelji i nastavnici – partneri u unapređivanju odgojno –obrazovnoga procesa. Život i škola, 22 (2/2009), 227 - 234.
14. Piršl, E. (2011). Odgoj i obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju. Pedagogijska istraživanja, 8 (1), 53-70.
15. Previšić, V. (2010). Socijalno i kulturno biće škole: kurikulumske perspektive. Pedagogijska istraživanja, 7 (2), 165-176.
16. Rosić, V. (1999). Nastavnik-čimbenik kvalitete odgoja i obrazovanja. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci, 1 – 10.

Mr. Lejla Mujanović
PU „ALADIN“
Tuzla

Dnevna priprema

Tema: „Jesen“

Podtema: „Vremenske promjene“

Dnevna tema: „**Kišobran**“

Odgojna grupa: mješovita grupa (2-3 godine i 4 god)

Metode rada: Interaktivna

Oblici rada: Frontalni, grupni i individualni

Oblasti razvoja: kognitivni razvoj, razvoj osnovnih matematičkih pojmova, likovni razvoj

JUTARNJI SASTANAK

Sredstva i pomagala: crteži, ilustracije, kišobrani, pjesmica

Zadaci:

- Razvoj govora/ pravilna artikulacija glasova;
- Upoznavanje sa značenjem pojma kišobran;
- Uočiti osnovne karakteristike izgleda kišobrana pomoću metode direktnog manipulisanja i posmatranja;
- Spoznati neke od osnovnih matematičkih pojmova, otvoren- zatvoren, mali- veliki;
- Razvoj memorijske sposobnosti kroz usvajanje teksta pjesmice;
- Njegovati prijateljske odnose u grupi;

- Stvoriti pozitivnu klimu za rad u grupi;
- Uvesti djecu u čarobni svijet priče;
- Uočavanje sličnosti i razlike između kišobrana, mali i veliki (kišobran za djecu i kišobran za odrasle), mokro suho (suh i pokisnuti kišobran);
- Usvajanje i imenovanje osnovnih boja.

Djeca su okupljena u prostoru jutarnjeg sastanka kojeg počinjemo uređenjem oglasne ploče sa vijestima dana. Zajedno određujemo: dan, vrijeme i godišnje doba, odnosno ja kažem, a djeca ponove (usvajanje znanja i govorne vještine).

Broj prisutne djece određujemo pomoću šablona kapljica i kišobrana- crvenog i plavog. Svakom djetetu podijelim model kišne kapi od plavog papira. Kada, pri prozivci, čuju svoje ime, lijepe kap na odgovarajuće mjesto. Djevojčice lijepe kapi nacrveni, a dječaci na plavi kišobran.

Kada svi zalijepe svoju kap, metodom upoređivanja, određujemo na kojem kišobranu ima više kapi, odnosno da li je više dječaka ili djevojčica, a četverogodišnjaci broje sa mnom broj kapi. Tako, zajedno odredimo brojnost dječaka i djevojčica.

Nakon toga, da bih djecu uvela u temu, zajedno pjevamo pjesmicu (starija djeca znaju tekst pjesmicu, a mlađi samo dijelove).

PADA KIŠA

Pada kiša kapljicama, kap- kap- kap;

Gazi gusak baricama, šljap- šljap- šljap.

Vrat je dugi nakrivio, ga- ga- ga,

Oba krila raširio, nek se zna.

Pošao je da se kupa, repić pljus,
Veselo po vodi lupa, pljus- pljus- pljus!

(Nastavljamo s pričom) Izvlačim kišobran na kojem sam nacrtala tužni izraz lica .

Kažem djeci kako je danas lijep, sunčan dan. Oni mogu: u šetnju, na igralište, te da se druže sa svojim vršnjacima. Naš kišobran je jako tužan jer je zaboravljen i niko na njega više ne obraća pažnju. Oponašam plač kišobrana koji se jedini ne raduje suncu. Zatim, uzimam mali oblak (od kartona) koji je jedini primijetio tugu kod kišobrana i želio mu je pomoći. Zajedno smišljamo plan kako da kišobran izađe van, ali nam je zato potrebna pomoć djece. Oblak poziva male drugare da zajedničkim pjevanjem dozovemo kišu. Započinje zajedničko pjevanje, uz odgovarajuće pokrete.

Sunce, sunceeee- odlazi,

Vrati nam se kišo tiiiiiii!

Ponavljamo pjesmicu nekoliko puta i zajedničim trudom , kiša dolazi. Kapi kiše sam improvizirala polijevanjem vode iz kantice za cvijeće na tužni kišobran.

Izraz lica se mijenja, kišobran postaje sretan (Okrećem kišobran na drugu stranu gdje sam nacrtala sretno lice) jer će ići sa djecom u šetnju.

Djeci ću dati da pogledaju i dodiruju i suhi i mokri kišobran (Uočavanje razlike).

Na kraju jutarnjeg sastanka pozivam djecu na zajednički ples na kiši (pjevam pjesmicu).

PLES NA KIŠI

Dok kiša tiho pada, kap- kap- kap,

Ja šetam ulicama, cap- cap- cap.

I mojim kišobranom šarenim se dičim,

Na jednu malu pečurku ličim.

Divan dan, divan dan, za ples na kiši,

Hajde van, hajde van, i ponesi kišobran.

Divan dan, divan dan, za ples na kiši,

Hajde van, hajde van, i ponesi kišobran.

Dok kiša divno svira, kap- kap- kap,

Šljapkam u cipelama, šljap- šljap- šljap.

Ko kaže da kiša dosadna je, taj griješi,

Izađi van, sa mnom zapleši.

Divan dan, divan dan, za ples na kiši,

Hajde van, hajde van, i ponesi kišobran.

Divan dan, divan dan, za ples na kiši,

Hajde van, hajde van, i ponesi kišobran.

S plesom završavamo jutarnji sastanak i djecu upućujemo u centre za rad (gdje koje dijete želi).

ART CENTAR

Sredstva i pomagala: papir u boji, prozirna folija, tempere, voštane boje

Zadaci:

- razvoj mašte i kreativnosti kod djece,
- Razgovor o kapima kiše i kišobranu,
- Razvoj govora,
- Pravimo otisak kapi,
- Obojiti kišobran,
- Koordinacija pokreta oko- ruka,
- Razvoj fine motorike šake i prstiju,
- Pravilno držanje pribora za pisanje i crtanje.
- Njegovanje osjećaja za lijepo i uredno.

U art centru, djeci ću dati kišobrane koje sam iskružila od papira u boji, a njihova unutrašnjost je od prozirne folije. Djeca će prstiće umočiti u plavu temperu i tapkati njima po prozirnoj foliji. Tako na naše kišobrane otiskujemo kapi kiše. (zadatak za mlađu djecu)

Starijoj djeci dajem radni list, a njihov zadatak je da oboje, voštanim bojama, kišobran.

MANIPULATIVNI CENTAR

Sredstva i pomagala: veliki papiri, krep papir u različitim bojama, ljepilo, papir

Zadaci:

- Koordinacija pokreta oko- ruka,
- Razvoj fine motorike šake i prstiju,
- Pravljenje loptica od krep papira,

- Ukrašavanje kišobrana,
- Rad sa plastelinom,
- Uvođenje u rad u grupi,
- Njegovanje prijateljskih odnosa u grupi,
- Njegovanje higijenskih navika
- Pospremanje centara poslije rada.

Mlađi uzrast: u manipulativnom centru ćemo raditi u tri manje grupe. Svaka grupa će dobiti po jedan veliki kišobran od kartona. Praviti ćemo, valjati loptice od raznobojnog krep papira i ukrašavati naš kišobran.

Stariji uzrast: Djeci ću podijeliti slike kišobrana, a oni će plastelinom ukrašavati kišobran-raspljošteni volumen.

DRAMSKO- OBITELJSKI CENTAR

Sredstva i pomagala: kabanice, kišobrani i gumene čizme.

Zadaci:

- Imenovanje odjevnih predmeta za kišu,
- Samostalno odijevanje i obuvanje (učenje),
- Imitativna igra: „Šetnja po kiši“,
- Stvoriti veselu klimu u grupi,
-

U dramsko- obiteljskom centru se učimo odijevati i obuvati (uz pomoć odgajatelja). Pri odijevanju svaki odjevni predmet imenujem (obratiti pažnju na pravilnu artikulaciju glasova). Svi uzimamo i otvaramo kišobrane i šetnja na kiši može da počne.

EVALUACIJA

Na kraju vraćamo se svi u prostor jutarnjeg sastanka. Ponovit ćemo o čemu smo danas razgovarali. Izabrat ćemo po jednog predstavnika iz grupa, starijeg uzrasta, da nam pokaze i objasni šta su radili u svom centru.

Djecu pohvalim i nagradim velikim aplauzom za aktivno slušanje i obavljanje zadataka.

Маја Митевска-Поцева
 во ООУ „Браќа Миладиновци“ – Пробиштип
 Република Северна Македонија

ИГРАТА – ЗНАЧАЕН ФАКТОР ВО СОВЛАДУВАЊЕ НА МАТЕМАТИЧКИТЕ ОПЕРАЦИИ

1. АПСТРАКТ

Играта е една од основните потреби на учениците во предучилишното и основното образование. Играјќи учениците го запознаваат светот околу себе, стекнуваат одредени сознанија, поставуваат прашања за кои бараат одговор, ги развиваат своите сетилата, вештини и интелектуални способности.

Имањето на искуства кои се забавни и исполнети со уживање им помагаат на децата да најдат значење на она што го прават или учат и придонесуваат за нивно активно учество, размислување и социјални интеракции кои се основа на доживотно учење. Учењето преку игра им помага и на децата и на возрасните да се справат со промените и тешките моменти преку развивање на вештините потребни за иновации.

Процесот на развој на почетни математички поими е сознат процес во и низ кој децата се запознаваат со поими, факти и генерализации, целокупниот процес поминува од активности со конкретен и дидактички материјал до апстрактни математички поими, а главната цел е развивање на мислењето на децата и изградба на правилни математички поими. Современиот пристап во развојот на математичките поими подразбира дека е нужно создавање на поттикнувачка, стимулирачка средина, креирање на мотивирачки контекст на учење и обезбедување на голем број на разновидни ресурси на учење кои ќе му помогнат на детето, да со помош на бројни практично-манипулативни и други игри и активности ја открива математиката. Играта на која децата слободно, по своја сопствена волја и се препуштаат неспорно игра клучна улога во развојот на почетните математички поими.

Клучни зборови: Учење, игра, игровни активности, креативност.

2. BOBED

Потребата за промена во образованието во 21-от век е многу важна, ако се имаат предвид брзите промени кои се случуваат во светот и применувањето на тековните современи откритија во секојдневниот живот, како и промената на улогата на традиционалните образовни институции. Образованието во 21-от век пред себе има поставено многу поинакви задачи од традиционалниот модел на образование каде што меморирањето информации и факти е најважен дел од образованието. Меморирањето факти не е доволно за успешно да ги подготвиме децата за 21-от век.

Во 21 век, наставниците треба да им овозможат на децата да се стават во различни улоги и низ овие улоги децата треба да ги постигнат поставените цели:

- Критички да размислуваат и да го одразуваат тоа во нивните дејствија, поврзувајќи го претходното знаење со новото знаење;
- Да решаваат проблеми и да доаѓаат до алтернативни решенија за проблемите кои ќе им се јават, сфаќајќи го проблемот како можност за откритие;
- Да забележуваат и да развијат вештини со кои ќе ги пренесат своите набљудувања и идеи;
- Активно да слушаат, да научат да го фокусираат своето внимание и да станат сочувствителни слушатели;
- Да умеат да ги формираат и да ги пренесат своите сопствени идеи и мислења низ различни медиуми;
- Како организатори, децата ќе го планираат своето учење и одговорно ќе се однесуваат кон своите одлуки;

- Да научат да бидат партнери, да соработуваат и да ги имаат предвид туѓите ставови и гледишта;
- Да научат да веруваат, да се грижат едни за други и да научат дека во животот се зависни едни од други.

Играта е една од клучните алатки на воспитно-образовни интервенции, без оглед на возраста на учениците. Таа поттикнува на спонтано развивање на меѓусебната комуникација; носење на заеднички одлуки; надминување на одредени предизвици; споделување на идеи, предлози, реквизити; меѓусебно помагање и поддржување во реализирањето на игровните елементи; сензибилизирање за потребите, чувствата, очекувањата на соиграчите; почитување на групните правила, задачи и улоги. Игрите се неисцрпен извор на мноштвото можности за вклучување на разновидни дидактички елементи, што им овозможува лесно да се вградат во различни воспитно-образовни содржини. На тој начин, игрите стануваат важен двигател на наставниот процес, внесувајќи интеракција, мотивација, радост и позитивно расположение помеѓу сите нејзини учесници.

Успешното остварување на целите на наставата по математика претпоставува посветување на нужно внимание на процесот на учење на учениците од одделенската настава. За оваа возраст карактеристични се перцептивните процеси на мислење, со кои учениците во сензомоторното искуство формираат претстави за предметите и појавите, за нивните својства и односи (боја, големина, положба во просторот, бројност и сл.). Како првичен извор на сознанието се јавува сензорното восприемање, добиено од личното искуство, кое е резултат на набљудување и манипулирање со предметите. Во рамките на сензорното сознание се формираат претстави за предметите и појавите, за нивните својства и односи. Сфаќањето на логичкото значење на поимите е во директна зависност од тоа како учениците го поминуваат сетилното создавање. Колку се побогати претставите за реалните предмети, толку е полесна понатамошната постапка која води до апстрахирање и воопштување, односно полесно се поминува од претстави кон поими. Во таа смисла, централно место во процесот на учење треба да заземе самостојната сознајна работа на учениците. Со самостојната сознајна дејност се придонесува кај учениците да се развиваат

сознајните интереси и способности, способноста за набљудување и восприемање на суштествените својства на предметите и појавите, како и формирање на математички поими. Современата настава по математика ја актуализира активноста на ученикот, како битен фактор во неговиот развој. Оттука предуслов за успешна наставна практика по математика е одредување на активности кои ќе овозможат позитивна стимулација во развојот на секое дете. Затоа, во наставата по математика треба да се применуваат практични работи, самостојни и сознајни активности. Сето тоа ја актуализира улогата на ученикот во процесот на учење и успешно остварување на целите на наставата по математика. Ефективноста на наставниот процес е од голема мера условен и од подготвеноста на учениците за совладување на нови знаења, умења и вештини. Во тој поглед, особено треба да се обрне внимание на создавањето на стимулативната средина за учење математика. Наставникот потребно е да направи избор на активности кои ќе ги задоволат индивидуалните интереси и потреби за развој на учениците. Поаѓајќи од современите пристапи на учење значајно место ќе има примената на истражувачките активности и секако играта, како наставен метод. Овие активности во современата настава по математика овозможуваат зголемен интерес кај учениците, кои низ играта на спонтан начин вложуваат напори и ги совладуваат знаењата, умењата и вештините предвидени со наставните цели. Иако играта не е единствено мотивационо средство во процесот на учење математика, сепак таа има исклучителна мотивациона вредност. Играта предизвикува интерес кај ученикот, го активира вниманието и на тој начин овозможува учењето да биде организирано и насочено. Учејќи низ игра учениците вложуваат напор при извршувањето на активностите во играта, а со тоа и ги усвојуваат неопходните знаења и вештини потребни за совладување на активностите во играта. Во процесот на играта учениците се движат во просторот, ги распоредуваат предметите, манипулираат со предметите, визуелно ги перципираат формите, ги распределуваат материјалите, бројат копчиња, редат низи од картички и сл. Така, учениците постојано се заинтересирани и многу активни, а во исто време кај нив се развива интерес за квантитативните односи и се поставуваат основите на математичкото и логичкото мислење. Играта е најприродниот пат на когнитивен развој на учениците, бидејќи преку неа детето на свој начин ги конструира сопствените искуства. Таа е израз на процесот на внатрешното конструирање на математичките знаења, умења и

вештини. Примената на истражувачките и практичните активности во процесот на учење имаат големо значење во конкретизацијата на апстрактните математички поими. Перцептивниот материјал добиен по пат на манипулирање или истражување со различни средства, е неопходен услов во формирањето на апстрактните математички поими. Учениците стекнуваат различен сетилен материјал, кој го конкретизира апстрактното и по пат на генерализација и апстракција води до утврдување на својствата на математичките поими или до нивно дефинирање. Учениците во овие активности ги анализираат податоците, се обидуваат да најдат решение на проблемот, преку дополнителни информации или практично изведување на манипулативни дејности (мерење, моделирање, собирање и анализа на податоци и сл.). Значењето на примената на овие методи се состои во тоа што апстрактната информација се пренесува на конкретен начин, со што се постигнува висока мисловна ангажираност на учениците. Во така организирана настава, наставникот треба да обезбеди услови сите ученици да учествуваат во активностите. Особено при примената на игрите со натпреварувачки карактер, да се внимава на правичната застапеност на учениците во различните улоги. Педагошката улога на наставникот се гледа и во тоа да обезбеди успех на секој ученик во активностите, па во играта. Посебно да се внимава на ученикот кој често доживува неуспеси, да се обезбедуваат услови за поддршка и поттик на личната самодоверба.

3.ИГРОВНИ АКТИВНОСТИ ЗА СОВЛАДУВАЊЕ НА МАТЕМАТИЧКИТЕ ОПЕРАЦИИ СОБИРАЊЕ, ОДЗЕМАЊЕ, МНОЖЕЊЕ И ДЕЛЕЊЕ

Богатата лепеза на логичкоматематички игри, умешноста, мајсторството на воспитувачот во нивната имплементација, креирањето на нови игри не само од воспитувачот, децата, но и од секој оној кој е засегнат за иднината на сегашните и идни генерации, води кон унапредување на процесот на развој на почетни математички поими кај децата од предучилишна возраст.

Во понатамошното излагање ќе бидат опишани дел од игровните активности кои се применуваат во наставата по математика со цел поуспешно совладување на наставниот материјал кај учениците, со посебен осврт на математичките операции собирање и

множење. При реализација на овие активности се користат ресурси кои самите ги изгитвуваат.

3.1. СОБИРАЊЕ ДО 20 СО ФОРМИРАЊЕ НА ПОЛНА ДЕСЕТКА

Оваа игровна активност е погодна за најмалата возраст на учениците. За реализација на истата ни се потребни 20 цилиндрични форми (најпогодни се ролни) кои се соединуваат во два реда по 10.

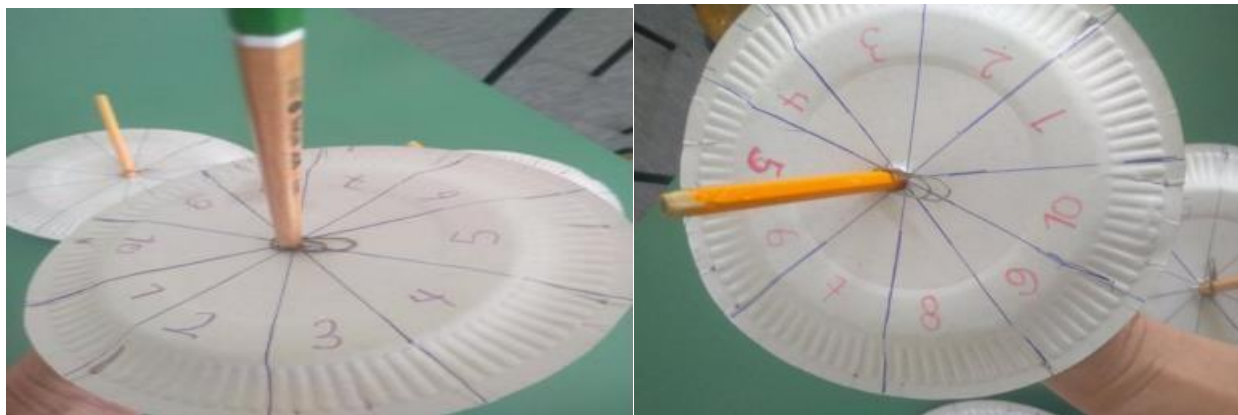
Секој ред претставува полна десетка. На едноставен начин со добројување учениците го вежбаат собирањето со премин до 20, а исто така на лесен начин ги препознаваат десетките и единиците кај двоцифрените броеви.

На пример за бројниот израз $8+6$ тие најнапред во првиот ред бројат до 8 а потоа продолжувајќи додаваат уште 6. Првиот ред им е полна десетка, а во вториот имаат уште 4 значи и самите согледуваат дека го добиле бројот 14 кој има една полна десетка и 4 единици.

3.2. ВРТЕЛЕШКА

Со оваа игровна активност на забавен начин учениците ќе го совладуваат собирањето (множењето) на броевите. Пред да ја започнат играта тие од подебела хартија (хамер или картон) изработуваат вртелешка. Цртаат круг и истиот го кројат. Кругот се дели на 10 дела во кои се запишуваат броевите од 1-10. На средината се прави дупче во кое ставаме молив на кој претходно ставивме спојувалка.

Во зависност од бројот на собироците (множителите), се изработуваат толку вртелешки. Потоа секој ученик ги врти своите вртелешки и во тетратките ги запишуваат броевите кои ќе ги добијат (бројот кој ќе ни го покаже спојувалката). Врз основа на добиените броеви тие формираат бројни изрази кои ги решаваат.

Играта може да се примени и при совладување на таблицата множење каде вртелешките би ги претставувале множителите. Победник е оној ученик кој ќе реши највеќе точни задачи за определеното време.

3.3. МАГИЧНИ КОЦКИ

За оваа игровна активност користиме коцки кои ги правиме од долниот дел на пластични шишиња или пак цртаме мрежа на коцка и истата ја правиме. Може да се користат и коцките од друштвената игра „Не лути се човече“. Откако ќе ги направиме коцките, учениците ги лепат страните со хартија во боја и на секоја страна пишуваат едноцифрени броеви.

Откако ќе бидат подготвени коцките, учениците определуваат која коцка ќе им биде првиот собирук, а која вториот, а потоа ги фрлаат и добиените броеви ги запишуваат во броен израз на кој потоа го пресметуваат резултатот. Доколку се работи за собирање на двоцифрени или трицифрени броеви, се земаат две или три коцки за еден собирук или пак последователно ја фрлаат истата коцка и добиените цифри ги запишуваат како еден собирук, а потоа истото го прават и за другиот собирук.

И оваа игра може да се примени за совладување на другите математички операции со претходно поставување на правилата на играта.

3.4. ВОЛШЕБНА ВРЕЌИЧКА

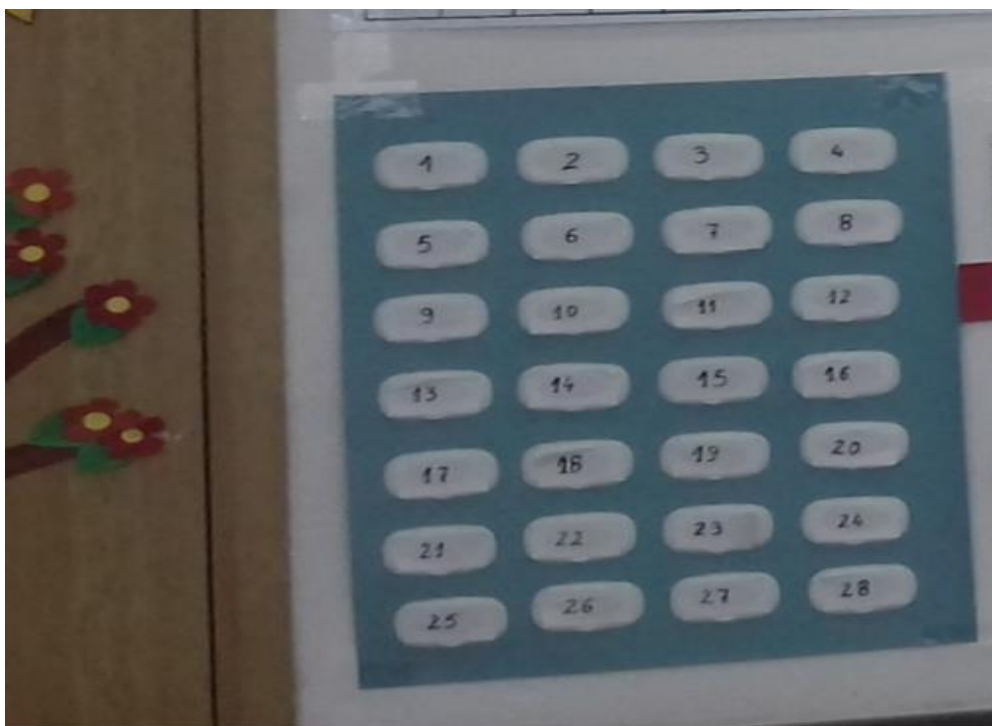
За реализација на оваа игра е потребно хамет, лепило и горниот дел од пластични шишиња со завртки. На хамерот во 5 колони се лепат горните делови од пластичните шишиња, а бројот на редови е по сопствен избор. На завртки се запишуваат броеви. Овие завртки ги ставаме во една волшебна вреќичка, а на дел од завртките пишуваме броеви кои би можеле да бидат решение на одреден броен израз. Некои завртки ги оставаме без да се запише број и истите учениците можат да ги употребат доколку резултатот на нивниот броен израз не се наоѓа на некое од завртките кои веќе се подготвени. Во друга вреќичка ставаме завртки на кои се запишани математичките симболи за собирање, одземање и множење (за делењето се поставуваат други правила). Знакот за еднакво е ставен на соодветното место во табелата во секој од редовите. Учениците од првата волшебна вреќичка извлекуваат по две завртки (Пр. 3 и 4), а од втората еден од математичките симболи (+). Истите ги ставаат на табелата и го формираат бројниот израз ($3+4=$). Го определуваат резултатот и од останатите завртки го бараат соодветниот број

(7). Доколку бројот е веќе употребен, го запишуваат на резервните завртки. На тој начин се пополнува целата табела.

3.5. СЛОЖУВАЛКА

За составување на сложувалката е потребно испечатена слика. На позадината сликата ја делиме на делови повлекувајќи линии по сопствен избор. На едната страна од линијата се запишува бројниот израз, а на другата страна од линијата правилното решение. Потоа сликата се сече по самите линии и учениците сложувалката ја добиваат во делови. Нивната задача е правилно да ги решат задачите. Може да работат самостојно или во група. Кога ќе бидат готови тие на соодветните бројни изрази ќе го бараат точниот одговор и ќе ги соединуваат деловите од сложувалката. Доколку правилно ги решиле бројните изрази, ќе ја добијат сликата од сложувалката.

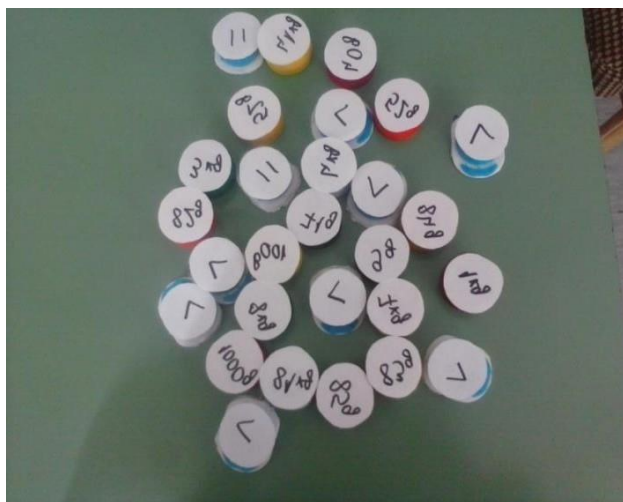
Преку разговор и упатства, на децата им се објаснува начинот и постапката на играта. Учениците се запознаваат со правилата на игровната активност. Учениците се делат во парови. Секој ученик има право во еден обид да отвори по 2 полиња. Доколку отвори поле со броен израз и неговиот точен резултат (пр. Едното избрано поле го има бројниот израз $3+8=$, а другото го има бројот 11), овие полиња остануваат отворени и ученикот има право на уште еден обид. Доколку отвори несоодветни полиња, со играта продолжува другиот ученик. Играта завршува кога сите полиња ќе бидат отворени. Победник е оној ученик кој ќе отвори повеќе точни полиња.

3.7. СПОРЕДУВАЊЕ НА МЕРНИ ЕДИНИЦИ (БРОЕВИ) СО ПОМОШ НА ЗАВРТКИТЕ ОД ПЛАСТИЧНИ ШИШИЊА

На самиот почеток се прави табела со помош на горниот дел од пластични шишиња. Делот од шишето се лепи на хамер. Тие се лепат во три колони, додека бројот на редови е по сопствен избор.

На горниот дел од завртките се запишуваат различни количини од одредена единица за мерење или пак само броеви, а на дел од нив знаците $< = >$.

Завртките со запишаните мерни броеви ги ставаме во една торбичка од која секој ученик по случаен избор ќе извлече две завртки, ќе ги разгледа и врз основа на своето размислување го зема соодветниот знак и ги мести на табелата.

4.ЗАКЛУЧОК

Играњето е во човековата природа која е основна потреба и елементарен начин на изразување. Движењето и играта се важен фактор во развојот на децата. Постигнувањето на добар успех на моторички план неизоставно се рефлектира и на останатите полиња на функционирање на детето. Преку игра детето учи неосетно и на тој начин го осознава светот и неговото опкружување, без да пројавува отпор. Секоја насочена игра има цел да го изгради детето во целина, да го осамостои и да го припреми за понатамошниот живот. Преку играта децата ја совладуваат и просторната и временската димензија, го развиваат логичкото мислење и ја будат својата креативност.

Учењето преку игра е еден од најважните начини на кои малите деца стекнуваат суштински знаења и вештини. Подеднакво важно е што тие ги развиваат вештините неопходни за учење како што се способноста за решавање проблеми, анализа, проценка, примена на знаењето и креативност.

Богатата лепеза на логичкоматематички игри, умешноста, мајсторството на воспитувачот во нивната имплементација, креирањето на нови игри не само од воспитувачот, децата, но и од секој оној кој е засегнат за иднината на сегашните и идни генерации, води кон унапредување на процесот на развој на почетни математички поими кај децата од најраната возраст.

Ако родителите и образовните системи го искористат учењето преку игра, сите би можеле да бидеме поподготвени за иднината.

5.КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. МАТЕМАТИКА низ игра : 50 активности за совладување на математичките вештини - автор Бранка Џајковска ... и др. - Фондација за образовни и културни иницијативи Чекор по чекор, Скопје, 2016

2. Образовни рефлексии - научно стручно списание за теоријата и практиката во воспитанието и образованието, Скопје, 2012
3. Создавање средина на учење за 21-от век / (автори Kate Burke Walsh, Сузана Киранциска, Татјана Лазаревски Ѓорѓиева), - Скопје: Проект за основно образование, 2009
4. ПРИРАЧНИК ЗА ПРОЦЕНА НА НАЈДОБРИОТ ИНТЕРЕС НА ДЕТЕТО, Скопје, ноември 2019 година
5. Настава и учење на 21-от век / (автори Кит Прентон, Снежана Јанкуловска). – Скопје : Проект за основно образование, 2009
6. ИГРАТА ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗВОЈ НА ПОЧЕТНИ МАТЕМАТИЧКИ ПОИМИ, Снежана Јованова-Митковска, Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип
7. 101 ИГРА - лесни, интересни и забавни игри за сите, Нансен Дијалог Центар, Скопје, 2020

Mr. Melika Suljagić, prof.
JU OŠ „Pazar“ Tuzla
Bosna i Hercegovina

STRATEGIJE UČENJA I FORMATIVNA PROCJENA RADA TEKSTA "VANJKA"

Sažetak

U radu se iznosi detaljan prikaz primjene tri uvezane pripreme za oblasti čitanje, usmeno izražavanje i slušanje i pisanje rađene za čas književnosti, književni tekst pripovijetka *Vanjka*, A. P. Čehov za VII razred osnovne škole, rađene prema modelu priprema na osnovu *Zajedničke jezgre nastavnog plana i programa za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik zasnovanih na ishodima učenja*. Detaljno su opisani odabrani i planirani ishodi učenja za sva tri časa uz prateće indikatore za odgovarajući uzrast uz konkretne opise strategija koje su odabrane i primijenjene u skladu sa odgovarajućim indikatorima, a koje imaju cilj razvijanja čitalačke pismenosti, kritičkog mišljenja i jačanja određenih učeničkih kompetencija. U radu su opisane i predložene formativne procjene za tri uvezana časa.

Ključne riječi: zajednička jezgra nastavnog plana i programa, ishodi, indikatori, strategije učenja, čitanje, usmeno izražavanje i slušanje, pisanje, formativna procjena

Summary

The paper presents a detailed presentation of the application of three related preparations for the areas of reading, speaking and listening and writing, made for the literature class, the literary text of the short story *Vanjka*, by A.P. Chekhov for the VII grade of elementary school, made according to the model of preparation based on the *Common Core of the curriculum for Bosnian language, Croatian language and Serbian language based on learning outcomes*. The selected and planned learning outcomes for all three classes are described in detail with the accompanying indicators for the appropriate age, along with concrete descriptions of the strategies that were selected and applied in accordance with the appropriate indicators, which aim to develop reading literacy,

critical thinking and strengthening certain student competencies. The paper describes and presents formative assessments for three connected lessons.

Keywords: common core curriculum, learning outcomes, indicators, learning strategies, reading, speaking and listening, writing, formative assessment

Vanjka, Anton Pavlovič Čehov

(Model nastavne pripreme pisane prema ishodima učenja / tri uvezane pripreme oblasti: čitanje, usmeno izražavanje i slušanje i pisanje / formativna procjena)

Priprema za čas br. 1: Čitanje: književnost/ Ključne ideje i detalji/ Vanjka/ A. P. Čehov
Razred: VII

Ishod učenja: Prepoznaje i objašnjava ključne ideje teksta i njihove razrade; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju.

Pokazatelj razreda koji se pohađa: Određuje temu i ključnu ideju ponuđenog teksta kroz detaljnu analizu teksta.

Uvod u učenje

U ovom dijelu časa potrebno je pobuditi interes učenika i nadograditi njihovo prethodno znanje da bismo ih uveli u sadržaj ovog časa, ciljeve učenja i aktivnosti.

Aktivnost 1. Učenici su podijeljeni u pet grupa slučajnim odabirom broja grupe. Na svakoj klupi postavljen je jedan smotuljak u obliku pisma (prilog br. 1). Slijedi strategija *Vidim, mislim, pitam*

se. Potrebno je učenicima dati upute za rad tako što će učenici pažljivo pročitati ponuđeni materijal, razmisliti o njemu, i na nivou grupe dogovoriti rješenja.

Strategija: *Vidim, mislim, pitam se!*

- Šta vidite pred sobom?
- Šta mislite o tome?
- Koja pitanja vam padaju napamet?
- O čemu će biti riječi u ovom tekstu?

Planirano vrijeme za uvodni dio časa je do 10 minuta. Potrebno je uraditi kratku razrednu analizu učeničkih stavova i pomoći učenicima da donesu zaključke. U ovom dijelu časa može se najaviti nastavna jedinica „Vanjka“, A. P. Čehov.

Vanjka je dječak koji piše pismo. Gdje se nalazi, kome piše pismo, iz kojeg razloga, šta će se desiti - saznat ćete čitajući pripovijetku.

Kroz učenje

U ovom dijelu časa učenici će realizirati planirane nastavne aktivnosti da bi izgradili svoje znanje, vještine i razumijevanje i na taj način ostvarili ciljevi časa.

Aktivnost 2. Učenicima treba pustiti laganu muzičku pozadinu u formi instrumentalnog izvođenja npr. gitare i reći im da u miru samostalno pročitaju pripovijetku.

Nastavnik će pratiti ritam čitanja (neki učenici će brže pročitati, neki sporije, ali treba svima dati dovoljno vremena da privedu čitanje kraju.) Nakon čitanja uslijedit će emocionalno- intelektualna pauza. Sa učenicima treba razgovarati o dojmu koji je nastao nakon čitanja ove pripovijetke i konkretno imenovati osjećanja koja su nastala nakon čitanja.

Aktivnost 3. U ovom dijelu časa učenici samostalno pristupaju strategiji *Veliko 4*, dogovaraju najbolja rješenja na nivou grupe.

1. Šta biste rekli da je tema priče?
2. Kojim redoslijedom su ispričani događaji u pripovijetki?
3. Koja je glavna ideja teksta?
4. Kako biste vi postupili da se nađete u sličnoj situaciji?

Slijedi razredna prezentacija odgovora. Nekoliko učenika čita odgovore grupe dok se ostali usaglašavaju i dopunjavaju. Planirano vrijeme za centralni dio časa je 30 minuta.

Nakon učenja

U završnom dijelu časa treba pomoći učenicima da rezimiraju i primijene naučeno ili da postave ciljeve za sljedeći čas. Učenici će određenim zadacima vježbati i proširiti znanje o onome što su naučili.

Aktivnost 4. Ova aktivnost sastoji se od primjene strategije *Petominutni sastav*.

Potrebno je omogućiti učenicima da u nekoliko rečenica iznesu svoje razmišljanje na pitanje: *Da li vas je pripovjedač ostavio u uvjerenju da će se nešto promijeniti u Vanjkinom životu?* Učenici samostalno pišu kraći tekst i dobrovoljno čitaju pred grupom kojoj pripadaju. Vrijeme koje je predviđeno za pisanje je 5 minuta.

Formativna procjena za ovaj čas sastoji se iz praćenja na osnovu aktivnosti i izrade zadataka strategija: *Vidim, mislim, pitam se, Veliko 4, Petominutni sastav*

Tehnologija/mediji koje treba koristiti na ovom času su: tekst pripovijetke *Vanjka*, čitanka za VII razred, zadaci sa oznakama za rad u grupi multimedija (slajdovi), instrumental muzika u pozadini za vrijeme čitanja.

Razmišljanje nakon časa je aktivnost za nastavnika, koji može nakon trećeg časa objediniti lični komentar, odnosno vlastito viđenje ovih časova. Pitanja koja najčešće sebi postavljamo su: šta je

na ovom času bilo dobro za naše učenike, koje promjene bismo preporučili za sljedeći čas, kako poboljšati određeni čas?

Priprema za čas br. 2: Usmeno izražavanje i slušanje/Razumijevanje i saradnja/ Vanjka, A. P. Čehov

Ishod učenja: Prezentira informacije, nalaze i dokaze tako da slušatelji mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razvoj i stil primjereni su zadatku, svrsi i publici

Pokazatelj razreda koji se pohađa: Iznosi tvrdnje, nalaze i dokaze u korist toga jasno, sažeto i logično, tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razrada, suština i stil primjereni su svrsi, publici i zadatku

Uvod u učenje

U uvodnom dijelu časa potrebno je potaknuti interes učenika i nadograditi njihovo prethodno znanje da bismo ih uveli u sadržaj ovog časa, ciljeve učenja i aktivnosti.

Aktivnost 1. Čas bi trebao započeti čitanjem nekoliko napisanih petominutnih tekstova sa prethodnog časa, ali iz različitih grupa. Za ovu aktivnost može se koristiti strategija *Autorska stolica*. Učenici dobrovoljno komentiraju i uspoređuju lična zapažanja, te je potrebno insistirati na argumentaciji potkrijepljenoj tekstom. Za ovu aktivnost predviđeno je da traje do 5 minuta.

Kroz učenje

U središnjem dijelu časa izdvojit će se aktivnosti koje će učenici realizirati da bi izgradili svoje znanje, vještine i razumijevanje i na taj način ostvarili ciljeve časa.

Aktivnost 2. Učenike je potrebno uvesti u strategiju *Šest šešira* (prilog br. 2) uputama za rad. Od prethodnih pet grupa formirat će se i šesta grupa u skladu sa sadržajima same strategije. Učenici će u grupi pročitati pitanja, a potom zajedno osmisлити odgovore i rješenja na nivou grupe. Nakon što učenici odgovore na sve zadatke predviđene strategijom, potrebno je analizirati odgovore

insistirajući na uspoređivanju i drugačijih mišljenja. Za izlaganje rješenja potrebno je planirati vrijeme u trajanju do 30 minuta.

Nakon učenja

Nakon zahtjevnog i kompleksnog strategije iz središnjeg dijela časa treba pomoći učenicima da rezimiraju i primijene naučeno ili da postave ciljeve za sljedeći čas. Trebalo bi osmisliti aktivnosti i zadatke kako bi vježbali i proširili znanje o tome šta su naučili na ovom času.

Aktivnost 3. S obzirom da je tekst pripovijetke *Vanjka* pogodan za korelaciju sa učeničkim znanjima o dječijim pravima u ovom dijelu časa učenici mogu pogledati kratki video „Htio sam biti superheroj“, intervju sa Amelom Tukom (prilog br. 3) jer je upravo akcenat i potrebno staviti na rečenicu: „Djeci su potrebna porodica i ljubav“. Nakon odgledanog video priloga, kratkog razgovora o video materijalu, može se planirati vrijeme za pisanje (*Pismo podrške dječaku Vanjki*). S obzirom da će ovaj zadatak poslužiti kao početna aktivnost na narednom času oblasti *Pisanja*, učenici će započeti na času i dovršiti ga kao domaći zadatak.

Formativna procjena za ovaj čas sadrži praćenje na osnovu učeničkih radova kroz strategije : *Petominutni sastav*, pitanja za strategiju *Šest šešira*.

Tehnologija/mediji koje treba koristiti na ovom času su: čitanka za VII razred, promotivni video UNICEF-a, učenički radovi

Priprema za čas br. 3: Pisanje/ Pisanje i distribucija pisanih radova/ *Vanjka*, A. P. Čehov

Ishod učenja: Piše jasne i smislene radove u kojima su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici

Pokazatelj razreda koji se pohađa: Piše jasan i smislen rad u kojem su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici

Uvod u učenje

U uvodnom dijelu završnog, trećeg časa u nizu, bit će potrebno pobuditi interes učenika i nadograditi njihovo prethodno znanje da bismo učenike uveli u sadržaj časa, ciljeve učenja i aktivnosti.

Aktivnost 1. Čas će započeti planiranom strategijom *Autorska stolica*. Nekoliko učenika će pročitati tekst. Slijedi razredna rasprava, postavljanje pitanja autoru. Potrebno je učenike podsjetiti na pravilno adresiranje tj. pisanje podataka na strani primalaca i pošiljalaca pisama.

Kroz učenje

U ovom dijelu časa nužno je planirati koje nastavne aktivnosti će učenici realizirati da bi izgradili svoje znanje, vještine i razumijevanje i tako ostvarili ciljeve časa.

Aktivnost 2. U nastavku časa učenici će koristiti *Listu za redigovanje* (prilog br. 4) radit će u paru te će jedni drugima revizirati i redigovati napisane tekstove.

Nakon učenja

S obzirom da je čas pisanja treći u nizu, treba planirati i aktivnosti koje su od pomoći učenicima da rezimiraju i primijene naučeno te šta će učenici uraditi da vježbaju i prošire znanje o onome što su naučili na času.

Aktivnost 3. Nakon što nastavnik provjeri da li su sve grupe odgovorile na postavljeni zadatak pisanja, učenici, dobrovoljci će završena pisma ponovo čitati, ali u poboljšanoj verziji.

Formativna procjena (prilog br. 5) za ovaj čas izvršit će se na osnovu napisanog pisma (sadržaj i forma), strategije *Autorska stolica*

Tehnologija/mediji koje treba koristiti na ovom času: učeničke bilježnice

PRILOZI

Prilog br. 1 (Dijelovi pisma dječaka Vanjke)

„Dragi djede, Konstantine Makarič, evo ti pišem pismo. Čestitam vam Božić i želim od Gospoda Boga sve najbolje. Nemam ni oca ni majke, samo si mi ti jedini ostao na svijetu.

A juče sam dobio batine. Gazda me je izvukao za kosu u dvorište i tukao me kaišem zato što sam ljuljajući njihovo dijete slučajno zaspao. A jednoga dana ove sedmice gazdarica mi je naredila da očistim haringu. Ja sam počeo od repa, a ona uhvati ribu pa mene ribljom glavom ravno po njušci. Kalfe mi se rugaju, šalju me u krčmu po rakiju i traže da za njih kradem od gazde kisele krastavce, a gazda me tuče čim stigne. A jelo je nikakvo. Ujutru mi daju hljeba, a za ručak kašu, a za večeru opet hljeba, a čorbu ili čaj – to gazda i gazdarica žderu sami. Spavati moram u predsoblju, a kad njihov deran plače, ne mogu nikako zaspiti, već ga moram ljuljati. Dragi djede, tako ti Boga, uzmi me natrag kući na selo jer ne mogu više izdržati... klanjam ti se do zemljice crne, moliću Boga za tebe do smrti, uzmi me odavde, inače ću umrijeti...”

.....

„...Slatki djede, ovdje ne mogu više, pogiboh. Htio sam da pobjegnem u selo pješice, ali nemam čizama, bojim se zime. A kad narastem veliki, ja ću te zato hraniti i braniti od svakoga, kad umreš, moliću se za tvoju dušu isto onako kao za majčicu Pelagiju. Moskva je velik grad. Dječaci za Božić ne hodaju sa zvijezdom po kućama; u crkvi ne daju nikome da pjeva... Dragi djede, a kad kod gospodina bude jelka s darovima, uzmi za mene pozlaćen orah i sakrij ga u zelenu kutiju. Zamoli gospođicu Olgu Ignjatijevnu, kaži da je za Vanjku.”

.....

„...Dođi mili djede tako ti Boga, odvedi me odavde, smiluj mi se, nesretnom siročetu, jer me svi biju, i gladan sam, a kako mi je dosadno, ne da se izreći; samo plačem. A maločas me je gazda udario kalupom po glavi te sam pao i jedva došao sebi. Propao mi je život, gori je od psećeg... Još

pozdravi Aljonu, ćoravog Jegorku i kočijaša. A moju harmoniku ne daj nikome. Pozdravlja te tvoj unuk Ivan Žukov. Mili djede, dođi!“

.....

Prilog br. 2

Pitanja za zadatke strategije *Šest šešira*

1. Crni šešir: Zadatak je da analiziramo probleme koji se mogu pojaviti, poteškoće na koje možemo naići, kao i posljedice koje bi mogle proizaći iz promjena.

a) U tekstu pripovijetke *Vanjka* pronađite dijelove teksta koji su vas uznemirili. Objasnite zašto ste baš taj dio teksta izabrali.

b) Razmislite, kako bi se Vanjkin problem mogao riješiti. Napišite nekoliko rješenja.

c) Šta mogu biti negativne posljedice takvih rješenja?

d) Kako možemo spriječiti loše posljedice nastale zbog nekih promjena?

2. Zeleni šešir je kreativni šešir. On je namijenjen planiranju i stvaranju novih ideja.

a) Imenujte problem koji ima Vanjka.

b) Kako bismo mogli riješiti Vanjkin problem?

c) Koga još možemo uključiti u rješavanje Vanjkinog problema?

d) Kako biste riješili Vanjkin problem da imate super moći?

3. Plavi šešir namijenjen je razmatranju samog procesa mišljenja. Rad ove grupe pomoći će da svi budu upućeni u zadatke ostalih učesnika grupnog oblika rada.

Vaš zadatak je da budete voditelji razrednog izlaganja. Prije izlaganja grupa jedan član vaše grupe reći će koje smo aktivnosti imali na prethodnom času čitanja. Drugi član će reći koje sve zadatke imaju grupe u okviru strategije Šest šešira. Treći član će odrediti kojim redoslijedom je potrebno izlagati i zašto.

4. Crveni šešir je povezan sa osjećanjima. Jako je bitno prepoznati, imenovati i pokazati osjećanja.

- a) Kakva je vaša reakcija bila na Vanjike riječi iz pisma? Kako ste se osjećali?
- b) Da li ste u ovom tekstu naišli i na lijepa, pozitivna osjećanja? Gdje? Nađite taj dio teksta.
- c) Šta zaključujete o odnosu djeda Konstantina Makariča i dječaka Vanjke?
- d) Da li vas je pisac ubijedio da će Vanjkino pismo stići do djeda? Kojim riječima, rečenicama vas je ubijedio?

5. Žuti šešir je šešir optimizma i pozitivnih misli.

- a) Šta su bile prednosti života na selu u pripovijetci Vanjka?
- b) Šta je sve dobro moglo proizaći iz takvog načina života?
- c) Ako bi se priča pozitivno završila, ko bi sve mogao imati koristi ?

6. Bijeli šešir je šešir općih informacija o pripovijetci i piscu.

- a) Šta već znamo o pripovijetci Vanjka sa prethodnog časa?
- b) Koji podaci bi nam dobro došli da bismo mogli bolje razumjeti okolnosti pripovijetke?
- c) Ko je pisac A.P. Čehov?

Prilog br. 3

<https://www.youtube.com/watch?v=JLE-EFkHtew> „Htio sam biti superheroj“

Prilog br. 4 Lista za redigovanje napisanog teksta

Lista za redigovanje napisanog teksta

Pročitaj svoj napisani tekst naglas za sebe. Započni čitanje posljednjom rečenicom i kreći se prema početku teksta.

Za svaku rečenicu provjeri:

1. Rečenice:

- Rečenice imaju logičan slijed. **Da** **Ne**
- Nema nepravilno spojenih složenih rečenica. **Da** **Ne**
- Raznolika rečenična struktura (rečenice nisu posve jednostavne). **Da** **Ne**

2. Izbor riječi

- Koristim riječi čije značenje razumijem. **Da** **Ne**
- Uz imenice pišem i pridjeve koji će obogatiti sadržaj rečenica. **Da** **Ne**
- Moj tekst u potpunosti odgovara zadanoj temi (privatno pismo) . **Da** **Ne**

3. Pravopis

- Velika slova su pravilno upotrijebljena. **Da** **Ne**

-U mom tekstu nema slovnihi grešaka. **Da** **Ne**

-Na kraju rečenice je tačka. **Da** **Ne**

-Interpunkcijski znakovi su pravilno upotrijebljeni. **Da** **Ne**

4. Gramatika

-Koristio/koristila sam glagolski oblik koji odgovara zadatku. **Da** **Ne**

- Glagoli su napisani u odgovarajućem licu, broju i vremenu. **Da** **Ne**

-Subjekt i predikat u mojim rečenicama su kongruentni (slažu se rodu, broju) **Da** **Ne**

KRITERIJI	1 ISPOD STANDARDA	2 PRIBLIŽNO NIVOU STANDARDA	3 STANDARDNI NIVO	4 IZNAD STANDARDA
ČITANJE				
Određivanje teme i ideje teksta	Određuje temu i ključnu ideju bez detaljne analize teksta	Uz pomoć i podršku određuje temu i ključnu ideju ponuđenog teksta uz detaljnu analizu teksta	Određuje temu i ključnu ideju ponuđenog teksta kroz detaljnu analizu teksta	Određuje temu i ključnu ideju ponuđenog teksta kroz detaljnu analizu teksta; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju
USMENO IZRAŽAVANJE I SLUŠANJE				
Iznošenje tvrdnje, nalaza i dokaza, jasno, sažeto; obrazloženje primjereno svrsi, publici i zadatku	Iznosi tvrdnje, nalaze i dokaze predvođen nastavnikom) sažeto, obrazlaže primjereno zadatku	Uz pomoć i podršku učestvuje u iznošenju tvrdnje, nalaza i dokaza, jasno, sažeto; obrazlaže primjereno svrsi, publici i zadatku	Iznosi tvrdnje, nalaze i dokaze u korist toga jasno, sažeto i logično, tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razrada, suština i stil primjereni su svrsi, publici i zadatku	Samostalno i kreativno iznosi tvrdnje, nalaze i dokaze u korist toga jasno, sažeto i logično, tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razrada, suština i stil primjereni su svrsi, publici i zadatku
PISANJE				
Pisanje jasnog i smislenog rada primjerenog zadatku, svrsi i publici	Prepisuje napisane radove	Uz pomoć i podršku piše jasan i smislen rad u kojem su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici	Piše jasan i smislen rad u kojem su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici	Piše jasan i smislen rad u kojem su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici za vrstu i namjenu teksta

Prilog br. 5 Formativna procjena za oblasti čitanje, usmeno izražavanje i slušanje i pisanje

Literatura:

1. Hadžihajdić, Sanja, Arnaut, Alica (2016), *Priručnik za trenere: Jačanje socijalnog uključivanja-jednako i kvalitetno obrazovaje za podršku uspješnog razvoja djece sjeverozapadnog Balkana 2016–2018.*, Amos Graf, Sarajevo
2. Kurtis S.Meredith, Charles Temple and Jeannie L. Steel (2002), *Creating thoughtful readers*, Guidebook VIII; Prepared for the Reading and Writing for Critical Thinking project, Centar za obrazovne inicijative Step by step, Sarajevo
3. Nikolić, Milija (1992), *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
4. Pašić, Nedžad (1998), *Metodika bosanskog jezika i književnosti*, Prosvjetni list, Sarajevo
5. Težak, Stjepko (1996), *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I i II*, Školska knjiga, Zagreb

Izvori:

1. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2013) *Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definisan na osnovu ishoda učenja*, Mostar. Preuzeto sa <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/ZJ-definisana-na-ishodima-u%C4%8Denja-u-BiH.pdf>
2. Verlašević, A. i Alić, V. (2010). *Čitanka*, udžbenik za sedmi razred devetogodišnje osnovne škole, NAM, Tuzla